

Núm. 843

OCTUBRE 2002

4 €

MUNTANYA

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ULLDETER

EXCURSIONS I TRAVESSIES DES DEL REFUGI

JOSEP NUET I BADIA

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'utilitat pública

SUMARI

Any CXXVI, Vol. 106, Núm. 843, octubre 2002

Redacció, administració i publicitat:
Paradís, 10 pral. E-08002 Barcelona,
tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08,
adreça electrònica: cec@cec-centre.org
web: www.cec-centre.org

Director: Josep Nuet i Badia,
adreça electrònica: nuet@arrakis.es

Secretari: Joaquim Bordons

Consell de redacció: Francesc Beato,
Joaquim Bordons, Francesc X. Gregori,
Josep M. Panareda, Miquel Rafa,
Josep M. Sala

Corrector lingüístic:

Eulàlia Nuet i Badia

Cartògraf i dibuixant:

Armand Ballart

Dissenyador i maquetador:

José Nuet i Badia

Publicitat: Adolf Garcia, Exclusives
Publicitàries, tel. i fax. 93-237 95 01

Fotocomposició: PC Gràfic,
adreça electrònica: pcgrafic@arrakis.es

Fotomecànica: Sorrosal, SA.

Impressió: IMGESA, Alarcón, 138.
08930 Sant Adrià de Besòs

Dipòsit legal: B. 545 - 1958

ISSN: 0212 - 2111

Preu d'aquest exemplar: 4 euros (IVA inclòs)

Preu de la subscripció anual: 22 euros
(IVA inclòs) (sis exemplars).

A l'estranger: 32 euros

Comanda de números endarrerits a
la redacció de la revista.

La revista MUNTANYA és membre de

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

Els articles publicats a MUNTANYA
expressen l'opinió dels seus autors.
La revista MUNTANYA, editada pel
Centre Excursionista de Catalunya es
publica sense cap finalitat lucrativa.
El copyright dels articles, tant de la part
literària com de les il·lustracions, és
propietat dels autors respectius. Per
tant, és absolutament prohibit la
reproducció total o parcial, per
qualsevol sistema, dels articles de la
revista MUNTANYA sense permís escrit
dels propietaris del copyright.

Portada: Pica Sierra i el seu vessant de Sein des del pic de
Barbarissa. A la dreta del cim hi ha el pic de Sein.
Fotografia de Josep de Tera.

Catalunya	178
Ramon Vinyeta i els arbres monumentals, per Enric Orús	179
UNICA'02, 65. Certamen estatal de Cinema i Vídeo no professional, per Artur Peix i Garcia	182
Les autocromes. Les primeres fotografies en color (I), per Ramon Barnadas	190
Pica Sierra (vall de Barbarissa), per Josep de Tera i Camins	197
Els castells de Maçanet de Cabrenys (Alt Empordà), per Pere Roura i Sabà	202
La cursa de la Worldloppet a Finlàndia, per Rosa Maria Pié i Roger	210
Record de Josep M. Guilera i Albiñana (1899-1970), per Agustí Jolis i Felisart	212
Ha mort Jesús Angulo Bielsa, per Artur Peix	213
Vies d'escalada, a cura d'Armand Ballart	214
Notícies, llibres & mapes	216

Normes de publicació de MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus
treballs a la revista MUNTANYA han de
tenir present el següent:

Els articles cal que siguin inèdits i escrits
correctament en català, en suport magnètic
(disquet) amb indicació del programa i versió
o en el seu defecte a màquina. Se'n presentarà
una còpia en paper a doble espai en fulls de
mida DIN A4, deixant uns marges d'un parell
de centímetres.

Els articles, d'un màxim de sis fulls, negociables,
aniran encapçalats pel títol que l'autor proposa i
portaran a continuació el nom dels autors.
No portaran notes a peu de pàgina.

Els peus de les il·lustracions i el nom de
l'autor aniran escrits en un full a part,

precedits d'un número que es repetirà a
la fotografia o dibuix corresponent.

Per a facilitar la correcció dels originals,
no utilitzeu el subratllat en els textos
que vulgueu publicar. Tampoc no utilit-
zeu codificacions ni lletres diferents en
els arxius informàtics.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser
dibuixats correctament amb tinta xinesa
sobre paper blanc, també els podeu aportar
en format digital (disquet), preferiblement
fets en Corel Draw o Illustrator.

Les fotografies, en nombre de sis a dotze
per article, en diapositives, còpies de
paper color o blanc i negre brillant, cal
que siguin ben exposades i amb bona de-
finició, que tinguin contrast, però que
no siguin excessivament fosques.

Catalunya

Amb aquest editorial trenquem per una vegada el principi de no entrar en temes polítics. Les circumstàncies que es donen avui ens han empès a aportar, amb aquestes ratlles, el nostre posicionament i la nostra preocupació.

Abans d'entrar a fons en el tema, cal una certa perspectiva històrica.

El 1716, com a conseqüència de la derrota que vam patir el 1714, foren abolits tots els drets polítics dels catalans, i vam ser sotmesos a les lleis i l'autoritat de Castella. D'aquesta manera quedaren suspeses totes les característiques d'un país lliure que s'havia anat forjant des del segle IX. Durant nou segles Catalunya va anar configurant una personalitat política, cultural i social pròpia, molt diferent de la de la resta d'Hispania. En els tres segles d'aquest període compartits amb Castella, Catalunya ja va anar patint successives onades d'afany integrador. Aquesta etapa també és la de la substitució del concepte plural de «les Espanyes» pel concepte, que avui encara perdura, de «l'Espanya» unitària i absorbent governada des de Madrid.

La fundació del Centre Excursionista de Catalunya es va produir en el context de la Renaixença, a mitjan segle XIX, després de quasi dos-cents cinquanta anys de vigència del decret de Nova Planta, d'anul·lació dels drets polítics de Catalunya i d'imposició de la llengua i la cultura de Castella (d'Espanya, que ja era el mateix). Els joves fundadors de la nostra entitat es van sumar als corrents de descoberta de la identitat de Catalunya, i l'excursionisme es convertí en un dels referents més actius de la recuperació de la nos-

tra llengua i de la nostra cultura.

Durant el segle XX, d'una manera persistent i progressiva, amb molts alts i baixos, enmig d'una fase històrica de convulsions socials i amb una guerra civil que va tornar a arrabassar-nos violentament tot el que s'havia aconseguit, es va posar de manifest la capacitat del poble de Catalunya per a resistir i reclamar la seva personalitat política i cultural. Al llarg dels seus 126 anys, el Centre n'ha estat un actor i un testimoni excepcional. Després de la foscor dictatorial, el 1977 ens va ser retornada la Generalitat, la institució màxima de la nostra identitat política, suspesa el 1716, i es va iniciar un nou procés de represa cultural, lingüística i parcialment política.

Entrats ja en el tercer mil·lenni, en plena Unió Europea i en plena eclosió dels nous estats sorgits del trencament dels estats noucentistes en descomposició, des de l'Estat espanyol s'està reforçant el procés, repetit tantes vegades, d'integració de Catalunya en la màquina estatal centralista i unitària, i de nou corren un greu perill les llibertats relatives aconseguides.

Des de Castella (des d'Espanya) no es vol entendre que no es tracta només de fer inversions a casa nostra, o de proposar-nos «governar» amb ells, o de promoure el català a través de l'*Instituto Cervantes*, com a exemples. Es tracta, ras i curt, de gestionar nosaltres totalment i sense traves el que és nostre, de decidir sobre tot el que ens afecta, d'estar al món com a catalans, i de ser absolutament respectats com a gent que té una cultura, uns hàbits, una manera de pensar i un projecte de país (i de les Espanyes) ben dife-

rent del que té avui l'Espanya unitària i prepotent.

Des del Centre no hem d'opinar sobre si d'aquesta voluntat dels catalans se'n diu estat lliure associat, o se'n diu federalisme asimètric, o se'n diu sobirania compartida. El que constatem, per exemple, és que a la UNESCO, a causa de l'obstrucció subversiva de l'Estat espanyol, encara no ha estat reconeguda la nostra llengua com a patrimoni cultural de la humanitat, o que no se'ns vol restituir la documentació retinguda a Salamanca, adduint raons de manifesta i volguda falsedat. Aquests fets formen part d'una llarguíssima llista de greuges (socials, culturals, econòmics) a què se'ns està sotmetent des de Madrid, situació que semblava que, a partir del 1977, es podia anar resolent progressivament, però que ara estem segurs que no serà així, sinó tot al contrari.

Davant d'aquesta situació, des del Centre Excursionista de Catalunya, i amb el degut respecte per totes les sensibilitats dels nostres socis, manifestem la nostra voluntat d'ajudar a concretar els objectius pels quals han de treballar seriosament les nostres forces polítiques i institucionals, i també, i molt especialment, les entitats i organitzacions que formen la societat civil catalana.

Com que volem ser fidels a l'esperit que va orientar els nostres fundadors i a les voluntats dels que iniciaren aquella Renaixença excepcional, nosaltres, des de la nostra feina concreta de cada dia, seguirem treballant per reforçar i fer actiu el corrent essencial de restitució dels drets històrics dels catalans.

Ramon Vinyeta i els arbres monumentals

Enric Orús

Aquesta breu glossa de l'activitat excursionista i divulgadora del nostre consoci Ramon Vinyeta, va lligada d'alguna manera a la sessió d'obertura de curs del Grup d'estudis botànics Ramon Pujol i Alsina, en el qual ens oferí una projecció en l'ambient càlid dels seus consocis.

Si un home ens pot parlar extensament dels arbres monumentals de Catalunya és Ramon Vinyeta. Viatger incansable, ha recorregut durant molts anys Catalunya d'una punta a l'altra, buscant i descobrint arbres singulars de tota mena.

La seva recerca perseverant l'ha portat a aconseguir un catàleg de més de mil arbres d'anomenada que, sens dubte, han ajudat a enriquir considerablement la nostra cultura sobre el món vegetal i, en particular, sobre aquells gegants que al llarg dels segles han aconseguit salvar-se de tota mena de perills: el vent, el llamp o la desstral.

La contribució de Ramon Vinyeta ha estat fonamental per a ajudar a conscienciar el nostre país de la necessitat de protegir aquests monuments vegetals.

Actualment la Generalitat de Catalunya, recollint aquesta sensibilitat, ja ha declarat gairebé dos-cents exemplars extraordinaris com a arbres monumentals.

Un excursionista divulgador

Però tot aquest cabal de coneixement no se l'ha quedat per a ell, sinó que l'ha volgut comunicar i posar a la disposició de tots en un llibre que ell mateix va editar en un ja llunyà 1985, en el qual fa un recull d'un centenar d'arbres magnífics.

I, sabeu a qui està dedicat, aquest llibre sobre els arbres monumentals? Doncs, al nostre Centre Excursionista de Catalunya, del qual Ramon Vinyeta és soci des de l'any 1932. Ara té el carnet núm. 31.

La dedicatòria que reproduïm a continuació demostra el seu amor pel Centre. Diu així: «Al Centre Excursionista de Catalunya, que des dels llunyans temps inicials, ha estat sempre el fogar i el germen de tota mena d'activitats patriòtiques, cíviques i culturals, i també a tots els muntanyencs i excursionistes aplegats arreu del país, dediquem aquest llibre fet amb gran esforç i il·lusió, tot esperonant-los a admirar i vetllar per la vitalitat i millora de la nostra riquesa forestal.»

Però no s'acaba aquí la tasca del nostre estimat consoci, i per comprendre una mica millor la seva obra al llarg de la seva dilatada vida, fem un repàs de la seva biografia.

Una trajectòria llarga

Ramon Vinyeta i Leyes va néixer a Torelló el 1914. Segons ha escrit ell mateix, gràcies als seus pares es va encaminar cap al món de l'excursionisme i la muntanya. Es va casar el 1945 amb M. Teresa Pujol i del matrimoni han nascut set fills. A casa seva tenien una agència de transports i, un cop acabada

la guerra civil, a part d'ajudar a casa, va començar a fer excursions, escriure llibres i fer fotografies.

Fruit d'aquesta dedicació excursionista són la trentena de llibres publicats fins avui, a més d'un arxiu fotogràfic de tres-centes mil fotografies, de les quals hi ha quaranta mil diapositives.

Tots els llibres que ha escrit són en català, malgrat que els primers aparegueren en la immediata postguerra —a partir de l'any 1949—, cosa que no deixa de ser una certa heroïtat.

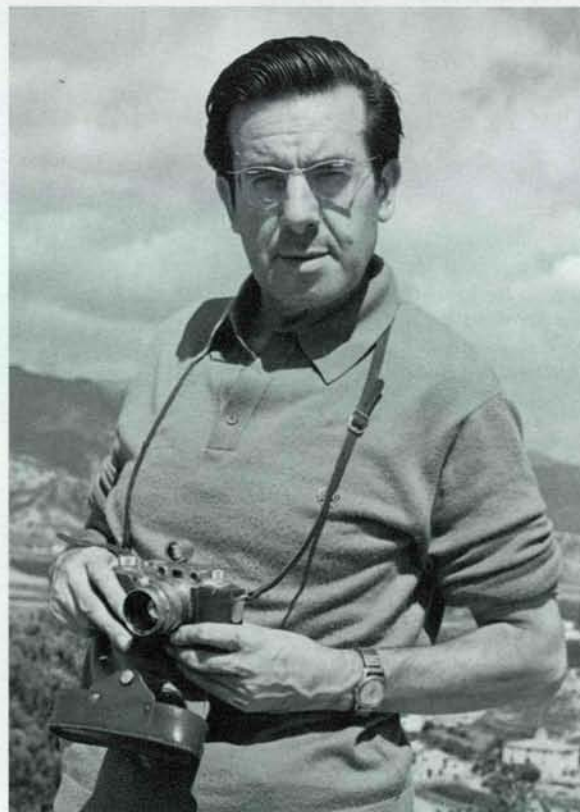
Primerament els editava a l'editorial Alpina i després a Montblanc-Martín, que havia fundat Josep M. Puchades. Més tard va crear la seva pròpia editorial, l'Editorial Celblau, que posteriorment convertí en Edicions FotoSport.

Una obra arrelada al país

Gairebé tots els seus llibres estan centrats en la seva estimada comarca nadiua: Osona, i també en la comarca veïna del Ripollès, que tant d'interès excursionista i cultural té.

Els seus llibres no són pròpiament uns productes més o menys

Ramon Vinyeta l'any 1994, quan tenia vuitanta anys.

La masia de Calverons, al terme de Torelló, de gairebé quatre-cents anys d'antiguitat, en un dibuix a la ploma de Ramon Vinyeta fet l'any 1932.

turístics, sinó una mena de compendi geogràficocultural dels indrets que descriuen.

Sempre hi trobem apartats sobre la situació geogràfica i el medi natural: l'orografia, la hidrografia, la flora, la fauna, i també sobre la història i l'art: prehistòria, art romànic, etc., a més de dades actualitzades dels pobles.

Les seves obres han tingut un segell molt personal, tal com escriu en una introducció d'una guia seva: «Cal remarcar que aquesta obra no va destinada als turistes passavolants que solen llambregar el paisatge a través de la finestra de l'au-

tocar, sinó molt especialment als excursionistes, gent de peu, que gusten de saborejar-lo íntegrament; que vibren d'emoció en contemplar una raconada inèdita; que s'esplaien escatint el perquè d'un nom; que s'aturen ací i allà embadalits o curiosos de conèixer tot allò que de característic hi ha en un indret o una comarca, entretenint-se amb l'encís que tenen les petites coses.»

Un tret característic de les seves publicacions són els mapes, de factura molt pròpia, però que contenen molta informació, recollida de primera mà al camp al llarg de les seves excursions.

A tot això cal afegir-hi que, com a bon dibuixant, ha il·lustrat les seves obres amb força dibuixos, molt detallistes i amb gust artístic. Certament, aquesta faceta de dibuixant s'ha anat prodigant cada vegada menys fins a cedir tot el protagonisme il·lustratiu dels seus treballs a la fotografia. Aquesta és una especialitat que Ramon Vinyeta ha conreat profusament. Les seves obres són una bona mostra de la quantitat que n'ha arribat a fer i de l'originalitat de moltes d'elles, que fugen dels punts de vista més coneguts per a presentar-nos les muntanyes de sempre des d'angles inèdits, que vol dir haver corregut molt de país.

Aquest sempre ha estat el criteri que ha presidit les seves obres.

Podria semblar que Ramon Vinyeta, als seus vuitanta-set anys, ja ha llençat la tovallola, però no és així, ja que continua preparant amb molta il·lusió un recull de topònims de diferents indrets de Catalunya (catedrals, hospitals, paisatges, etc.) amb fotografies espectaculars.

Gràcies, Ramon, per tot els que has aportat al coneixement del nostre país.

Els llibres de Ramon Vinyeta

En aquesta relació només consignem els llibres i quaderns, més o menys extensos, que ha escrit i en gran part ha editat ell mateix.

No hi consten els articles a revistes, sobretot excursionistes, ni altres col·laboracions a mitjans escrits.

També hi hem afegit el mapa *Puigsacalm-Bellmunt*, que confeccionà juntament amb Salvador Llobet, l'any 1985, per a l'editorial Alpina.

VINYETA, R. 1949. *Bellmunt*. Guies monogràfiques. Ed. Alpina, 148 pàgs. + 1 mapa. Granollers. Se n'han fet dues edicions.

VINYETA, R. 1951. *Puigsacalm. Serra de Santa Magdalena del Mont, serra de Curull i alta conca del Ges*. Guies monogràfiques. Ed. Alpina, 190 pàgs. + 1 mapa. Granollers.

VINYETA, R. 1953. *Els Munts. Alt Lluçanès*. Guies monogràfiques. Ed. Alpina, 150 pàgs. + 1 mapa. Granollers.

VINYETA, R. 1956. *Les Gorgues, Collsacabra occidental*. Publ. Fundació J. Massot i Palmés, 116 pàgs. + 1 mapa. Barcelona.

VINYETA, R. 1971. *Sau. Visió retrospectiva*. Ed. Montblanc-Martín, 8 pàgs. Barcelona.

VINYETA, R. 1971. *Rupit. Guia turística*. Ed. Montblanc-Martín, 128 pàgs. Barcelona. Se n'han fet tres edicions.

PLADEVALL, A. & VINYETA, R. 1972. *Orís. Guia turística*. Ed. Montblanc-Martín, 16 pàgs. Barcelona.

VINYETA, R. 1974. *Beget*. Ed. Montblanc-Martín, 32 pàgs. Barcelona. Se n'han fet tres edicions.

POU, A. & VINYETA, R. 1974. *L'Estany. Guia turística*. Ed. Montblanc-Martín, 120 pàgs. + 1 mapa. Barcelona.

VINYETA, R. 1975. *L'art romànic a la vall de Camprodon*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 32 pàgs. Torelló. Se n'han fet tres edicions.

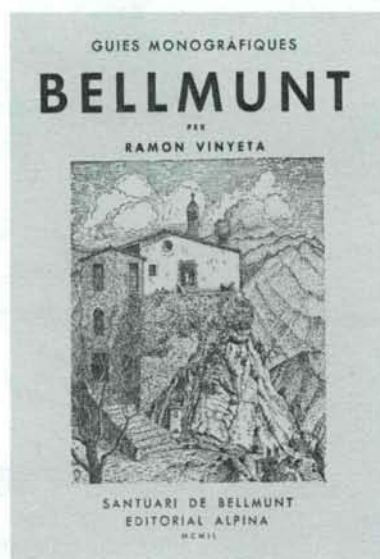
VINYETA, R. 1977. *Els Munts. Alt Lluçanès*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 30 pàgs. Torelló. Se n'han fet tres edicions.

VINYETA, R. 1978. *Sant Jaume de Frontanyà i l'alta vall del riu Merlès*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 127 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1979. *Llegendes i tradicions de la vall del Ges i dels seus contorns*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 16 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1979. *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*. Col. «Art

Portada de Bellmunt, la primera guia excursionista que va publicar el 1949.

i Paisatge», Ed. Celblau, 20 pàgs. Torelló. Se n'han fet quatre edicions.

VINYETA, R. & PLADEVALL, A. 1979. *La vall de Torelló. Geografia i història*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 127 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. & SANGLAS, J. 1980. *El Collsacabra. Tavertet*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 32 pàgs. Torelló. Se n'han fet dues edicions.

VINYETA, R. 1984. *El Collsacabra. Cabrera, Cantonigròs*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 32 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1985. *Els arbres monumentals de Catalunya*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 149 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. & ARREI, J. 1985. *Ogassa, el Taga, serra Cavallera, Sant Amanç*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 31 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. & LLOBET, S. 1985. *Puigsacalm, Bellmunt*. Ed. Alpina, mapa escala 1:25.000 + guia cartogràfica. Granollers.

VINYETA, R. 1986. *El Vidranès. Puigsacalm, Milany, Curull, Bellmunt*. Col. «Art i Paisatge», Ed. Celblau, 48 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1987. *Montgrony. Coma Ermada*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 32 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1987. *El Pirineu de Núria*. Col. «Art i Paisatge» [edició patrocinada pel santuari de Núria], 48 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1988. *Vallfogona de Ripollès: encant i màgia de la natu-*

ra. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport [edició de l'Ajuntament de Vallfogona de Ripollès], 40 pàgs. Vallfogona de Ripollès.

VINYETA, R. 1990. *La Fageda de Jordà*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 31 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1990. *El Pirineu de Núria, Queralbs*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport [edició patrocinada pels Serveis Turístics del Ripollès, SA], 87 pàgs. Torelló. Se n'han fet dues edicions.

VINYETA, R. 1990. *Tuixent i Vall de la Vansa*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 32 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1991. *Matagalls*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport [edició patrocinada per l'Ass. Amics dels Aplecs de Matagalls], 64 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1992. *El Catllaràs. Castell de l'Areny, santuari de Fargars, la Nou de Berguedà, Malanyeu, Sant Jaume de Frontanyà, Sant Julià de Cerdanyola*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 63 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1992. *El Pedraforca. Saldes, Gósol, Gisclareny*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 82 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1993. *El Collsacabra. Els salts i cascades*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 40 pàgs. Torelló. Se n'han fet dues edicions.

VINYETA, R. 1995. *La Pica d'Estats*.

EL ROURE DEL VILAR
(Sant Boi de Lluçanès - Osona)

Des de sempre, els propietaris de les grans cases pairs del país han tingut afeció en plantar arbres a l'entorn de l'habitatge. En conipren, doncs, que és a les proximitats de les grans masies on poden veure's exemplars mil·lenaris que s'han salvat de la destrucció humana, gràcies a l'estima que els han tingut els qui en són ben a prop. I així es repeteix arreu del país, sense gaires excepcions.

N'és una mostra eloqüent la gran pairal del Vilar de Sant Boi de Lluçanès on arbres de les més diverses espècies al·luevien i diploiquen tot l'entorn paisatgístic. I un dels arbres més notables que s'hi pot admirar és l'ancienat «Roure de la senyora», de mides excepcionals, car el tronc té més de 4 metres de perímetre i la copa de ample i vigorosa, malgrat que el roure pot tenir més de cinc-cents anys i ha d'haver sofert tota l'acció d'incendis atmosfèrics.

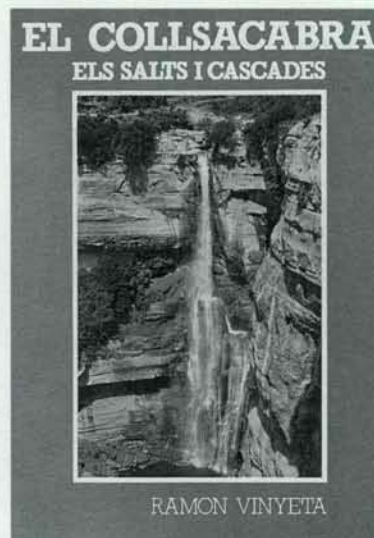
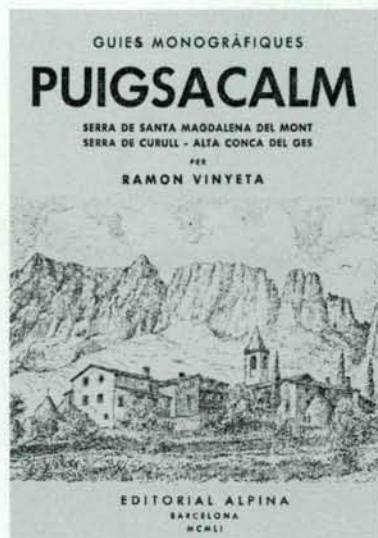
La gesta de Mossèn Cinto. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 72 pàgs. + 1 mapa. Torelló.

VINYETA, R. 1995. *Tavèrnoles, Sabassona*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 47 pàgs. Torelló.

VINYETA, R. 1995. *Llegendes i tradicions: Collsacabra i les Guàrdies*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 38 pàgs. Torelló. Se n'han fet dues edicions.

VINYETA, R. 1998. *Alpens. Lluçanès nord*. Col. «Art i Paisatge», Edicions Foto-Sport, 55 pàgs. Torelló.

Una pàgina del llibre Els arbres monumentals de Catalunya, publicat el 1985.

Algunes portades dels seus llibres: Puigsacalm, de 1951, Matagalls, de 1991 i El Collsacabra, els salts i cascades, de 1993.

UNICA'02, 65 Certamen estatal de Cinema i Vídeo no professional

Artur Peix i Garcia

Transcripció resumida de la sessió pública de deliberació i veredict del jurat del Certamen Selectiu UNICA a la sala d'actes del Centre Excursionista de Catalunya del dia 3 de juny de 2002.

Els nostres lectors saben que des de fa un grapat d'anys Joaquim Romaguera i Ramió ha dedicat unes pàgines de la revista *Muntanya* a glossar el que han estat les respectives edicions del Certamen Selectiu UNICA. Aquest any no ha estat possible, perquè incompatibilitats de dates per qüestions familiars han impedit al nostre col·laborador la visió dels videofilms participants. Per a assegurar, doncs, que també enguany en quedés constància escrita, hem cregut que podria resultar interessant transcriure la deliberació i el veredict públics del jurat, que, d'acord amb el que estableixen les bases del concurs en el seu article 4, se celebrà a la nostra sala d'actes el dia 3 de juny de 2002, de manera que, per altra banda, donem així més ressò a allò que es digué davant d'un públic no tan nombrós com creiem que podia haver estat, perquè estem segurs que és certament molt pedagògic conèixer les opinions i els perquè de les persones que conformen el jurat en qüestió, totes d'un alt nivell intel·lectual i, naturalment, cinèfils de pro.

Les obres presentades

Enguany s'han presentat al certamen quatre obres optant a la Copa Film Minut (una de les cinc inscrites en principi fou retirada), procedents de Madrid,

Sabadell, Esplugues de Llobregat i Terrassa. Una a UNICA Jovenut, procedent de Sant Sebastià, i al Certamen UNICA oficial se n'han presentat vint-i-quatre: quatre de Saragossa; tres de Terrassa; tres de Madrid; dues de Calella i dues de Vilajoirosa; i una de cada una de les localitats següents: Valladolid, Sant Cebrià de Vallalta, Mataró, Còrdova, Alcoletge, Mollerussa, Perales de Tajuña, Sant Cugat del Vallès, Lleida i Linyola. Cal fer notar, com a nota molt negativa, que de dotze cintes procedents de llocs de parla catalana, només quatre són parlades en aquest idioma, i una altra, amb la veu en off en castellà i les veus vives dels actors en català (variant valenciana) però subtitulades en castellà... No anem pas bé, diguin el que diguin, perquè aquí no s'hi val a evocar raons de mercat.

Composició del jurat

El jurat és format per: Albert Beorlegui i Tous, crític de cinema; Antoni Colomer i Puntés, guionista; Alfons Hereu i Ruax, expresident del Festival de Cinema de Sant Feliu de Guíxols; Ramon Font i de Saint Germain, cineasta que substitueix l'anunciada Mònica Huguet de TV3, que per motius professionals d'última hora ha hagut de renunciar; Josep Rota i París, cineasta i director del Festival de Cinema de

Sabadell; Encarnació Soler i Alomà, presidenta de Cinema-Rescat; Jordi Tomàs i Freixa, cineasta, medalla d'argent UNICA (Bakú 1978); Josep-Jordi Queralto i Torner, delegat d'Espanya a la UNICA, amb veu i sense vot; Pere Parera i Rodríguez, actuant de secretari, que ho és de la Secció de Cinema i Vídeo, del Centre Excursionista de Catalunya.

Sessió de deliberació del jurat

Inicia la sessió Encarnació Soler, que actua com a portaveu del jurat, la qual, després d'explicar que la missió d'aquest jurat és seleccionar un programa de qualitat i coherent que representi el cinema no professional espanyol a la UNICA'02 World Amateur Film Festival que s'ha de celebrar a Luxemburg del 23 al 31 d'agost vinent, informa de la substitució de Mònica Huguet com a membre del jurat per Ramon Font. També, que ha estat seleccionada per a optar a la Copa Film Minut la cinta *Reciclaje*, de Cristian Pozo Prats, de Madrid, així com que el jurat ha decidit declarar desert l'apartat UNICA Jovenut perquè l'únic videofilm inscrit, *Cara cortada*, de Pablo Semper Calvo, de Sant Sebastià, no assoleix el mínim exigible, ni respon a allò que hom espera d'un film d'una persona jove.

Tot seguit anuncia les cintes sobre les quals el jurat ha decidit discutir en la present sessió, que són les següents: *Guatemala. El país de la eterna primavera*, de Víc-

Un fotograma del vídeo *Amigos del bosque 2*, de Martí Arañó i Oller (Sant Cebrià de Vallalta).

tor Barrero de la Fuente, de Valladolid; *Culos*, d'Hugo Serra, de Madrid; *Amigos del bosque*, de Martí Arañó Oller, de Sant Cebrià de Vallalta; *Barreras arquitectónicas*, de Salvador Strohecker, de Calella; *La última mirada*, *Escenas de pareja i Feliz cumpleaños, papá*, totes tres de Roberto Aznar Almazán, de Saragossa, de les quals parlaran d'una manera conjunta; *Ö*, de Daniel Farriol, de Terrassa; *La sonrisa de Madelman*, de Franc Sellers Beltran, de Mataró; *La madre de Kafka*, de Miguel Ángel Entrenas Liria, de Còrdova; *Los olvidados de Buñuel*, d'Ángel Gonzalvo Vallespi, de Saragossa; *Cuento negro*, de César Bosch Tomàs, d'Alcoletge; *Aniversari*, de Ramon Monfà, de Mollerussa; *Pablo Ruiz... Picasso*, de Xavier Aguilà Marquès, de Sant Cugat del Vallès; *Extraños*, de Daniel Farriol, de Terrassa; *¿Fin?*, de Josep M. Berges, de Lleida; i per fi, *Un toc de gris*, de Thelma & Louise (pseudònim), de Terrassa. També es parlarà d'una manera

conjunta d'*Ö*, de Daniel Farriol, i de *¿Fin?*, de Josep M. Verges.

Guatemala. El país de la eterna primavera

Ramon Font: Particularment em sembla un bon documental, molt il·lustrat, molt ric d'imatges, amb una tasca molt important en introduir-se l'autor dins la societat guatemalenca, demostrant, sobretot, els aspectes més negatius de com hi viu la gent, sense basar-se únicament en els tòpics turístics, sinó que sembla que l'autor hagi anat a aquest país expressament a investigar com viu aquell poble i denunciar la seva situació... Com a aspecte negatiu diria que hi ha un excés de veu, ja que deu cobrir, pràcticament, el 95% del documental... També em sembla excessiva la utilització dels encadenats per a fer les transicions entre pla i pla, que resten força en donar suavitat a les escenes més dramàtiques, que haurien quedat més impactants mitjançant un simple

tall entre plans..., en general, però, la valoració és bona.

Jordi Tomàs: Aquest film està a mig camí entre el documental i el reportatge, i aquest intent de fer una radiografia política, social i econòmica del país no està totalment reeixit, perquè, en realitat, es tracta d'un film, penso jo, de viatge. No obstant això, se n'ha tret un partit excel·lent i com a conjunt és molt meritori...

Culos

Encarnació Soler: Aquest film entraria en la línia de molts altres que s'han fet sobre aquesta part anatòmica, el que passa és que la gràcia que li veiérem consistia en el fet que es limitava a anar pescant la gent sense massa picardia... pel tipus de construcció que se'ns ofereix, i sobretot pel gag final, quan el senyor ens descobreix que la seva altura està a la mida del *trasero* de les senyores, ens sembla que hauria estat molt més reeixit si s'hagués arrodonit a un minut, donat que el

gag no donava pas per a tres minuts.

Ramon Font abunda en el mateix criteri.

Amigos del bosque 2

Josep Rota: Parlar del cinema d'en Martí Arañó, que tots els aficionats coneixem, és parlar d'un cinema diferent. El que fa ell no ho fa ningú, i aquesta és la seva millor virtut i el seu pitjor defecte. Les seves pel·lícules tenen un mèrit naturalista impressionant, perquè aconsegueix filmacions que ni els més professionals no aconseguen, gràcies també a la col·laboració de la seva esposa, que és la naturalista... És sorprenent el cas d'aquesta geneta que és un animal difícilíssim de veure, perquè és molt esquerp i, a més, nocturn, i ens l'ensenya gairebé en tot el seu períple vital, des del naixement fins a l'aparellament... Sembla impossible que pugui filmar un animal així amb focus, i aquest és el seu gran mèrit. La seva feblesa: qui, després de fer això, és capaç de fer cinema? Se li critica que les seves pel·lícules tenen poques virtuts cinematogràfiques... però en aquesta, en particular, hi ha una escena en què ha demostrat que sap muntar, que és la de la caça: l'animal s'enfila, salta i cau sobre la presa i la devora en una seqüència que no deu passar de quatre segons, en un muntatge que et creus del tot i acabes pensant «pobre ocellet!».

Ramon Font: Estic d'acord amb en Josep. Només voldria afegir que la pel·lícula, en lloc de dir-se *Amigos del bosque 2*, es podria dir *La geneta*, ja que només té una protagonista que ocupa el 90% de les seves imatges... Jo potser li suggeriria que milloraria si hi hagués anat inserint imatges d'altres animals o d'aspectes de la natura que l'enriquien i la farien molt més variada... És un documental que té una gran tasca al darrere, sembla que més de quatre anys.

Alfons Hereu: Només voldria dir que, si l'hagués fet el National Geographic, tindria un mèrit relatiu, però, evidentment, el fet d'haver-ho fet amb uns mitjans amateurs, crec que té molt de mèrit i mereix un suport...

Jordi Tomàs: ...Voldria afegir que, en principi, els valors de paciència i gran treball són elements que, objectivament, no són valorats si al darrere no hi ha una realització de la qual es pugui dir que ha valgut la pena... com és aquí el cas...

Antoni Colomer: Ara faré d'advocat del diable: s'està sobrevalorant la pel·lícula. Jo crec que no n'hi ha per a tant... perquè una cosa és perseguir un animal difícil de veure i una altra és fer un bon vídeo-film...

Barreras arquitectónicas

Encarnació Soler: ...Hi ha films que tenen el molt lloable objectiu de denunciar situacions i problemàtiques de col·lectius de condicions físiques o sensorials diferents de les habituals o amb minusvalideses importants. Per tant, la intencionalitat d'aquest film la trobo lloable... el que passa és que ens ha fallat una mica la realització, perquè hi ha, en concret, escenes que són incoherents, per exemple, quan l'invàlid entra de cara dins un petit ascensor i també en surt de cara... Són detalls que desmunten la credibilitat del missatge que se'ns ofereix, com també l'escena, impossible per a tothom, encara que tinguin bé les dues cames, d'intentar travessar la carretera general amb un trànsit de diumenge, sense buscar el pas de vianants, sinó «a la brava»; petits detalls que desmunten l'objectiu, que, sent molt bo, perd força per la seva realització... Encoratjo l'autor perquè perseveri en la seva intenció de denunciar aquestes fallades de la societat... Aquí el resultat final, lamentablement, ens l'ha desmuntat la realització...

La última mirada – Escenas de pareja – Feliz cumpleaños, papá

Antoni Colomer: Per a situar aquest autor, Roberto Aznar, de Saragossa: ha portat tres vídeo-films, la qual cosa vol dir una productora exuberant, amb diver-

sos actors que més o menys es van repetint i amb una factura que no és horrorosa, al contrari, és correcta en la línia en què els amateurs estem acostumats, però m'ha fet gràcia que, si bé en el cinema amateur ja som tendents al tremendisme, en aquestes realitzacions ja s'arriba als límits. *La última mirada* és un embolic de pare i filla que s'entenen, en què el pare s'ha de morir perquè té una malaltia insalvable; a *Escenas de pareja*, l'un enganya l'altre i s'acaba amb la sida, i *Feliz cumpleaños, papá*, en la qual abandonen un senyor amb demència senil com en els cartells aquells dels gossos que diuen que «ell no ho faria mai»... Si bé pel meu gust és la més reeixida, perquè, almenys, s'inscriu en una tesi humana...

Encarnació Soler: Torno al tema d'abans: la superficialitat amb què s'aborden temes molt importants... tocats d'una manera epidèmica sense entrar en el drama íntim veritable de les persones... A la segona de les pel·lícules que esmentem, quan de veritat havia de començar la pel·lícula, que és quan ella, infidel, diu al marit que té la sida, l'autor l'acaba... i és quan de veritat comença el drama humà: embarassada i amb un fill que després ve... tot això es passa amb una pinzellada tòpica al cementiri... i respecte a la tercera, és una magnífica ocasió de fer una reflexió sobre la inconveniència de fer-se gran...

Antoni Colomer: És que van pel tremendisme, no per la profunditat. La pel·lícula és banal de plantejament, perquè aquest és només tremendista. No han agafat el problema, sinó que s'han limitat a l'embollica que fa fort... En definitiva, hi manca categoria...

Ramon Font: ...Hi ha un personatge, el del gendre, a l'últim vídeo-film, que és una pura caricatura situada entre personatges relativament normals... tot plegat el fa del tot increïble dins del pretès to dramàtic del vídeo-film.

Ö i ¿Fin?

Albert Beorlegui: Tot va molt lligat amb el que s'acaba de comen-

Una escena de
Reciclaje,
de Cristián
Pozo Prats
(Madrid).

tar. Les pel·lícules han de tenir un plantejament coherent, és a dir, han de saber ben bé quin és el missatge que volen transmetre, sigui comèdia, sigui tragèdia, i a partir d'aquí, tenir un principi i un final que siguin coherents. Això no vol dir que siguin creïbles. El cinema no es fa perquè ens el creguem, sinó perquè ens convenci... Alfred Hitchcock deia que el cinema és un tros de pastís, no de vida. Doncs, una cosa així els passa a aquestes dues pel·lícules: els falla la coherència, és a dir, parteixen de plantejaments terrorífics... i si la comèdia ja és difícil que te la creguis i el drama encara ho és més, en el gènere del terror és gairebé pràcticament impossible... han de ser tan ben fetes, que han de tenir un immens poder de seducció al darrere perquè un pugui arribar a acceptar-les... Totes dues beuen de pel·lícules de terror ja vistes: Ò, ben claríssimament de *El proyecto de la bruja de Blair*, pel·lícula que va tenir un gran èxit a Sitges i que es va revelar finalment com un bluff, i *¿Fin?* beu directament de les

fonts de *Blade*, especialment per la seva estètica i per tot l'embolcall visual. El terror ha de ser subtil, s'ha d'insinuar, no s'ha de mostrar; l'última pel·lícula de terror veritablement autèntica és la d'Amenábar *Los otros*. Per què? Doncs perquè no mostra res, tot s'insinua. I amb aquestes pel·lícules, en què d'entrada tenen menys de tot (pressupost, talents interpretatius...) i en general tot molt més reduït, és evident que s'han d'aprofitar molt més els seus elements limitats. Com? Amb un guió intel·ligent. I aquesta és una falla que acostuma a passar en la major part de les pel·lícules que hem vist, en què moltes superen les limitacions típiques del cinema amateur, però els falla un bon guió. Teòricament, això és el més barat de fer, perquè només cal tenir una bona idea, i a partir d'aquí, desenvolupar-la, però mai quedar-se només en la idea inicial... Conclusions: la factura és correcta, està ben realitzada, les interpretacions són discretes però correctes, falla la idea principal, i aquesta errada l'ar-

rossega com un llast insalvable des dels primers minuts...

Encarnació Soler: ...Un altre defecte de molts cineastes amateurs és que valdria la pena que tinguessin una mica més de cultura cinematogràfica del mateix cinema amateur, perquè el recurs de la cinta de vídeo que produeix el terror l'hem vist en multitud de vídeos...

La sonrisa de Madelman

Encarnació Soler: Aquí també ens trobem amb una idea, en principi, bona, satírica, però una mica barroera de factura... l'entrada, el despatx del director, tot resulta una mica sobtat i poc creïble, en canvi, el gag final és el més bo, quan en obrir la nevera hi ha congelat un poeta... Tot plegat una bona idea amb una realització que no sap embolcallar...

Albert Beorlegui: Recorda la famosa d'en Mercero *La cabina*, sense ser tan terrorífica, evidentment, però em sembla molt original el

plantejament amb la situació que es produeix a la meitat del metratge, quan després de tots els canvis que proposa l'editor a l'autor, de sobte ens trobem amb tots aquells pobres autors congelats... llàstima que aquesta situació no es desenvolupi més... Amb una realització més pulcra, no tan destrallera, hauria pogut quedar com una broma negra molt interessant...

La madre de Kafka

Ramon Font: Jo aquí faria el comentari tot al revés del que hem dit de l'anterior... un embolcall molt bo, una pel·lícula molt ben feta en tots els aspectes, l'escenografia, els personatges, la fotografia, la bona utilització dels *flash backs*... però, en canvi, no em vaig assabentar de res... Crec que tots els companys, quan dúiem uns minuts de pel·lícula, ens avorriem perquè no l'enténem... La forma és molt bona, però desaprofitada... És una llàstima que el contingut sigui zero, perquè ningú no la va comprendre i si de set persones tots hem quedat igual, penso que no ha aconseguit res... Un producte estèticament bo, però de contingut fallat.

Alfons Hereu: Aquí només hi caben dues solucions: o fer-la d'una altra manera o canviar el jurat de dalt a baix...

Encarnació Soler: Hi ha un problema d'intel·ligibilitat; kafià no vol dir que no s'entengui res... unes reflexions d'una mare que mira cap a un cantó i d'un fill que representa que li contesta, però no li contesta, perquè mira cap a un altre cantó, de manera que no acabes ni d'encaixar visualment la conversa, malgrat la bona fotografia... Què ha volgut dir l'autor?

Jordi Tomàs: Considerem com un acte d'humilitat del jurat dir que no l'hem entès.

Los olvidados de Buñuel

Albert Beorlegui: Jo he d'admetre la meua total debilitat per les pel·lícules que plantegen una coartada cinèfila... D'entrada el títol predisposa que sigui d'aquesta

temàtica perquè evidentment toca el món del cinema, i d'una manera molt concreta i rebuscada, com són els secrets de la considerada primera pel·lícula espanyola, que és *La salida de la Misa de la Virgen del Pilar*... Juga amb la complicitat de molts grans creadors i personatges del cinema espanyol dels darrers quaranta o cinquanta anys i actuals: Berlanga, Borau, Aitana Sánchez Gijón, etc.

Però hi falla la seva excessiva proclivitat a explicar coses que semblen secundàries i desvirtuen l'objectiu inicial que té el detectiu encarregat de buscar aquesta pel·lícula perduda... vint-i-sis minuts són excessius, de manera que si no fos per això hauria quedat un vídeo film prou digne.

Josep Rota: Una moda que últimament es porta —només fa dos o tres anys no n'havíem vist cap, d'aquest tipus de pel·lícula— en què es combina el reportatge o documental amb l'argument o ficció, aquí en una aventura detectivesca on sembla imitar-se el «detectiu Colombo» de la TV, de manera que la història no té cap coherència, a pesar d'estar ben rodada, ni el documental aporta res més que tenir una sèrie de senyors de prestigi parlant d'una cosa intranscendent... és divertida i m'ho vaig passar molt bé.

Jordi Tomàs: Més que combinar documental i ficció, jo diria que es tracta d'un documental de ficció perquè el que contesten els personatges són respostes de ficció en funció de la situació que planteja el film.

Encarnació Soler: Si la considerem com a documental, per a mi parteix d'una errada colossal: parla de la pel·lícula *Salida de Misa del Pilar* com de «los hermanos Jimeno», els quals no van existir mai com a cineastes, potser en confusió amb els germans Lumière, ja que qui féu aquella pel·lícula fou Eduardo Jimeno, que no sé si tenia cap germà... a mi, aquesta colossal fallada històrica em sembla molt greu i jo fins i tot demanaria a l'autor que esmenés aquesta errada tan important en bé de la cultura cinematogràfica.

Cuento negro

Albert Beorlegui: Aquesta història a mi m'agradà molt. El que passa és que té una petita pega, i és que comença massa bé... Aquest vídeo film manté tant l'interès des del primer moment que tard o d'hora s'ha d'acabar desinflant, i això és el que passa. A la meitat del metratge comença a perdre interès... Això no treu que sigui una pel·lícula impecablement ben facturada, admirablement interpretada i molt ben portada... les errades i les mancances de l'última part del metratge no et fan oblidar com està de ben estructurada des del principi.

Antoni Colomer: El problema de la pel·lícula és que fa un plantejament surrealista i negre, i el manté fins que intenta explicar a un nivell lògic què és el que va passar, i el bo hauria estat que la lògica fos tan desbaratada com el plantejament inicial, i llavors seria dòmino rodó. De totes maneres, tenint en compte el panorama, aquesta és una pel·lícula excel·lent, té molt bona factura fotogràfica, molt bona atmosfera i un actor sensacional: Saturnino García...

Encarnació Soler: Jo m'ho vaig passar molt bé i vaig riure molt. Potser és cert que s'esguerra una mica al final, sobretot quan el personatge protagonista mata el seu antagonista a l'estil «Comte Dràcula»...

Antoni Colomer: Cal fer notar que ens trobem davant d'un film de «producció» de veritat, quan en el món del cinema amateur aquest concepte pràcticament no existeix. Tota la pel·lícula està perfectament resolta en el seu muntatge...

Aniversari

Encarnació Soler: Aquí es planteja un tema en què un marit amb una amant perruquera, intenta assassinar la seva dona invàlida que sempre necessita l'ajuda del seu abnegat espòs... penso que hi ha detalls molt ben trobats en què penses que passarà una cosa i en passa una altra, amb una bona capacitat per part de l'autor per a sorprendre'ns... El personatge, el marit, el

considero molt ben trobat, molt creïble, la perruquera també està bé, però, per a mi, la dona és massa bona persona, car, si bé és una mica rondinaire, crec que per a ser eficaç la cosa, ens l'hauria d'haver fet odiar; la pobra, més aviat la comprenem, donada la seva invalidesa... Penso que li ha faltat dotar d'un puntet de perversitat la figura de l'esposa... També la perjudica un excessiu metratge. Vint-i-quatre minuts per a aquesta narració són massa. Tot i així, crec que es tracta d'un producte ben realitzat i agradable de veure.

Pablo Ruiz... Picasso

Encarnació Soler: D'aquest autor, l'any passat, vam veure un vídeo sobre Dalí molt ben ajustat com a videoclip a la durada d'una cançó, força creativa pel que fa a imatges, molt imbuïda del surrealisme dalinià... amb una recerca d'imatges fílmiques recuperades molt importants... En la que avui comentem l'autor no ha tingut l'agosament que mostrà en la pel·lícula de Dalí. Evidentment, el metratge és molt diferent... ens trobem davant d'un documental agradable i ben fet, però de factura molt clàssica... A part d'això,

voldria comentar, i penso que és important dir-ho, que últimament estem acostumats a veure molts productes televisius que empen imatges antigues de la guerra civil sempre reiterades i repetides, que també, és clar, trobem en aquesta pel·lícula quan es fa menció de Guernica... No se'n pot fer crítica a l'autor, perquè si vol il·lustrar aquells moments ha d'acudir a la Filmoteca de Catalunya, mirar les imatges que hi ha... i sempre hi ha les mateixes. La meua crítica va dirigida en un altre sentit, ja que crec que avui dia hi ha la quantitat suficient de films nous per a catalogar, que valdria la pena que la nostra Filmoteca fes un esforç i que després de la important tasca de recuperació que s'ha portat a terme, es fes la següent tasca de catalogació. Vull dir que aquesta repetició d'imatges, ja molt vistes, i la factura clàssica del film, no em motivaren gaire al seu favor.

Jordi Tomàs: Es tracta d'un documental que té tant de correcte com de poc creatiu, que es podria inscriure dins d'un apartat que podríem denominar com a «cinema útil» perquè a un nivell força primari explica molt bé l'evolució pictòrica de Picasso. Per això el considero molt vàlid.

Ramon Font: ...És divulgatiu i interessant, confeccionat amb molta pulcritud... Potser li falta el toc d'originalitat que ens impactà en l'anterior vídeo sobre Dalí, que pel que fa a imatges era més original, i fem unes comparacions que no hauríem de fer, ja que hem de valorar una obra sense compararla amb cap altra. El definiria, simplement, com un curt ben fet...

Extraños

Josep Rota: ...Extraños és l'antítesi d'Ö, del mateix autor... En ficció, l'amateur pot fer dues coses, realitzar un vídeo amb la mateixa estructura del cinema professional, que vol dir que sempre farà curt... o ser menys ambiciós formalment, fent una cosa potser més simbòlica o filosòfica, utilitzant la capacitat de comunicació que té el cinema, com ja s'ha dit per aquí... En aquest vídeo que ara comentem no es parla, només s'utilitza la capacitat de la imatge per a comunicar, en què, senzillament, dos personatges es troben, s'intercanvien uns objectes... i acaben fent-nos meditar sobre allò que està passant... Algú potser diria que aquest tipus d'obres són fàcils de fer, no ho cre-

**Cuento negro,
de César Bosch
i Tomàs,
d'Alcoletge.**

gueu pas... Aplaudeixo molt aquest vídeo-film d'en Farriol, perquè després de veure l'anterior seu, que era tot al contrari, té molt clar que sempre pot recórrer a aquest tipus de pel·lícula, encara que només tingui una tarda de temps per a fer-ho. Això sí, necessita una idea molt superior a la d'Ö, de trenta minuts...

Un toc de gris

Antoni Colomer: ...L'altre dia vaig anar a veure una pel·lícula extraordinària que qualsevol autor amateur podria fer si tingués talent, es diu *Cosas que te diria con sólo mirarte*, del fill de García Márquez... amb uns actors sensacionals... però això tampoc no deu ser tan difícil perquè aquí mateix tenim en Baca i Garriga que treballen amb actors també sensacionals... La qüestió és que es tracta d'una pel·lícula de diumenge a la tarda, amb uns escenaris ben simples, però hi ha sensibilitat, hi ha cultura i hi ha uns assumptes que ni tan sols són arguments... Recomanaria als amateurs que no imitin el cinema de gènere, que és massa difícil... però que imitin la intel·ligència del cinema independent, en què, com que no tenen diners, l'únic que gasten és talent, cosa que costa, però no és impossible, perquè aquí no t'has de rascar la butxaca... el cinema amateur és, en definitiva, cinema independent.

Alfons Hereu: Això que diu el Toni és molt cert, el que passa és que el gran problema és tenir guions forts, sòlids, coherents i ben estructurats... M'he passat el cap de setmana rumiant el film *Un toc de gris*... Hi ha una cosa que em desconcerta: el doble final de la pel·lícula; fins al fos negre seria una història, fins al pla de l'esgarapada en seria una altra; potser, és clar, és aquesta la que volen els autors, per equilibrar el sentit de culpabilitat de la dona amb la pròpia exculpació del cineasta: «Ben volgut espectador, no et creguis que ha estat una violació, sinó una apassionada possessió»... Algú del jurat preguntà què hi pinta el «Nessum Dorma» de Turandot. Me l'he estat escoltant i és una de

les claus del film, o almenys és el que he entès. La lletra de Turandot diu: «Que ningú no dormi aquesta nit a Pequín! / Que ningú no dormi. / El nom del desconegut no serà revelat abans de l'alba. / També tu, princesa, a la teva freda habitació miraràs les estrelles, / que tremolen d'amor i esperança, / però el meu misteri està guardat en mi / i el meu nom ningú no el sabrà / i el meu bes tencarà el silenci que et fa meva. / A l'alba venceré, venceré!». No sé si va per aquí la cosa, però a mi és el que m'ha impactat. El trobar la pròpia satisfacció en el plaer de l'altre. Aquesta és una altra clau d'aquest film, que podria ser ambigu, com ambigües són les reaccions de les persones. Reconeix la dona el seu propi marit? Suposant que fos el marit. Després de força anys de casats, i l'edat de la nena així ho indica, quina dona no reconeixeria el seu en un moment tan íntim?, malgrat la sorpresa inicial brutal, evidentment. L'admirable actuació de Pilar Pla, increïblement dirigida, dóna sentit al canvi d'actitud expressat a la cara de la protagonista, de la mateixa manera que Dick Bogarde, a l'estació de Venècia, prefereix afrontar en tota la seva cruesa el perill de la pesta, per a tornar a veure, ni que sigui un moment, Tazio, la bellesa fugissera. Diu Vilallonga que en la foscor el pudor admet que li facin trames. Al final del film hi ha un avís: el llop no tornarà mai més, perquè el llop només té una oportunitat, la primera, tota la resta són somnis. No sabem mai si l'esposa tornarà a admetre el seu marit després d'aquesta experiència entre amarga i sublim. L'únic que sí sabem, com diria Orson Welles, és que l'amor sempre és trist, ja que des que neix sap que morirà jove.

Antoni Colomer: Torno a la pel·lícula de García Márquez, perquè és una «pel·lícula independent». Concebuda com un curtmetratge contundent, amb un guió sensacional que utilitza tots els ressorts possibles d'una dona que han violat i no sap qui. I comença a sospitar de tothom, i arriba a la conclusió que no cal, per-

què el problema és què farà quan vingui el seu home, car se sent culpable, s'ho ha passat bé... Tot això és sensacional. Hi ha, a més, coses divertidíssimes que toquen el viu, com és la companya de treball que, contentíssima, diu: «Avui he perdut la virginitat»... Un altre detall extraordinari és el del conte de «La caputxeta vermella» explicat a la criatura, perquè és el conte amb més rerefons o psicoanàlisi eròtic que pot haver-hi. Quan s'acabà la pel·lícula, que em va emocionar, em vaig trobar amb aquell doble final, i em vaig dir: no em feu trampes, no me l'acabeu bé... no justifiqueu el potser o no potser... La història acaba quan hi ha el primer fos en negre, ja que el problema és molt bo... Quan ve l'home, ella l'agafa perquè vol protecció, però, què li dirà?... La resta són concessions a la taquilla. Quasi seria que el productor els ha dit: «Home l'has fet molt forta, a veure si me n'invendes una!». I la invenció està molt bé, i és un detall mínim perquè així les bones consciències, sobretot els que som casats, pensem: «bé, no serà tan gran la cosa!»... Però no els ho perdono. Això no obstant, la pel·lícula és excepcional.

Albert Beorlegui: Rubrico tot el que fins ara s'ha dit. És una pel·lícula rodona... Aquí s'aprofita molt bé el temps; un bon film és aquell que no li sobra ni li falta un fotograma, i aquest és impecable en aquest sentit. També m'he preocupat del tema «Turandot» i resulta que l'òpera comença amb una violació, donat que la princesa Turandot es dedica a executar tots els seus pretendents perquè una avantpassada havia estat forçada... tot rubricat amb aquesta mena de crueltat o tergiversació de psicoanàlisi del conte de la Caputxeta, que trobo d'una finor com d'una navalla d'afaitar. Però, a més de tot això, em sembla un immens mèrit el temps que té, el ritme... tot el pes de la pel·lícula el porta una actriu meravellosa, que sense dir pràcticament res ens mostra tots els seus estats emocionals, passant primer per la sensació d'impotència, després per una cer-

La protagonista d'Un toc de gris, de Thelma & Louise (Terrassa).

ta complaença, després per un sentiment de culpabilitat, només veient el seu rostre, sense obrir boca... I, després, sacrificar secundaris, com és el cas de Marissa Josa, a qui s'assigna un paper brevíssim que passa desapercebut, cosa que demostra tenir un immens talent.

Encarnació Soler: Crec també que la pel·lícula té dos finals, a més, em sembla que tots estàvem molt atents a observar quan arriba el marit si tenia l'esgarrapada culpable o no. Per a mi també s'acaba en el primer fos negre, ja que així té més força, perquè ens transmet la immensa por que té la dona de poder explicar-ho tot al seu marit... Penso que, una vegada més, el que m'entusiasma del cinema d'aquests creadors és la seva capacitat per a entendre l'ànima femenina... es toca un drama que no és cap anècdota banal, sinó molt real, amb una narració molt ben portada, que penso que ens ha arribat a tots a l'ànima; l'escena crucial del film, que podria ser especialment morbosa o desagradable, et frapa i et fa posar la pell de gallina, aterrida a la cadira, i al mateix temps et complaus en les imatges del canvi d'expressions d'aquella dona que passa des de la por més bestial fins al moment que està canviant o que hi ha alguna cosa que li resulta molt familiar. Penso que és un film molt ben confeccionat, però també em quedaria amb el final més dur... Patrícia

Highsmith diu que totes les dones, en el fons, esperen això, ser violades per un home extraordinari, a les fosques, sense saber qui és, ni saber-ho mai... el que passa és que aquí els autors no es queden en aquest moment, sinó que ho porten al nivell del drama quotidià d'una dona normal, entrant profundament a l'ànima femenina... Han sabut copsar en el punt just l'immens drama que pot suposar per a una dona un fet com aquest...

Jordi Tomàs: Entre tots ja m'heu trepitjat tots els apunts que tenia preparats, però me n'ha quedat un, el que fa referència a la producció de la pel·lícula. Cal destacar la labor de Marissa Josa, que tantes vegades hem elogiat aquí per les seves interpretacions, com a encarregada del càsting, per l'encert en l'elecció de la protagonista, que encaixa perfectament en el personatge, tant per l'aspecte físic com pel seu registre interpretatiu, cosa que és de justícia destacar.

Josep Rota: Sembla que queda clar l'impacte que ha causat aquest vídeo film en els meus companys, i jo el més impactat. Però no em referiré a això... sinó que, aprofitant el bon exemple d'aquesta pel·lícula, que no sé si anomenar amateur, independent, o no sé ben bé què, però és igual, vull dir que després dels molts anys de realitzacions dels autors, saber que es pot arribar a aquest nivell és

molt encoratjador... Potser hi ha altres autors que es recreen i no participen en aquest concurs Selectiu UNICA perquè hi participen ells... Mireu: ells marquen un nivell. ...És magnífic tenir un far que orienti, perquè, entre altres coses, saps on es pot arribar, saps que no t'estàs tornant boig amb les teves dèries o il·lusions cinematogràfiques, i aquest és el valor que com a realitzador em ve de gust dir: mai no són una competència, ans al contrari, sempre són un estímul.

Veredicte del jurat

A continuació es procedeix a votar cadascuna de les obres que han estat comentades, amb el resultat següent: *Guatemala. El país de la eterna primavera*, 4 vots; *Amigos del bosque 2*, 5 vots; *La madre de Kafka*, 1 vot; *Los olvidados de Buñuel*, 1 vot; *Pablo Ruiz... Picasso*, 2 vots; *Cuento negro*, 6 vots; *Un toc de gris*, 7 vots. La resta cap vot.

Per tant, d'acord amb les bases que exigeixen, per a ser elegides, un mínim de cinc vots, són seleccionades les següents obres: *Amigos del bosque 2*, de Martí Arañó i Oller, de Sant Cebrià de Vallalta; *Cuento negro*, de César Bosch i Tomàs, d'Alcoletge; *Un toc de gris*, de Thelma & Louise, de Terrassa.

Bona sort a Luxemburg i fins l'any vinent!

Les autocromes. Els inicis de la fotografia en color (1)

Ramon Barnadas

Amb motiu de la Primavera Fotogràfica 2002, l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya va presentar una exposició de fotografies autocromes i uns textos en els quals s'explicava els fonaments d'aquesta tècnica. Aquí presentem extensament aquest procediment, un dels pioners de la fotografia en color.

En aquest article es presenta una adaptació dels textos i algunes de les autocromes que formen part de l'exposició presentada per l'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya amb motiu de la Primavera Fotogràfica 2002. Actualment, i després d'haver estat exposada des del 23 de maig al 7 de juny a la sala A. H. Gordon del Centre, l'exposició volta per diferents indrets de Catalunya.

Introducció

Si fem una ullada als àlbums familiars de fotografies i reculem en el temps, a més d'experimentar una certa nostàlgia, molt probablement podrem apreciar, entre els anys 1960 i 1970, una transició de la fotografia en blanc i negre a la de color. Per aquest motiu, avui dia hi ha qui no pot deixar de relacionar les imatges en blanc i negre amb una part de la seva vida, mentre que, per a altres persones, resulta impensable imaginar-se-les de cap altra manera que no sigui en colors. Aquesta diferència pot fer-nos pensar en una evident diferenciació generacional, però, certament, no resulta fiable en absolut. Tret del cas que estigues avesats a la història de la fotografia, us sorprendrà saber que ja en el segle XIX s'obtenien directament fotografies en color, tot i que els mètodes que s'empraven eren complexos o proporcionaven imat-

ges de poca qualitat.^{1,2,3} Això feia que en moltes ocasions les fotografies en blanc i negre fossin acolorides a mà per professionals de les belles arts.

A principis del segle XX els germans Lumière van inventar un sistema fotogràfic que, per la seva senzillesa i bons resultats, s'emprà durant el primer terç del segle: les autocromes. Aquest tipus de material proporcionava transparències positives en color —el que avui dia en diem diapositives— que podien ésser visionades directament o mitjançant aparells, o bé projectar-se. D'aquesta manera, després de més de seixanta anys des de la seva invenció, la fotografia deixava de ser una tècnica amb resultats bàsicament monocroms. Ara entrava en consonància amb el desenvolupament científic propi de l'època, ja que des de finals del segle XIX, els químics orgànics alemanys havien aconseguit dissenyar i sintetitzar una gran quantitat de colorants que eren aplicats extensament a molts aspectes de la vida quotidiana.

Les autocromes, així com altres mètodes similars apareguts molt poc després, es van utilitzar fins que d'altres basats en tecnologies molt diferents els van superar clarament, com ara la pel·lícula Kodachrome el 1935, o l'Agfacolor el 1936.

L'Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya con-

serva unes quantes col·leccions d'autocromes de diferents autors. Són diversos els factors que contribueixen a donar una importància excepcional a aquest material. Així, d'una banda, podem considerar el seu valor documental, ja que ens ofereixen la possibilitat de contemplar en color llocs i objectes de principis del segle XX. L'abast geogràfic de les imatges és remarkable: trobem retratats, per exemple, des de pobles de Catalunya fins a llocs del Canadà o de Palestina. Cal considerar, també, els aspectes tècnics i els estètics: a conseqüència de la mateixa constitució de les autocromes, aquestes fotografies presenten una textura i una gamma tonal molt particulars que recorden inevitablement els quadres del període neoimpressionista i, en especial, els del seu iniciador, G. Seurat. Precisament Seurat es va fonamentar, entre altres, en les teories del color de H. L. F. von Helmholtz i E. Chevreul, teories que repercutiren directament en la concepció de l'estructura que havien de tenir les autocromes. A més, cal destacar que aquestes fotografies ens mostren les primeres passes en el món del color d'uns fotògrafs que, fins aquell moment, estaven habituats a treballar en blanc i negre i que, igual que reconeguts fotògrafs de l'època, es van haver d'enfrontar amb un medi que tenia un llenguatge molt diferent del que havien emprat fins aquell moment. El darrer aspecte a destacar és el volum de les col·leccions, que en total sumen aproximadament mil imatges. Tot i que aquesta quantitat queda molt lluny de les grans col·leccions europees, com ara la del Museu Albert Kahn de Boulogne-Billancourt, que consta d'unes setanta-dues mil autocromes,⁴ la poca presència d'aquest tipus de material en museus i arxius fa del nostre conjunt un material únic.

Els fonaments científics de les autocromes

La invenció de les autocromes és el resultat de la capacitat inventiva dels seus creadors, els quals

1998
CONGRÉS EUROPEU
DEL VOLUNTARIAT

1995
I CONGRÉS CATALÀ
DEL VOLUNTARIAT

2002 CONGRÉS CATALÀ DE L'ASSOCIACIONISME I EL VOLUNTARIAT

2001
ANY INTERNACIONAL
DEL VOLUNTARIAT

BARCELONA, 15 i 16 DE NOVEMBRE
Palau de Congressos de Catalunya

**Els dies 15 i 16 de novembre
abordarem els reptes de futur
en el 2n Congrés Català
de l'Associacionisme i el Voluntariat**
El teu Congrés. Participa-hi!

Membres de la Comissió del 2n Congrés Català de l'Associacionisme i el Voluntariat:

- Agrupacions de Defensa Forestal (ADF) • Càritas Catalunya • Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya (CONFAVC)
- Consell Nacional de la Joventut de Catalunya • Creu Roja de Catalunya • DEPANA • Federació Catalana d'ONG pel Desenvolupament
- Federació Catalana d'ONG pels Drets Humans • Federació Catalana de Voluntariat Cívica • Federació Catalana del Voluntariat Social
- Federació d'Associacions de Gent Gran de Catalunya (FATEC) • Federació d'Associacions de Veïns d'Habitatge Social de Catalunya
- Federació d'Ateneus de Catalunya • Moviment Coral Català • Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya
- Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials • Associació Catalana de Municipis • Federació de Municipis de Catalunya
- Foment del Treball • PIMEC-SEFES • CCOO, Comissions Obreres de Catalunya • UGT, Unió General de Treballadors de Catalunya
- Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca • Departament de Benestar Social • Departament de Cultura • Departament de Justícia
- Departament de Medi Ambient • Departament de Política Territorial i Obres Públiques • Departament de la Presidència
- Departament de Sanitat i Seguretat Social • Departament de Treball • Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació

On ens podeu trobar

Oficina tècnica del 2n Congrés
Institut Català del Voluntariat
Departament de Benestar Social
Diputació, 92-94
08015 Barcelona

93 228 73 16

incavol@correu.gencat.es

93 228 73 05

www.voluntariat.org

012

**atenció
ciutadana**

Cost de la trucada: 0,55€/3min.

OFERTA D'ESQUÍ 2002-2003

E-mail: pedraneu@mx4.redestb.es

Urgell, 95 bis - Tel. 93 453 50 01
08011 Barcelona

CONJUNT ESQUÍ CARVING

ESQUÍS
FIXACIÓ
MUNTATGE

156 €

CONJUNT ESQUÍ FREE

ESQUÍS (tot terreny)
FIXACIÓ
MUNTATGE

216 €

CONJUNT ESQUÍ DE MUNTANYA

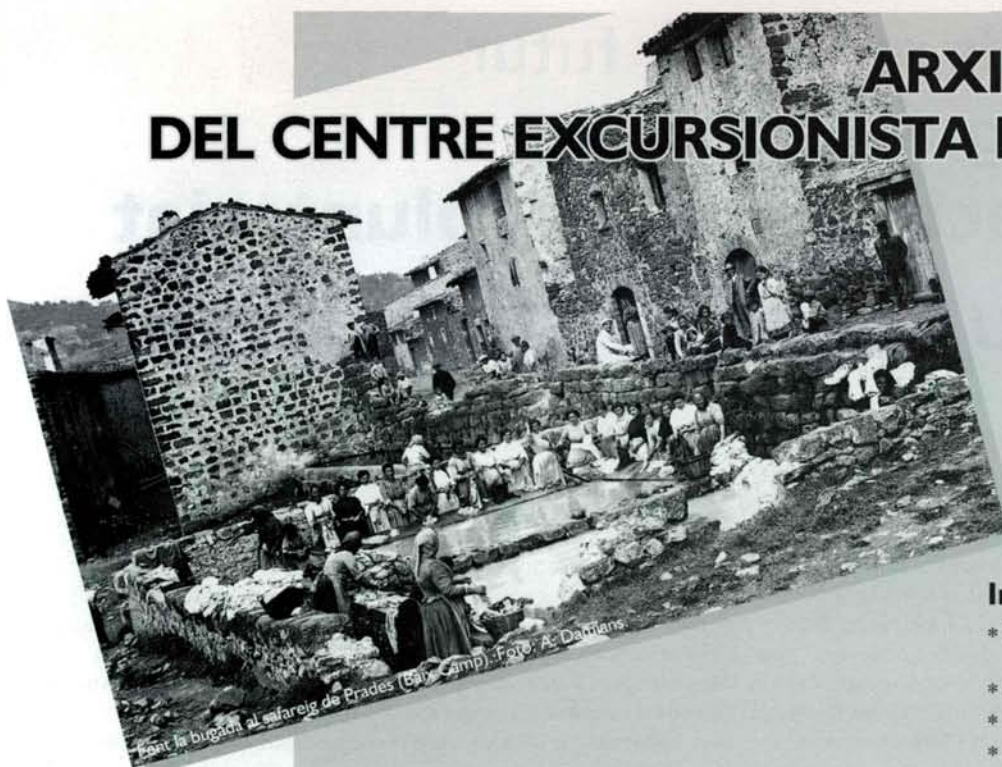
ESQUÍS · FIXACIÓ · MUNTATGE

274,99 €

PEDRA NEU o CAMPAMÀ

LLOGUEM: ESQUIS DE MUNTANYA - ARVA - PELLIS DE FOCA
RAQUETES • GRAMPONS • PIOLETS • BASTONS
MUNTATGE D'ESQUÍS I FIXACIONS • REPARACIÓ: TREKINS • BOTES • GATS
Tenim cura del manteniment d'esquís i fixacions

ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

L'arxiu fotogràfic del Centre conté col·leccions de fotografies des de 1886 d'una gran diversitat de temes, com ara aeronàutica, arqueologia, arquitectura, carrers de Barcelona d'abans de la Reforma, esports, fauna, folklore, geografia física i econòmica, pobles i indrets de Catalunya, del Pirineu aragonès, d'Espanya i d'altres països del món. A més de fotografies estereoscòpiques i autocrom.

Instal·lacions i serveis:

- * Sala de treball per a ordenació i classificació de material.
- * Sala de conservació i arxius d'originals.
- * Laboratori.
- * Equip de tractament digital de les imatges: digitalització, retoc fotogràfic, gravació de CD ROM.
- * Servei de còpia i ampliació.
- * Reproducció de positius paper.
- * Reproducció de transparències positives blanc i negre.
- * Còpia i reproducció de negatius.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA/Arxiu fotogràfic
Carrer del Paradís, 12. 08002 Barcelona
Tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08
adreça electrònica: cec@cec-centre.org
Horari d'atenció al públic:
de dilluns a divendres de 10 a 14 h i dimarts i dijous de 18,30 a 21 h

van saber conjugar una sèrie de progressos tècnics en el camp de la fotografia, amb l'aplicació d'una teoria sobre la visió dels colors plantejada uns cent anys abans. Per a comprendre com fou possible, resulta inevitable fer referència, encara que sigui d'una manera molt resumida i aproximada, a la naturalesa física de la llum i a com aquesta és percebuda per l'ull humà.

La llum i el color

Parlant estrictament, podríem dir que la llum no té color, sentència que pot semblar inversemblant donada la nostra experiència diària. L'afirmació anterior es fonamenta en el fet que aquesta qualitat que li atribuïm és el resultat d'una sèrie de processos que tenen lloc als ulls i al sistema nerviós. Consegüentment, el color no existeix fora del nostre cervell, no és una característica pròpia de la llum, com, per exemple, ho són la massa i el volum pels cossos materials. Per tant, per a entendre el color, cal conèixer què és allò que l'origina: la llum.

Actualment es considera que la llum, quan viatja, es comporta com una ona. Una manera molt pràctica de classificar les ones és mitjançant el que s'anomena longitud d'ona. Aquesta magnitud, que és una distància, és, per exemple, la que separa dues onades consecutives a la superfície del mar, un valor que pot ser de l'ordre de metres. Tot i que la llum és d'una naturalesa molt diferent de la de les onades del mar, també pot classificar-se d'aquesta manera. En aquest cas, però, la llum que podem observar amb els ulls, l'anomenada llum visible, té una longitud d'ona molt més petita i que varia, aproximadament, entre 0,000 000 350 i 0,000 000 700 metres (aquestes distàncies s'expressen més fàcilment amb un submúltiple del metre, el nanòmetre —nm—, tenint en compte que 1 nm equival a 0,000 000 001 m).

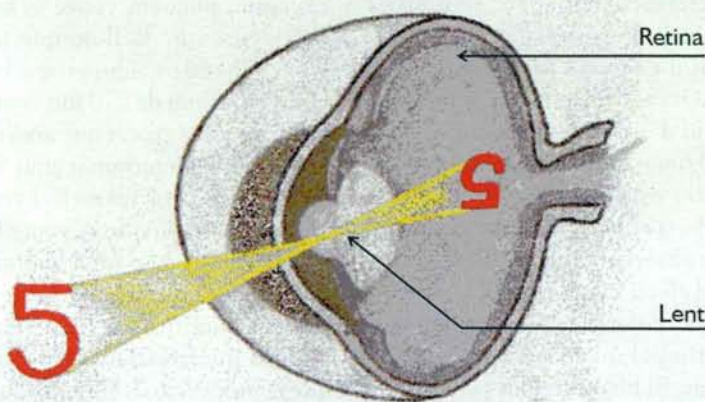
És justament el valor de la longitud d'ona el que determina el color amb el qual percebem la llum. Per exemple, la llum d'uns

La llum blanca es pot descompondre, dispersar, en les seves longituds d'ona components, mitjançant un prisma, obtenint així el que tècnicament s'anomena espectre.

350 nm és vista com el que anomenem color violeta, mentre que si la longitud d'ona és d'uns 700 nm veiem el color vermell. Aquesta relació entre la longitud d'ona i el color és el que fa que habitualment pensem que la llum té, o és, d'un determinat to o color, i justifica que parlem d'aquesta manera.

Pel que fa a la llum que veiem blanca, està formada per llum de tots els colors (figura pàg. 191) i, segons la proporció que hi hagi de cadascun d'ells, ens sembla més o menys neutra. És per això que determinades bombetes d'ús domèstic ens semblen que donen una llum més aviat taronja, mentre que en d'altres percebem un cert to blavós.

Esquema simplificat de l'ull humà i del seu funcionament. A causa de l'acció de la lent de l'ull, els raigs procedents de cada punt de l'objecte es tornen a reunir en un punt situat a la seva part posterior, formant la imatge. Com es pot apreciar, aquesta imatge mostra la doble inversió amunt-avall i esquerra-dreta.

La llum i la visió

Quan veiem amb nitidesa un objecte és perquè la llum visible procedent de cada punt de l'objecte es concentra, després de travessar l'ull, en altres punts situats en la seva superfície posterior, la retina. Això fa que sigui en aquesta zona on es forma la imatge de l'objecte (figura pàg. 191). Aquí es localitzen les cèl·lules que absorbeixen l'energia de la llum i la transformen en els senyals elèctrics que, un cop processats pel sistema nerviós, proporcionen la sensació de visió. D'aquesta mena de cèl·lules n'hi ha dos tipus: els cons i els bastons, noms que fan referència a la seva forma (figura pàg. 194).

Tots els bastons responen —s'exciten— amb les mateixes longituds d'ona i fa falta molt poca llum perquè originin senyals elèctrics. Consegüentment, són molt sensibles, però no poden establir diferències entre els diversos colors.

Els set milions de cons de cada ull són menys sensibles, però quan hi ha prou llum, són els encarregats de generar els senyals elèctrics que causen la visió en color. La màxima concentració de cons té lloc en una zona on en podem trobar uns trenta-dos mil, i on estan separats per una distància d'uns 0,002 mm. En aquesta àrea, la percepció visual és màxima i en bones condicions ens permet, per exemple, diferenciar dos punts que disten 0,12 mm i que estiguin a 40 cm dels nostres ulls. Dit d'una altra manera, el poder de resolució màxim de l'ull, o la seva agudeses visual, és de 0,0172° (1 minut d'arc).^{5,6}

Hi ha tres tipus de cons que es diferencien perquè són sensibles a diferents longituds d'ona.⁷ Prenem com a exemple un d'ells, el que s'excita amb la llum que té una longitud d'ona compresa entre 350 i 500 nm, i mostra la màxima sensibilitat amb la de 430 nm (figura 4 corbes). Quan aquesta classe de cons absorbeix llum, genera un senyal elèctric que origina la percepció del color blau al nostre cervell, motiu pel qual s'anomenen cons blaus. El blau originat per aquests cons no depèn de la llum que els

excita, sinó que sempre és el mateix. De fet, l'únic paràmetre que poden regular aquestes cèl·lules és la quantitat de senyals elèctrics que causen, i això, si només s'activen aquests cons, repercuteix en la lluminositat amb la qual percebem el blau, però no pas en la seva tonalitat.

Els altres dos tipus de cons de la retina tenen un funcionament similar al dels cons blaus. Un d'ells respon, aproximadament, a la llum compresa entre 450 i 600 nm, amb un màxim de sensibilitat en els 530 nm. Aquests cons proporcionen la sensació del color verd. Els de la tercera classe, els cons vermells, absorbeixen la llum de 475 a 700 nm, i presenten la màxima activitat amb la de 560 nm.

Arribats en aquest punt pot semblar que només hauríem de veure tres colors, el vermell, el verd i el blau, però això no és així perquè, fonamentalment, no tota la llum és absorbida uniformement per les tres classes de cèl·lules. Això fa que, per exemple, la llum de 570 nm activi els cons vermells i els verds en diferent proporció (figura pàg. 194) i aquests originin els seus respectius senyals elèctrics. El resultat no és la percepció simultània del color vermell i del verd, sinó que al nostre cervell se'n crea un de nou, en aquest cas el groc.

La formació de nous colors té lloc sempre que s'exciten simultàniament dos o tres cons diferents, i això ens permet veure una gamma de colors que n'abasta molts més dels tres que, per separat, causa cada tipus de cons.

Aquest procés dona lloc a un fenomen curiós, el que fa que, per exemple, puguem veure el color groc sense que la llum que incideixi a la retina sigui groga. Hem vist que la llum de 570 nm causa la visió del color groc, i que això és el resultat d'un determinat grau d'activació dels cons vermells i verds. Per tant, també podem veure'l activant aquests cons tot il·luminant-los, per exemple, amb una determinada quantitat de llum vermella i de llum verda. En el cas en què la proporció de llum d'aquests dos colors sigui l'adequada, els se-

nyals procedents dels cons vermells i verds causaran el mateix efecte que quan la llum que els il·luminava era groga.

Aquest procés de creació de colors rep el nom de síntesi additiva, ja que mitjançant la suma de llum de diferents colors en podem obtenir molts d'altres. A conseqüència de les característiques de cada tipus de cons, la síntesi additiva permet originar el major nombre de tons a partir de tres colors que anomenem primaris: el vermell, el verd i el blau. D'aquesta manera, amb diferents proporcions de llum de cadascun d'aquests colors, podem veure'n molts dels que formen l'arc de Sant Martí —l'anomenat espectre visible— i uns altres que no es corresponen a cap longitud d'ona, els porpres. Aquests són el resultat de diferents graus d'activació conjunta dels cons vermells i blaus i de molt poca o cap activació dels verds.

La teoria de la visió en colors mitjançant els tres tipus de cons, o teoria RGB (de l'anglès *red*, «vermell», *green*, «verd» i *blue*, «blau»), va ser exposada per T. Young⁸ el 1802 i completada per H. L. F. von Helmholtz el 1867. La primera demostració pràctica de la síntesi additiva dels colors s'atribueix a J. C. Maxwell, que, el 1861, va projectar, tot superposant-les sobre una pantalla, tres còpies d'una mateixa imatge tenyides, cadascuna, amb un dels tres colors primaris.

Tot i que els estudis de l'ull humà han confirmat moltes de les propostes de Young i Helmholtz, hi ha diversos fets relacionats amb la percepció del color que necessiten teories més complexes per a poder ser explicats (figura pàg. 195). La teoria RGB pot justificar parcialment alguns d'aquests fenòmens. Ara bé, s'ha comprovat que les cèl·lules nervioses situades per sobre dels cons i bastons no actuen únicament com a transmissors de l'impuls nerviós, sinó que tenen un paper important en el reconeixement de formes i en la modulació de la sensació del contrast i del color. Per aquest motiu, actualment es proposen diversos mecanismes que, conjuntament amb el paper dels cons, expliquen d'una manera més eficaç la percepció visual.^{5,6}

La fotografia en color abans de les autocromes

El segle XIX ja existien alguns processos directes per a obtenir fotografies en color. Alguns d'ells van resultar poc reproduïbles, com és el cas dels daguerreotips en color inventats per L. H. Hill el 1851. Hill va ser acusat de frau després que va ser incapaç d'obtenir noves imatges en color fent servir els diners reunits en diferents col·lectes, però avui dia J. W. Boudreau afirma haver obtingut daguerreotips en color seguint les instruccions de Hill.^{1,2}

Altres mètodes, que estaven basats en la síntesi additiva i eren una modificació del sistema emprat per Maxwell, resultaven poc pràctics a l'hora de visionar les imatges. Es fonamentaven en l'obtenció de tres positius idèntics d'un mateix tema, cadascun dels quals era acolorit amb un dels tres colors primaris. Per a observar la fotografia en color era necessari emprar un visor que, mitjançant miralls i miralls semitransparents, superposava les tres imatges en l'objectiu per on l'usuari havia de mirar.^{1,2,3,9}

Altres processos implicaven grans dificultats tècniques en el moment de la presa de la fotografia, com ara l'inventat el 1891 per G. Lippmann, guardonat per altres motius amb el premi Nobel de Física el 1908. Aquest procediment es fonamenta en el fet que les ones de llum poden sumar-se i restar-se (interferir), resultant més o menys intenses en diferents punts de l'espai.^{1,2,9} Lippmann construï una càmera en la qual el mercuri actuava de mirall, reflectint la llum que travessava la placa fotogràfica i originant així interferències al seu si. Segons la longitud d'ona de la llum, s'hi produïen dipòsits de plata separats regularment una determinada distància. Un cop revelada la placa s'obtenien imatges positives que, segons l'angle d'observació, es veïen en color. Aquest procés és similar al que fa que, per exemple, puguem veure colors en la superfície de les bombolles de sabó.

El 1869, amb poc temps de diferència i independentment l'un de l'altre, L. Ducos du Hauron i Ch.

Cross publiquen els fonaments per a aconseguir fotografies en color.⁹ És, però, Ducos du Hauron qui aportà més recursos pràctics, entre els quals en destaca un per a obtenir transparències en color mitjançant la síntesi additiva. Aquest autor proposà situar davant d'una placa fotogràfica amb una emulsió de blanc i negre un vidre —o pantalla— que tingués línies primes alternatives amb cadascun dels tres colors primaris. En realitzar la fotografia, cada línia deixaria passar la llum del seu corresponent color i impressionaria l'emulsió. Un cop separada la pantalla de línies i revelada la placa, s'obtindria un negatiu per contacte, el qual proporcionaria un positiu també en blanc i negre. Per a observar la imatge positiva en color només caldria situar la pantalla de línies al seu davant. En fer passar la llum a través del conjunt, la gamma de grisos del positiu controlarà la quantitat de llum que hi passa, llum que serà acolorida per les línies de la pantalla. Si aquestes línies són suficientment primes i/o observem la fotografia a una certa distància, el poder de resolució de l'ull fa que no puguem diferenciar-les entre si, i que a la retina tingui lloc la síntesi additiva a partir dels tres colors primaris de les línies de la pantalla. El resultat és una fotografia que reproduïx els colors del motiu original.

Aquesta antiga proposta de Ducos du Hauron és la base de l'actual televisió en color, en la qual la imatge s'obté mitjançant línies alternatives dels tres colors primaris d'intensitat variable (figura pàg. 195). Força abans de la televisió en color, aquesta idea la va dur a la pràctica J. Joly el 1894 amb pantalles reticulades que tenien deu línies a cada mil·límetre. Les fotografies així obtingudes, però, eren poc definides i tenien colors poc vius. Les causes eren el gruix de les línies, el fet d'haver d'obtenir un positiu a partir del negatiu original i la necessitat de situar la pantalla sobre el positiu de tal manera que coincidís exactament amb la posició que tenia en obtenir la imatge. Aquests inconvenients els van resoldre els germans Louis i August Lumière amb la invenció de les autocromes.

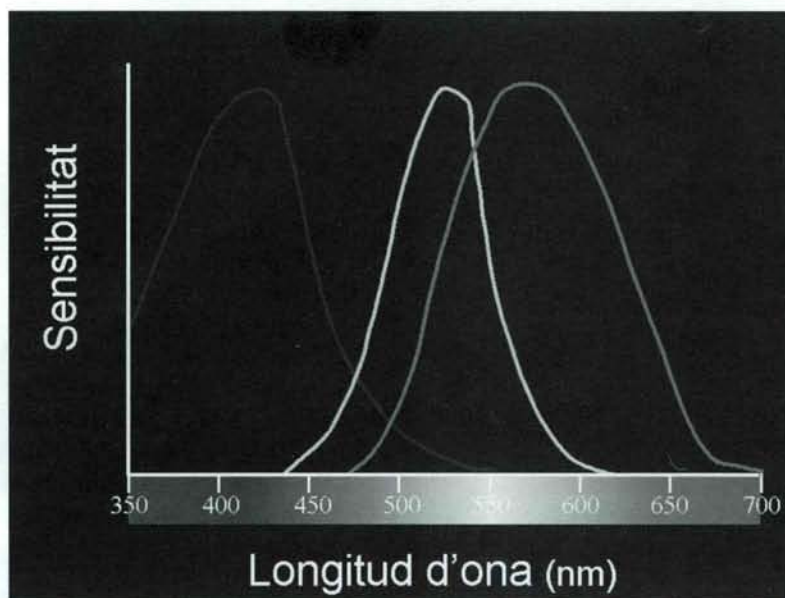
La invenció de les autocromes

Les plaques autocromes presenten dues diferències tècniques fonamentals que expliquen la millora respecte del sistema emprat per Joly. En primer lloc, no cal separar la pantalla de la placa que té l'emulsió. Això es deu al fet que, el 1899, R. Namias va inventar un procediment, anomenat d'inversió, que permetia obtenir directament un positiu en la placa fotogràfica que havia estat exposada a la llum.¹⁰ D'altra banda, la pantalla de les autocromes no està formada per línies, sinó per una mescla de grans de fècula de patata molt petits, amb un diàmetre de 0,010 a 0,015 mm, tenyits amb un dels tres colors primaris (figura pàg. 195). Aquests grans estan distribuïts a l'atzar per tota la superfície de la placa, de manera que la seva densitat és d'unes 6500 partícules per mm². La petita grandària de la retícula acolorida va millorar molt la definició de les fotografies, tot i que es produïen agrupacions de grans d'un mateix color.^{9,11} Aquestes inevitables agrupacions són les responsables que, en observar les imatges, les veïem granulades, ja que la seva grandària s'apropa al límit de resolució de l'ull humà.

Per a preparar una autocroma, inicialment es purificava la fècula de patata tot seleccionant la grandària dels grans mitjançant rentats amb aigua. A continuació es tenyien amb un dels tres colors primaris i, un cop assecats, els tres tipus de partícules acolorides es mesclaven en una proporció que causés la sensació visual de gris neutre. La següent etapa consistia a dipositar la mescla sobre una placa de vidre recoberta amb resina, que feia que les partícules s'hi quedessin fixades formant una capa constituïda per un únic gra de fècula. A continuació s'hi aplicava una pressió d'unes cinc tones per centímetre quadrat per aplanar la fècula. A causa de la forma esfèrica inicial de les partícules, quan s'aixafaven quedaven petits espais buits entre elles, espais que eren recoberts amb carbó vegetal finament dividit per a evitar que hi passés llum, i s'obtenia així

A la dreta, aquest gràfic mostra la sensibilitat dels tres tipus de cons que hi ha a la retina. Cadascun d'ells genera un senyal elèctric la intensitat del qual depèn de la quantitat de llum i de la longitud d'ona que hi incideix.

A sota, a la retina hi ha dos tipus de cèl·lules que poden transformar l'energia de la llum visible en els impulsos elèctrics que al cervell creen la sensació de visió: els cons i els bastons. Aquestes cèl·lules estan connectades amb d'altres que formen part del sistema nerviós.

el reticle final. Al seu damunt s'aplicava un vernís protector que segellava la pantalla i, a sobre d'aquest, una emulsió fotogràfica en blanc i negre sensible a tots els colors (emulsió pancromàtica). D'aquesta manera, l'autocroma quedava preparada per al seu ús.^{3,12,13,14}

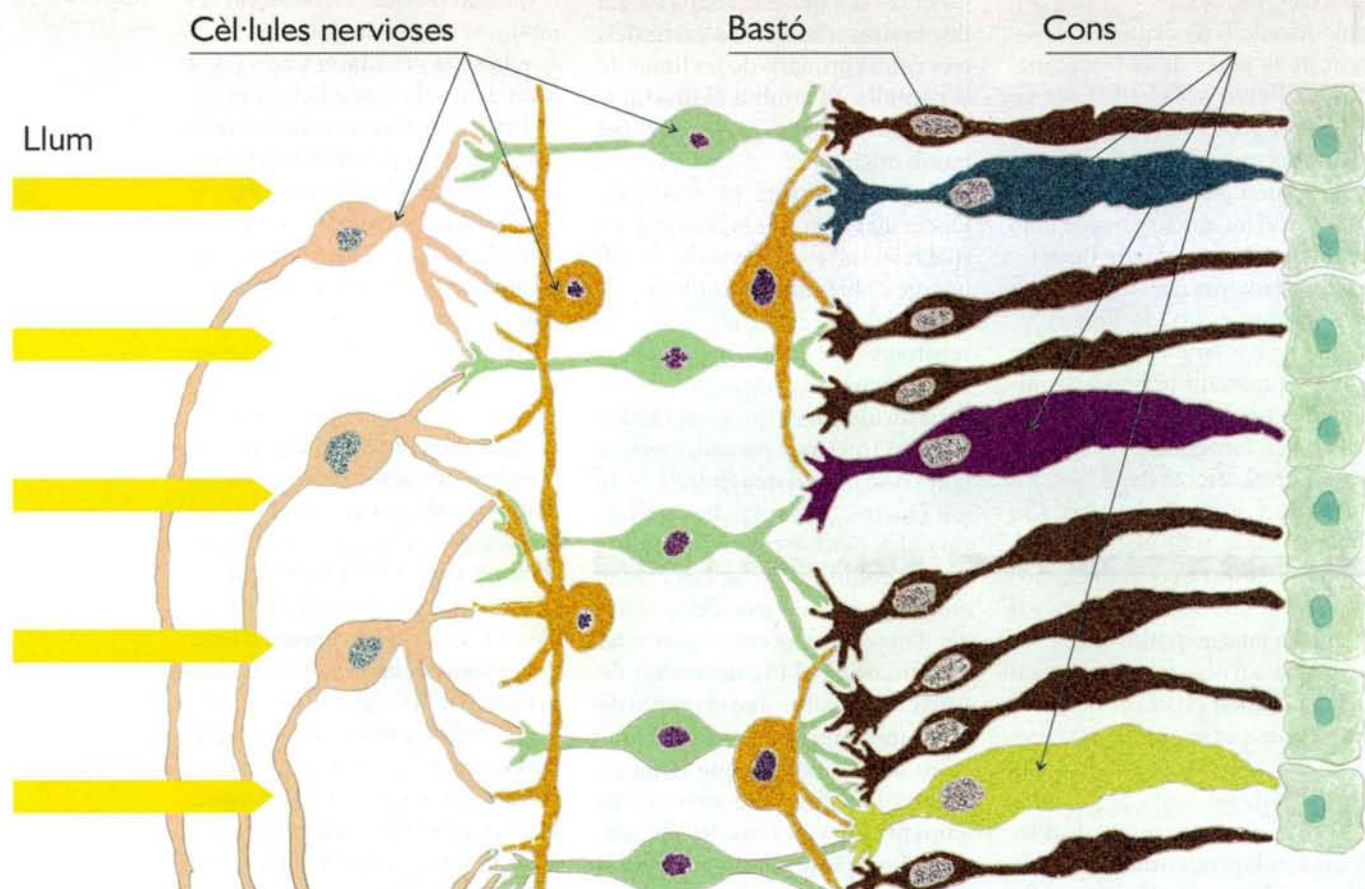
El sistema dels germans Lumière va ser patentat a França l'any 1903 (Patent FR 339223) i als EUA el 1906 (Patent USA 822532).¹³ L'in-

vent es presentà a l'Acadèmia de les Ciències de París el 30 de maig de 1904, quan ja estava protegit legalment, però encara no estaven resolts la major part de problemes tècnics.¹⁵ Anys després, les autocromes ja eren una realitat, i el 10 de juny de 1907 se celebrà una conferència amb projeccions davant de sis-cents convidats a la seu del setmanari parisenc *L'Illustration*.

El 1907 les autocromes es venien en caps que contenien quatre plaques, i el seu preu era molt elevat. Un paquet de plaques 9×12 cm valia 9 ptes., i un de 13×18 cm, 16 ptes.¹⁶ En aquell temps, el preu d'un diari era d'uns deu cèntims de pesseta, i una caps amb dotze bones plaques 9×12 cm en blanc i negre valia al voltant de tres pessetes.¹⁷ En condicions òptimes (poca humitat, temperatura i gens de llum), les autocromes eren estables uns tres mesos des de la data de fabricació, tot i que a la pràctica aquest període era una mica lax.^{9,10}

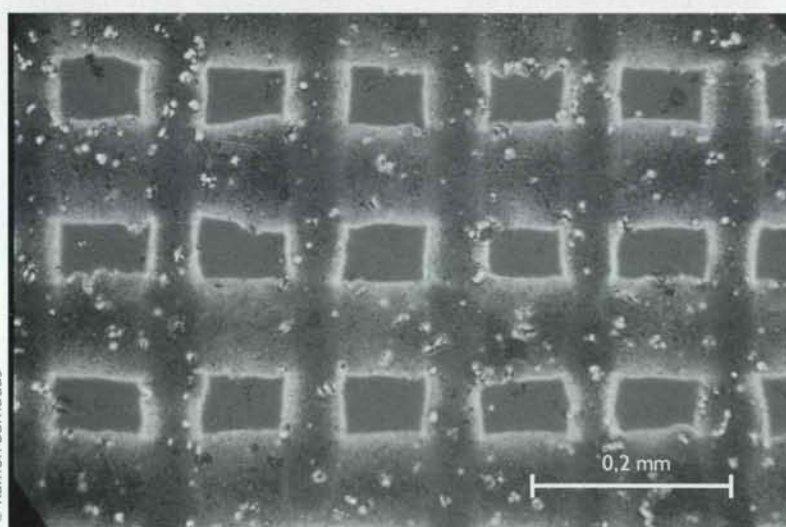
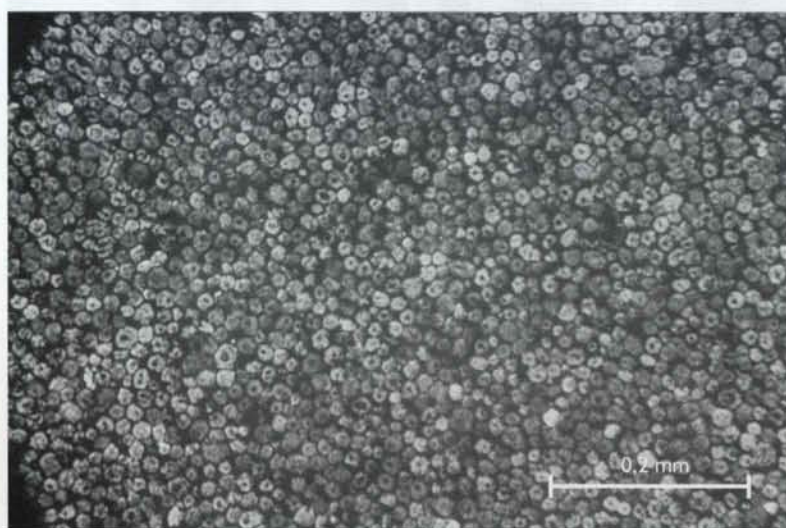
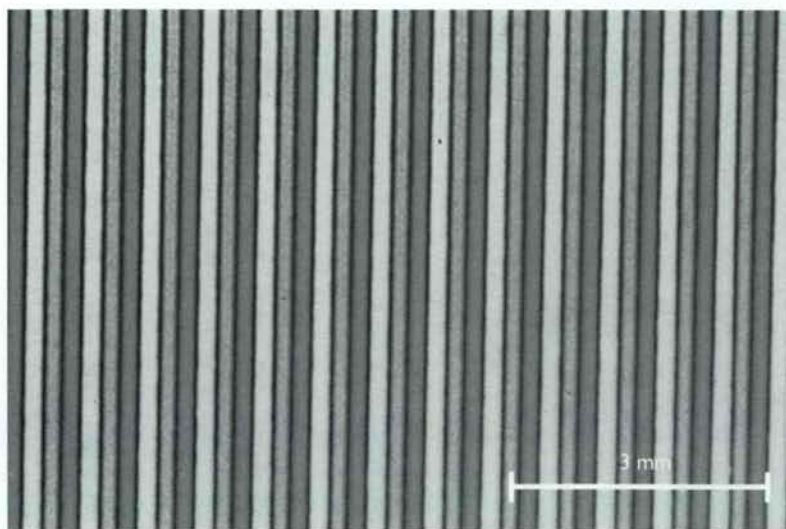
Les autocromes foren el primer mètode comercial en color distribuït a gran escala, però no pas l'únic. Des que va aparèixer el sistema de Joly, nombrosos investigadors van intentar perfeccionar-lo, per la qual cosa, molt poc després que les autocromes es venguessin per primer cop, van aparèixer sistemes alternatius,^{3,4,9,11} basats també en l'ús de pantalles acolorides (figura pàg. 195). Molts d'ells, amb algunes modificacions, perduraren fins a la dècada de 1930, quan apareguren altres mètodes comercials.

© Ramon Barnadas

© Eulàlia Conangla

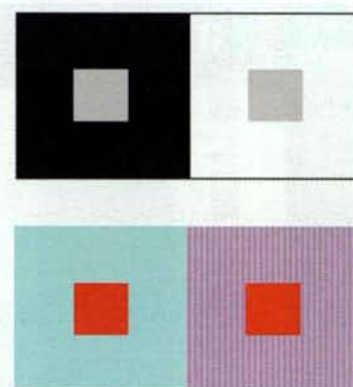

als que no es fonamentaven en la síntesi additiva.

Obtenció de fotografies i revelatge de les autocromes

La posició de les autocromes a les càmeres fotogràfiques era la inversa

que la de les plaques en blanc i negre, és a dir, calia situar-les amb el vidre orientat cap a l'objectiu (figura pàg. 196a). Així, el mosaic de color filtrava la llum i aquesta, en funció del seu color, causava o no la impressió de l'emulsió (figura pàg. 196b). Per a obtenir una fotografia equilibrada en tots els tons era ne-

La percepció d'un to gris o d'un color depèn del seu entorn. Això es pot apreciar en aquestes figures, on els dos quadrats centrals grisos semblen diferents, malgrat que són exactament iguals. Podem apreciar el mateix efecte en els dos quadrats vermells.

cessari col·locar un filtre groc, el qual, habitualment, era situat davant de l'objectiu, encara que en algunes càmeres es podia situar al seu darrere. Aquest filtre tenia per funció eliminar part de la llum blava i ultraviolada que causava una coloració blava dominant en les autocromes. Això era necessari tot i que, en aquell temps, les emulsions en blanc i negre ja eren sensibles a tots els colors (pancromàtiques), però el fet és que no ho eren en el mateix grau.

Atesa la presència de la fècula acolorida i a l'ús del filtre groc, les primeres autocromes eren molt poc sensibles a la llum (unes cinquanta vegades menys que les plaques en blanc i negre de l'època), fet pel qual eren necessaris llargs temps d'exposició. En un dia assolellat, per exemple, calia una exposició d'un segon emprant un diafragma de f8 (això equival a una sensibilitat menor a ISO 1). En el cas de la fotografia d'estudi, on la llum no era tan intensa, es podien assolir fàcilment els quaranta segons d'exposició, temps que resultava extremadament llarg en el cas de fer un retrat. Pocs anys després s'incrementà notablement la sensibilitat de les autocromes mitjançant un tractament químic que podien realitzar els mateixos usuaris.^{9,18} Aquesta hipersensibilització de les plaques reduïa el temps d'exposició fins a l'ordre de centèsimes de segon. D'aquesta manera, per exemple, fou possible obtenir fotografies nocturnes de rètols lluminosos i, fins i tot, astronòmiques,¹⁹ com les de l'eclipsi de lluna del 2 de maig de 1920.

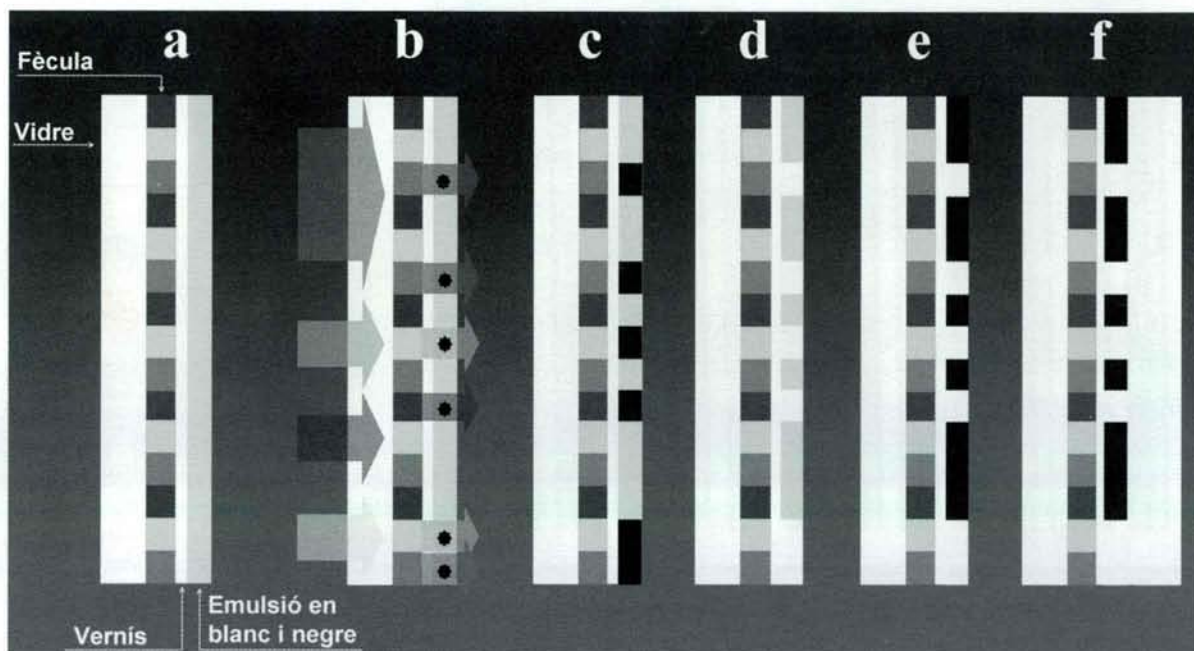
El revelatge de les autocromes implicava una sèrie de banys, rentats i, fins i tot, la il·luminació de les

A l'esquerra, a dalt, pantalla ampliada d'una televisió en color; al mig, grans de fècula constituents d'una placa autocroma; a baix, retícula regular d'una placa Dufaycolor, un procediment alternatiu a les autocromes. La línia blanca de cada imatge indica l'augment de la fotografia.

Procés d'obtenció de la imatge i de revelatge de les autocromes.

a. Parts i orientació de la placa;
b. Impressió a conseqüència de la llum incident;
c. Primer revelatge i obtenció d'un negatiu en color;
d. Inversió de la imatge a conseqüència de solubilització de la plata metàl·lica;
e. Segon revelatge, que origina el positiu en color;
f. Envernissament i encapsulació de la placa per a la seva protecció.

© Ramon Barnadàs

plaques, però no presentava cap dificultat especial. Les etapes bàsiques del protocol eren les següents:^{9,10,13}

1) Immersió en un bany revelador, generalment, de metoquinona o d'hidroquinona amb metol. Aquest procés transforma en plata metàl·lica (redueix) els ions plata de l'emulsió afectats per la llum durant l'exposició de l'autocroma dins la càmera fotogràfica. El resultat és l'aparició d'una imatge negativa en color (figura pàg. 196c).

2) Tractament amb un bany de permanganat potàssic i àcid sulfúric, que causa la desaparició de la imatge negativa, en tenir lloc la dissolució de la plata metàl·lica (figura pàg. 196d). En aquesta etapa els ions plata de l'emulsió que no havien estat impressionats per la llum i que, consegüentment, no havien reaccionat amb el revelador, continuen formant part de l'emulsió.

3) Nova immersió en un bany revelador. Aquesta vegada el procés es realitza a plena llum. Això fa que la plata que queda en l'emulsió s'ennegreixi per l'acció conjunta de la llum i del revelador. El resultat és la formació de la imatge final positiva (figura pàg. 196e).

4) Un cop l'autocroma està seca, es recomanava, en primer lloc, envernissar-la per a protegir l'emulsió i, posteriorment, encapsular-la col·locant-li una placa de

vidre tot segellant-la amb cinta adhesiva (figura pàg. 196f).

Bibliografia

1. G. B. ROMER i J. DELAMOIR. «Las primeras fotografías en color». *Investigación y Ciencia*, núm. 161, febrer de 1990. Prensa Científica SA.
2. «El Color». *Investigación y Ciencia*. Temes 27. Primer trimestre de 2002. Prensa Científica SA.
3. J. H. COOTE. «The illustrated history of colour photography». Fountain Press Ltd. Surrey, 1993.
4. M. FRIZOT. «A natural strangeness. The hypothesis of color». Capítol 25 de *A new history of Photography*. Könemann. Köln, 1998.
5. S. J. WILLIAMSON and H. Z. CUMMINS. *Light and color in nature and art*. John Wiley and sons. Nova York, 1983.
6. J. A. F. TRESGUERRES. *Fisiología humana*. McGraw-Hill - Interamericana. Madrid, 2000.
7. T. W. KRAFT, C. L. MAKINO, R. A. MATHIES, J. LUGTENBURG, J. L. SCHNAFF, D. A. BAYLOR. «Cone excitations and color vision». *Cold Spring Harbor Symposia on Quantitative Biology*. Vol. LV. Cold Spring Harbor Laboratory Press. 1990.
8. T. YOUNG. *On the theory of light and colours*. Philos. Trans. R. Soc. Lond. B92:12. 1802.
9. S. RAMÓN Y CAJAL. *La fotografía de los colores* (1911). Edició facsímil de Libros Clan. Madrid, 1994.
10. R. NAMIAS. *Manual práctico y recetario de fotografía*. Casa Editorial Bailly-Bailliere. Madrid, 1911.
11. C. L. THOMSON. *Transparencias fotográficas en color*. Omega (Focal Press). Barcelona, 1949.
12. M. FRIZOT i S. ROUMETTE. *Autochromes*. Photo Poche. Centre National de la photographie. París, 1985.
13. A. LUMIÈRE, L. LUMIÈRE. *Photographic plate for color photography*. United States Patent Office. Specification of letters patent. Número 822532. 5 de juny de 1906.
14. *L'illustration*. París, 15 de juny de 1907.
15. *L'illustration*. París, 25 de juny de 1904.
16. S. C. KING. *El impresionismo fotográfico en España*. Dins *Archivos de la Fotografía*. Vol. IV. Número 1. Zarautz, hivern-primavera 2000.
17. Nota de precios. Placas fotográficas M. Capelli. Barcelona, 1910.
18. Rafael DEGOLLADA. *La fotografía dels colors*. Secció de Fotografia del Centre Excursionista de Catalunya. Barcelona, abril, maig i juny de 1924.
19. *El Progreso Fotográfico*, núm. 13. Barcelona, juliol de 1921.

Pica Sierra (vall de Barbarissa)

Josep de Tera i Camins

Un itinerari a un cim molt poc conegut, en un dels indrets més solitaris que hi ha al Pirineu: la vall de Barbarissa.

La vall de Barbarissa és, paradoxalment, un dels indrets més solitaris que hi ha al Pirineu. Per un costat té un accés molt còmode, perquè arribes amb el cotxe al port de Saünc i encara pots apropar-t'hi més si segueixes la pista que mena fins al mateix barranc de Llisat, i a més a més té dos cims de més de tres mil metres, el pic Gran de Grist i el pic de Grist Sud (o pic de Peña Solana). Però, malgrat aquests al·licients, pocs són els excursionistes que podem trobar-hi.

Aquestes característiques de la vall han provocat que hi hagi fet set excursions; una d'elles també publicada en aquesta revista (vegeu MUNTANYA núm. 744, any 1986).

La vall ofereix molts al·licients per a fer-hi excursions; com a exemple, puc dir que les set vegades que hi he anat, no he dormit mai al mateix indret, car, entre cabanes, refugis (al port de Saünc), prats i estanys, hi ha un ampli ventall d'opcions per a passar la nit.

Imagino que passa a tots els excursionistes que, de cada excursió realitzada, en neix una de nova al mateix indret o al voltant; no hi ha manera de poder dir que d'aquesta vall o d'aquest circ he pujat a tots els cims perquè, en fer el que creies que era l'últim, descobreixes la valleta del costat, que només es veu des del cim que acabes d'assolir, i en aquesta petita vall hi ha tal cim i tal estany que no pensaves visitar ni remotament, però ara, una vegada descoberts, ja comences a estudiar per on és més fàcil pujar-hi, i a l'estany localitzes ràpidament el millor indret per a plantar-hi la tenda.

A la vall de Barbarissa m'ha passat el mateix: en pujar per la llarga carena dels pics de Barbarissa vaig descobrir l'estany de Sein (que poca gent el deu haver vist, aquest estany!!), el pic de Rechanzar i la pica Sierra.

La vall de Sein i el pic de Rechanzar és una excursió per a realitzar properament; si les cames encara aguanten, perquè de pulmons, de moment, anem bé.

La pica Sierra no la vaig descobrir exactament en aquesta excursió, perquè ja l'havia vist altres vegades, però sí que vaig fixar-m'hi amb ulls de conquesta. Quan miro un cim d'aquesta manera, un dia o un altre cau al cabàs!

Les excursions curtes però amb algun interrogant sobre la seva possible dificultat, les deixo sempre per als mesos d'octubre o novembre, és a dir, fins que la neu o el gel em barrin definitivament el pas.

L'aproximació: del coll de Saünc a la cabana nova de Barbarissa

Així, doncs, el dia 4 d'octubre de 1997 deixo el cotxe a mig camí de la pista que uneix el coll de Saünc amb la nova cabana de Barbarissa. Vaig cometre un petit error, perquè durant l'última excursió a aquesta vall, l'any 1994 aquesta pista estava en molt mal estat, però ara descobreixo que l'han arreglat i que es pot arribar fins al mateix barranc de Llisat, al costat mateix d'un bonic salt d'aigua, i, si el vehicle és un tot terreny, es pot arribar fins a la cabana.

Dissortadament, això ho anava descobrint a mesura que caminava per la pista. De totes maneres, el tra-

jecte no és gaire llarg i ve de baixada; aproximadament, pots tardar entre deu i quinze minuts.

Dues opcions

Per a remuntar la vall de Barbarissa hi ha dues opcions; al començament jo seguia la primera opció, però ara he vist que la segona és millor. M'explicaré una mica.

Just abans de travessar el riu, sota mateix del salt d'aigua, surt un corriol, que de bon començament fa una brusca pujada, amb una mica de grimpada inclosa, per a superar el desnivell del salt d'aigua. El corriol, no gaire ben marcat, va guanyant altura fins a arribar a un replà, on, a l'altre costat del riu, hi ha un prat, amb bons indrets per a acampar-hi. Aquest és l'itinerari que jo seguia abans.

L'altre itinerari és conseqüència del primer, perquè, després de la

Detall del pic Gran de Grist, amb teleobjectiu, des del pic de Barbarissa.

construcció l'any 1993 de la nova cabana de Barbarissa, amb una gran cleda al davant, vaig intuir que hi hauria d'haver un pas per als ramats i, evidentment, una grimpada no ho és. La resposta no és gaire lluny de la primera opció, ja que només cal travessar el riu i caminar uns quants metres en direcció a la cabana; llavors es veu una fàcil canal, que un camí ramader supera en marcades llaçades i, sempre molt ben marcat, va remuntant el barranc pel seu marge esquerre.

Aquest camí arriba al pla esmentat en la primera opció, i segueix guanyant altura fins a un petit replà superior, on creua el barranc, passa al seu marge dret i s'uneix amb el camí de la primera variant.

Nit vora la cabana de Barbarissa

En aquesta excursió vaig escollir el primer replà per a plantar-hi la tenda.

L'indret, situat a uns dos mil metres d'altitud, queda relativament a prop de la cabana, però uns cent cinquanta metres de desnivell més amunt, i és com un balcó obert sobre la vall del riu Éssera.

A tres quarts de cinc de la tarda ja tenia la tenda plantada, però el sol es va amagar darrere la carena cinc minuts després d'acabar-la de plantar; no vaig poder, doncs, prendre el sol, encara que malgrat ser a

començaments d'octubre no feia gens de fred.

És curiós, però entenc perfectament com hi ha cims que resten oblidats a perpetuïtat. Per exemple, a mi mateix, estant acampat a la vall de Barbarissa, em comença a entrar la temptació de fer un tres mil, ja que en tinc dos ben a prop, fins puc fer-los tots dos si repeteixo l'excursió de l'any 1985 als pics de Grist. Haig de repetir-me moltes vegades que sóc aquí per fer la pica Sierra, i el pic de Sein de rebot, i que, malgrat la seva baixa cota de 2.800 l'un i de 2.900 l'altre, no tinc gaire clar per on és més fàcil pujar-hi, i que per aquesta raó trobaré el que sempre busco en situacions semblants, que no és altra cosa que una mica d'aventura. A més a més, veuré indrets encara desconeguts per a mi, com, per exemple, l'indret de l'estany de Lletao, acabaré d'entendre l'orografia del circ de l'estany de Sein, amb el pic de Rechazar i les agulles de Sein... en fi, m'haig de reafirmar repetidament que la millor opció en aquest moment és pujar a la pica Sierra, i que per això he vingut.

Ara el dia ja és molt curt i aviat és fosc; les hores a dins la tenda les passo llegint el diari i dormint. Les cures de son en aquestes situacions són realment reconfortants!

El diari és molt útil, ja que, a més de servir per a ser llegit, a muntanya té múltiples aplicacions més:

serveix d'estovalles; per a encendre un foc; per a fer d'aïllant sota la tenda, si el fred és molt viu; per a protegir-se el pit de l'aire, si la ventada és molt forta i freda; per a eixugar les botes, si s'han mullat... Afortunadament, aquesta vegada només servirà per a ser llegit i acabarà fent d'estovalles del sopar.

La posta de sol és molt bonica i no parlem de l'espectacle del cel a mitjanit en aquests indrets, lluny de qualsevol contaminació: hi ha tants estels, que fins i tot costa de distingir les constel·lacions per la gran quantitat d'estrelles que es veu. Voldria no dormir per a contemplar el moviment del firmament, però he vingut a fer una altra feina i aquesta m'obliga a llevar-me d'hora.

L'ascensió a la pica Sierra

Efectivament, a les set i deu del matí del diumenge, dia 5, i amb la llum del frontal ja estic remuntant novament la vall de Barbarissa. Fa fred, però el dia serà bo. Lluny, sobre el massís del Turbó, comença a clarejar; el joc de llums a la meva esquena m'obliga a girar-me moltes vegades, perquè m'agrada molt gaudir de l'albada en dies clars.

Aviat arribo a les prades on hi ha el primer estanyol de Barbarissa, on trobo una tenda. Vaja! No sóc l'únic ésser humà que avui trepitja aquestes contrades!

Sense aturar-me, continuo vall amunt. Hi ha dues opcions per a seguir caminant. Una, la de la meva dreta, em portaria directament a la teòrica sortida d'aigües de l'estany de Barbarissa; aquesta opció és més vàlida si vols pujar al coll de la Ribereta, però per a pujar a la capçalera de la vall de Barbarissa és millor la segona opció, la de la meva esquerra, que guanya l'altura d'una curta graonada, i flanqueja per les terrasses superiors de l'estany, el qual no es veu en cap moment, i et deixa al costat dels dos estanyols superiors de Barbarissa.

Hi arribo a les vuit del matí i faig una mica d'aturada. Estic al peu de la gran barrera de més de quatre-cents metres de desnivell que em caldrà superar per a situar-me al peu de la pica Sierra, més o menys a l'in-

dret on hi ha l'estany Glaçat de Barbarissa.

Sento veus llunyanes, i després de buscar-les i situar-les, veig dues figures al coll de la Ribereta; amb tota seguretat són els ocupants de la tenda que fa poca estona que he trobat i que probablement estan a punt de començar la bonica travessia del coll de la Ribereta al pic Gran de Grist.

La meua excursió és molt més modesta, però el desnivell a superar a partir d'ara és molt fort.

Alguna cosa sobre la pica Sierra

Fins aquest moment no he parlat gaire de la pica Sierra, cim situat a la llarga carena que es desprèn del pic Gran de Grist i arriba fins al mateix coll de Saünc; potser és hora de parlar-ne una mica.

No tenia gaire clar per quin costat era millor pujar-hi. Des dels pics de Barbarissa havia vist que l'aresta que els uneix és bastant llarga i amb algun pas força vertical. De l'aresta que la uneix amb el pic de Sein, no en tenia gaires dades, però també sembla força vertical. Tampoc no veia gaire clar com assolir el collet que hi ha entre aquests dos cims, perquè des de lluny sembla una paret.

Amb aquests dos dubtes vaig començar a pujar per la gran graonada. No hi ha cap mena de camí, has de saber esquivar la tartera, buscant els pocs indrets herbats i, quan no hi ha més remei, has d'entrar a la tartera en direcció al nou trosset herbat més proper. L'estany de Barbarissa queda ràpidament enfonsat a la teva esquena.

A mesura que anava pujant anava descartant la possibilitat d'arribar al collet de Barbarissa, situat al SW del cim, ja que en el primer tros de la cresta hi veia un pas força vertical. Així, doncs, només em quedava per a observar de més de prop l'altre collet, el que la uneix amb el pic de Sein.

Sort d'aquestes contemplacions que distreien la meua atenció de la penosa pujada en què estava embrancat!

Força més amunt el pendent començava a disminuir una mica, just a temps per a començar a descartar

A dalt,
la carena dels
pics de
Barbarissa,
des de la pica
Sierra.
Al fons,
el massís
del Cotiella.

A baix,
els estanys de
Barbarissa, el
coll de la
Ribereta i el pic
del Bosc, tot
baixant de la
pica Sierra.

també l'accés pel vessant del pic de Sein, perquè en aquest vessant la verticalitat sembla que comença ja per a poder assolir el coll i segueix fins al cim.

Així, doncs, calia trobar una tercera via per a arribar al cim. No vaig haver d'esperar gaire estona, perquè, providencialment, la pica Sierra té un punt feble, encara que força amagat als ulls dels excursionistes situats a l'estany de Barbarissa.

Darrere d'un estrep, hi ha una curta i fàcil canal que permet assolir el fil de l'aresta en un punt situat darrere el pas vertical descrit anteriorment. La situació d'aquesta canal només és visible quan et trobes gairebé sota la vertical del cim.

En descobrir aquesta canal, vaig deixar l'ascensió en direcció a l'estany Glaçat de Barbarissa per girar a la meva esquerra per tal de situar-me al peu de la canal. Per a això va caldre travessar la tartera que fins llavors havia anat esquivant. Inconvenients de les troballes!

A la sortida de la canal, un ample pendent de glever va situar-me al fil de l'aresta. Novament veia l'indret de l'estany de Sein. Les dues vegades que l'he vist han estat a la tardor i n'he tret la conclusió que és un lloc gens assolellat; si, a més a més, hi afegim que el nivell d'aigua és generalment molt baix, per estar connectat subterràniament amb l'estany de Millars, l'indret ofereix un aspecte trist.

Però, malgrat aquests inconvenients, tinc el pic de Rechanzar al punt de mira, i l'haig de pujar per l'estany de Sein!

No tot són defectes al circ de Sein, perquè la pica Sierra hi té el vessant més accessible.

Efectivament, no hi ha cap problema per a seguir guanyant altura pel vessant de Sein. Això sí, sense sol, amb un fred intens, i trepitjant la neu caiguda uns dies endarrere, que en aquest vessant encara no s'ha fos. Amb lentitud acabo de guanyar el desnivell que em separa del cim.

Al cim de la pica Sierra (2.884 m)

L'esglai fou monumental en arribar-hi, perquè, en sortir sobtada-

ment del vessant fosc i quedar dalt del cim a ple sol, vaig espantar una àliga, que va emprendre el vol davant els meus sorpresos ulls. Bé, no sé ben bé qui va ser l'espantat! Després de prendre possessió del cim com a rei del món animal, racional i irracional, vaig poder comprovar, per la gran quantitat d'excrements, que el cim era un santuari per a l'àliga en qüestió.

M'he fet un fart d'assolir cims poc freqüentats, però aquesta vegada m'he superat a mi mateix, ja que, a part de l'àliga, el cim no té cap rastre de fita cimera. No m'hi havia trobat mai, amb àligues als nassos, tot i que volant a prop potser sí; però un cim sense fita és un fet completament nou. Fins i tot estenc el mapa per a comprovar que realment sóc dalt del cim. No hi ha cap dubte: estic dalt de la pica Sierra, de 2.884 metres, perquè em trobo situat al capdamunt de les tres arestes que hi menen: al SW una aresta davalla vers el coll de Barbarissa; al NE una segona aresta segueix vers el pic de Sein i el pic Gran de Grist; i, finalment, a l'W, una tercera aresta tanca el circ de Sein, amb les agulles de Sein i el pic de Rechanzar.

Són dos quarts de deu del matí i, després de comprovar que no podré seguir fins al pic de Sein, perquè sembla molt entretingut, em dispo a fer una llarga estada dalt del cim.

No sé per què, però últimament les estades dalt dels cims són cada vegada més llargues; això representa menys travessies i, per tant, menys cims. Possiblement, deu ser cosa de l'edat! Les cames ja comencen a pesar una mica!

Davant meu puc distingir perfectament tota la ruta seguida per l'Enric Nosàs i en Josep Abril, el 22 de juliol de 1956 al pic de Grist Sud. Ostres! Que ràpid que ho he escrit... Però han passat quaranta-un anys!! Res no ha canviat en aquesta solitària contrada. Potser les congestes eren més grans l'any 1956. Qualsevol modificació feta per la mà de l'home en forma de pistes, carretes, cases, etc., queden molt lluny a l'horitzó; ací no hi ha res que hagi estat alterat. Fent referència a la descripció dels

dos excursionistes esmentats anteriorment, en arribar a l'estany de Lletao, ara sota els meus peus i encara amb una petita congesta de neu (aquest estany és la primera vegada que el veig), comen ten que el paratge és impressionant. Realment tenien raó, l'indret de l'estany de Lletao és un racó de món inhòspit i d'accés molt llarg.

Quan estic dalt d'un cim molta estona, vaig canviant la posició per contemplar els 360 graus de visió panoràmica, però normalment contemplo molta més estona uns sectors que uns altres; no sé ben bé per què, però és així. I aquí dalt de la pica Sierra, passo gairebé tota l'estona mirant els pics de Grist i la vall de Barbarissa.

Contemplant la carena que va del pic Gran de Grist al pic del Bosc m'hi trobo bé; i és en aquesta posició que m'estic gairebé tota l'estona al cim.

Durant una hora llarga dalt del cim, completament sol i en un indret recòndit, et passen moltes coses pel cap, però la relaxació que em provoca em deixa completament nou.

Sóc conscient que això s'acaba, i precisament per això, encara assaboreixo més intensament aquests moments. Podria haver intentat baixar per l'aresta en direcció al pic de Sein per buscar-hi els millors passos; però ara ja prefereixo gaudir més estona d'allò que estava buscant.

Quan pujo a un cim és amb la intenció de poder estar molta estona gaudint del panorama, però no sempre ho aconsegueixo, perquè a vegades fa molt de vent, o fred, o està nuvol, hi ha boira, etc. És per això que quan «enganxo» un dia com avui, que podríem classificar de «dia de platja», el gaudeixo al màxim.

Un retorn calmat

Finalment marxo del cim a desgrat, però és el rellotge que me'n fa fora. No vull complicacions i baixo exactament pel mateix indret de la pujada, però ara penso passar pel costat mateix de l'estany de Barbarissa i, a més a més,

Pic Gran de Grist i pic de Grist S, amb l'estany Glaçat de Barbarissa, des de la pica Sierra.

penso fer una aturada a la península que hi ha: des d'allí tinc la sensació que podré fer alguna fotografia bonica del pic Gran de Grist amb l'aigua de l'estany a primer terme.

Efectivament, a dos quarts de dotze ja estic instal·lat al mig de l'estany, i enmig d'una gran lluminositat em dispenso a immortalitzar el moment. Tinc un dia mandrós, perquè ací també m'hi quedaria molta estona, però el rellotge segueix sense perdonar, així que haig de continuar baixant i arribo a la tenda a les dotze i deu minuts.

Aquesta vegada em deixo portar novament per la mandra. És relativament d'hora. Podria plegar ràpidament la tenda per a arribar a temps d'entaular-me en algun dels bons restaurants que hi ha per la ruta, però prefereixo fer-ho ben a poc a poc i menjar-me els queviures que encara em queden. Ahir vaig arribar una mica tard i vaig quedar-me sense poder prendre el sol. Avui la meua venjança serà terrible!

No voldria fer propaganda gratuïta de cap producte, però el Nescafé Clàssic descafeïnat en aquestes situacions és una degustació inenarrable.

Entre ficció i realitat

Encara que són sensacions molt personals, intentaré descriure l'escena: dia de sol radiant, més o menys al migdia, fa una temperatura ideal, un acollidor prat del Pirineu amb un riuet al costat, una motxilla a punt de ser carregada a l'esquena de l'excursionista; però aquest no té cap mena de pressa a marxar, perquè està assegut al prat amb l'esquena recolzada en una pedra que ni feta a mida, amb una visera que li protegeix els ulls del sol, la mirada perduda en l'horitzó, i de tant en tant va fent un glopet d'una beguda negra i fumejant que hi ha a dins de la tassa d'alumini que aguanta amb una mà; possiblement, quan la tassa quedi buida, l'excursionista farà una curta beccaina. En despertar-se, desarà la

tassa, es carregarà la motxilla a l'esquena i, mandrosament, començarà a caminar girant-se molt sovint, com volent reviure aquells moments, resistint-se a creure que ja formen part del passat. El camí baixa lentament, i de cop i volta, l'excursionista es gira i ja no veu el prat, llavors accelera la marxa, però no és un caminar de ràbia, sinó un caminar neguitós, com volent accelerar el temps que falta per a poder tornar a viure una sensació semblant.

Què us ha semblat el guió de la pel·lícula? En aquesta història, ficció i realitat es barregen, i a les dues de la tarda arribava al costat del cotxe. Jo tornava vers el món urbà, perquè per a mi un dilluns no s'assembla de res a un diumenge, però un pastor amb el seu ramat d'ovelles que pasturaven uns quants metres més amunt em servirien de referència per a recordar-me que el món rural seguiria existint, i també aquells cims i aquells prats esperarien la meua tornada.

Els castells de Maçanet de Cabrenys (Alt Empordà)

Pere Roura i Sabà

Els castells sempre han estat envoltats de misteri en l'imaginari col·lectiu de totes les generacions, per això, des de temps immemorial, han nodrit llegendes i gestes fantàsiques. Però la veritat és que la vida als castells a l'Edat Mitjana era llòbrega, els murs gruixuts creaven un ambient tenebrós, humit i fred.

El castell de Grillera s'aixecava al cim del mateix nom, a la serra del Fau.

La història dels castells és una empresa difícil, perquè, per començar, ens manca la documentació explícita dels seus orígens. Per altra banda, els castells i els dominis han passat sovint per mans de molts possessors, per raó dels prestaments de vassallatge, herències o vendes. Això fa que la història d'un castell no sigui paral·lela a la d'una nissaga i que sigui complicat assegurar en quin moment una família deixa de posseir un castell.

Podem definir un castell com una construcció fortificada que tenia com a funcions principals facilitar la defensa dels qui eren dins; fer de lloc de guaita; ésser residència d'un senyor o actuar com a centre administratiu d'un territori. L'emplaçament d'un castell depenia de la naturalesa del terreny i tenien preferència els llocs encinglerats: la construcció era més costosa, però el castell esdevenia inexpugnable. Tenim uns bons exemples amb els castells roquers maçanetencs de Falcó, Cornell, Grillera i Cabrera, que eren veritables nius d'àligues.

Un altre tipus de castell és la *força*, nom que rebia el sector més antic de Maçanet, i que es corresponia amb el recinte de la *cellera* (espai sagrat de trenta passes de radi que envoltava l'església) i que fou fortificat el segle XIII. També hi havia dos masos fortificats, dotats de menys elements defensius: el castell o força de la Masó i el Palau del Pi.

Els castells sempre han estat envoltats de misteri en l'imaginari col·lectiu de totes les generacions, per això, des de temps immemorial, han nodrit llegendes i gestes fantàsiques. Però la veritat és que la vida als castells a l'Edat Mitjana era llòbrega, els murs gruixuts creaven un ambient humit i fred, on la llum només penetrava per les esclerxes de les espitlleres.

He d'advertir que els castells més antics que han existit a Maçanet són desapareguts, només tenim constància del seu emplaçament mitjançant la documentació.

Castell de Falcó

D'aquest castell, avui dia no se'n veu cap rastre. Estava situat al puig Falcó (1.095 m), cim constituït per dos blocs rocosos bessons molt estimbats per la banda nord i est. El cim és aspre i només al vessant est hi prospera el faig; a la banda nord hi ha clapes de boixa, una espècie de neret. És un bon mirador de Fraussa, la vall de Maçanet i el golf de Roses. El nom fa referència a la presència de falcons, ocells rapinyaire.

Aquest castell roquer era una fortificació de tradició antiga, que, si calia, servia de refugi. Formava part de la xarxa defensiva fronterera del comtat de Besalú i cobria la vall o demarcació de Maçanet per la banda de ponent. És citat l'any 936 *castello Falcone* i, el 1142, *roc de Falcó*, sempre marcant els límits amb l'alou de Costoja. El cens de 1292 li assignava una guarnició de dotze homes. Suposem que el segle XIV ja estava abandonat, però encara consta en documents del 1454, 1531 i en un del 1664, on es parla de la roca de Falcó i el castell de Falcó, i adverteix que eren molt propers, però no la mateixa cosa.

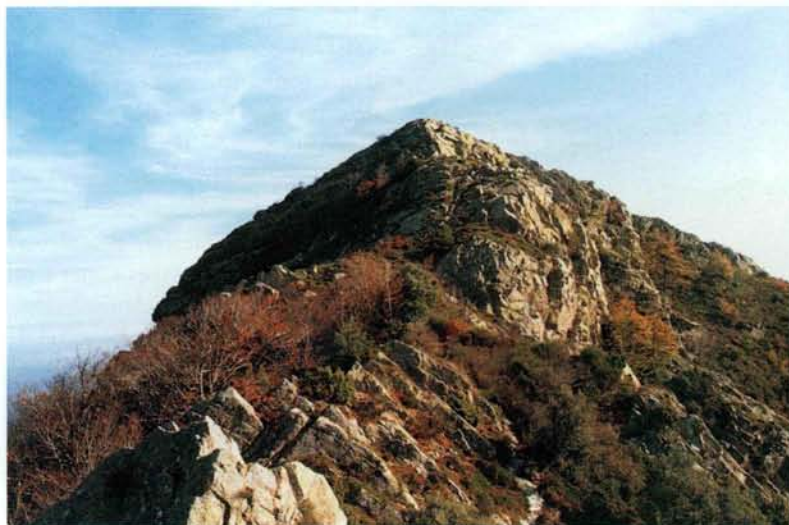
Castell de Grillera

Aquest castell desaparegut s'aixecava al cim del mateix nom. Es tracta del conegut tall que fa la serra del Fau (1.014 m): consisteix en una penya que fa tres bonys; l'oriental és el més espadat, i té una paret de 35 metres. En aquesta roca de llevant, no fa gaire temps hi havia rastres d'una paret i els pagesos de la contrada, un segle endarrere, asseguraven l'existència d'altres vestigis. L'any 954 es parla del roc de Grillera: *Rocha Graiaria*. L'any 1531, consta en els límits de la vegueria de Besalú, com a castell de Grillera. Altres documents dels segles XVII i XVIII esmenten el castell de Grillera com a fita que separava el terme dels Vilars amb el Comú de la Vila.

Suposem que es tractava d'una torre de guaita, anterior al segle X, que tenia relació amb les fortificacions properes de Falcó i d'Arget. En aquest indret hi ha els característics coixinets de senyora, planta espinesa que es fa en llocs molt àrids i de-

solats. Des d'aquí es veu una extensa visió panoràmica de l'Empordà, la Garrotxa i el Pirineu (Comanegra, Costabona, Canigó...).

Castell de Cornell

El Cornell (976 m) és un cim prou conegut: un penyal de roca calcària de forma allargassada, que culmina amb una aresta esquerdada, molt estreta. Les parets originen un espadat de seixanta metres. El nom deriva de 'cornella', ocell de la família dels corbs.

En l'*Atlas del comtat de Besalú*, de Jordi Bolòs i Víctor Hurtado, hi figura el castell de Cornello els anys 948-949; també el roc de Cornell, els anys 954 i 1142. Era considerat una fita del Comú i per això el roc i cingle de Cornell figuren un reguitzell de vegades en el termenament d'aquestes terres. Devia ser una fortificació gairebé inaccessible, de les mateixes característiques que les de Falcó i Grillera.

Castell o força de la Masó

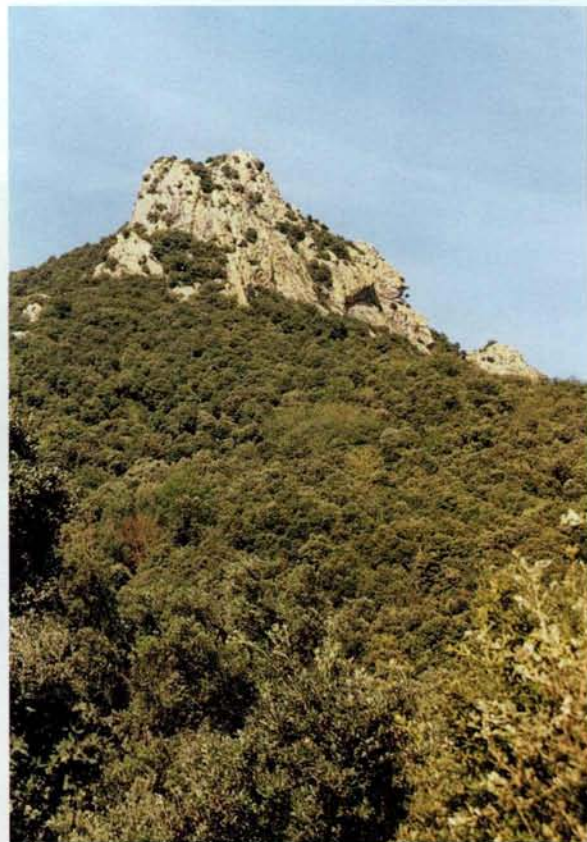
Era un mas fortificat, situat a uns dos-cents metres al sud-oest del mas Quintà, en un lloc conegut com el pla de la Masó i al costat d'uns camps que en diuen les Planes. Avui dia el bosc cobreix tot el recinte, del qual només es conserven els fonaments, algunes parets d'un parell de pams d'alçària i també trossos de teula, i encara dóna la sensació que havia estat un gran edifici. Sembla que fou desmantellat totalment amb l'ampliació del mas Quintà en el segle XIX.

La primera referència escrita data de la primeria del segle XIV (1318), que parla del «camí que va a la Masó». Fou propietat dels Avinyó i, després, dels senyors de Darnius, que s'anomenaven barons de Darnius, de les Illes i senyors del castell de la Masó. El 1550, Magdalena de Darnius, filla de Pere de Darnius, es casà amb Felip d'Ardena; des de llavors els Ardena es convertiren en senyors de la Masó fins al segle XVIII. Posseir un castell era un senyal de prestigi i de domini; per això sempre feien constar a la capçalera dels capbreus que exercien els drets com a «senyors del castell o força de la Masó».

Cobraven delmes i censos, compartits amb el monestir de Sant Pere de Camprodon, d'una vintena de masos i terres situats a la ribera d'Ardena, Rinadal i Tapis, i d'algunes cases del carrer de la Borriana.

La recaptació anava a càrrec d'un procurador i les actes les feia sempre el notari del castell de Darnius. Durant els segles XVII i XVIII, molt sovint s'arrendava la senyoria a negociants i pagesos acabats de Maçanet.

Com hem dit, es tractava d'un mas fortificat, que tenia al voltant algunes terres que es mesuraven aleshores amb dotze jornades de llaurada de bous. Dintre aquesta tinença de terra hi havia un molí propi del castell, a la ribera d'Ardena. Qui tenia cura del castell i les terres era el pagès del Quintà, que, a més, feia les funcions de majordom i masover. Sembla que l'edifici servia de residència estiuenca dels senyors i altres visites esporàdiques. A la dar-

reria del segle XVIII ja s'havia venut als Quintà i només s'utilitzava per a tancar-hi el bestiar. En aquesta època els Ardena alternaven el domicili de Perpinyà amb el de Barcelona.

L'edifici a poc a poc s'anava ensorrant. El 1840, Pasqual Madoz, en el seu «diccionari», el descriu com «un gran casal arruïnat». Cal recalcar que l'emplaçament d'aquest castell, esborrat de la memòria dels maçanetencs, m'hauria estat molt difícil de situar sense l'ajuda de l'amic Joan Pagès i Bosch, a qui agraïxo la col·laboració.

Palau del Pi

El Pi és un mas desaparegut, situat al pla del mateix nom a la riba esquerra del Rinadal, que el 1352 pertanyia a Guillem Pi. Durant el segle XVI, Antoni Vilanova va reformar el mas i el convertí en un gran casal. Des de llavors s'anomenà el Palau del Pi, almenys fins al 1664. Confrontava amb can Llaona, el Rinadal, can Sunyer i el mas Riu. Durant els primers anys del segle XVIII, la família Vilanova, que havia estat acabada, s'anà venent totes les terres per fer vinya. Llavors aquesta contrada es conegué com el vinyer del Pi.

A l'esquerra, el cim del puig Falcó, on era el castell roquer que formava part de la xarxa defensiva del comtat de Besalú.

A la dreta, el roc de Cornell, penya de roca calcària on es trobava la fortificació.

**La torre
cisterna del
castell de
Cabrera,
amb la vall de
Maçanet de
Cabrenys
al fons.**

Castell de Cabrera

Encimbellat damunt d'un penyal granític imponent, al nord-est del poble, a 850 metres d'altitud, es troben els vestigis del que fou el castell de Cabrera. Només és accessible per la banda nord; a migdia s'obre una timba quasi vertical de 65 metres. El castell ocupava tot el cim, i aquesta situació el convertia en una magnífica talaia. Des d'aquí podem veure una de les millors visions panoràmiques de la vall de Maçanet i la Vajol. Alhora, aquesta mola rocosa es pot veure gairebé d'arreu de l'Alt Empordà.

Dessota el castell, a llevant hi ha l'anomenat coll de la Gàbia (785 m), que fa referència a l'existència en aquest lloc d'una *gàbia* o instrument de suplici on s'exposaven els presoners a l'escarni públic i que pertanyia al domini del castell. Per aquest indret passa el camí que prové de Maçanet; al nord s'enfila la carrete-

ra de la Vajol a les Salines, que segueix l'antic camí de bast i ramader que carenejava per la serra i duia al Vallespir. De la carretera, un petit corriol ens porta directament al castell.

Més al nord, per sobre la carretera, hi ha el pla de la Pastera (883 m), nom relacionat amb el «pasturatge» que s'hi havia fet antigament.

Carretera amunt, trobem el coll de la Biga (894 m) i el coll de les Cordes (920 m), noms que farien referència a l'explotació forestal i als traguers, respectivament.

La penya és un estrep avançat de la serra de les Salines, que s'estén cap al nord-oest; ambdues s'uneixen amb l'anomenat coll del Castell. La vegetació dels voltants és l'alzinar, de mida petita, perquè ha de lluitar amb el clima i el rocam. Engarrapats a la roca, hi ha alguns exemplars d'alzina i càdec que podem considerar uns «bonsais» centenaris.

Actualment, les restes de la for-

talesa s'aixequen al caire dels espadats, reduïdes a una cisterna, la base d'una torre quadrada i alguns murs de poca alçària. L'edifici ocupa una extensió de 289 metres quadrats, amb un perímetre de 76 metres.

El mur de la banda nord té una llargada de 19 metres, una alçària màxima de dos metres i mig i un gruix de dos metres. L'element constructiu consisteix en pedres d'ull de serp, més o menys arrencades, toscament aplanades i compactades amb morter de calç. La tirada es trenca en una cantonada formada per petits carreus escairats. En un extrem, hi ha una arista de carreus, que és part del pany travesser on hi havia la porta d'accés, que devia fer 1,8 metres d'ample. A l'altura de la porta, el mur del sector nord gira i s'endinsa resseguint el relleu de la penya.

El mur del sector est és el més ben conservat, amb les pedres ben afilades, té una alçària de tres metres, un gruix d'1,80 m i una llargada de 16 metres, amb un esperó al seu extrem. Uns deu metres per dessota, cap al sud, hi ha rastres de parets que podrien ser indicis d'un recinte just desaparegut. Al cantó sud-oest del recinte hi ha una cisterna cega, que recollia l'aigua de pluja i és l'element del castell més ben conservat. Es tracta d'una torre quadrada adossada a la muralla, que es manté fins a una alçària de quatre metres i mig. L'obra és bastida a plom del cingle, que s'estimba verticalment uns seixanta metres. Les parets del contorn fan uns cinc metres cadascuna i un metre de gruix. L'aparell exterior dels murs és força regular, i pels rastres de morter, podem assegurar que estaven remolinats. L'arista de llevant és esllavissada pels efectes d'un llamp. A l'interior de la torre, la cisterna conserva l'arrebossat i part de la volta de la coberta; devia tenir una cabuda de 18.000 litres. Al fons hi ha un pilot de pedres esllavissades de les parets.

D'un extrem de la cisterna, arrenca el mur de ponent, que té una llargada de deu metres, un de gruix i del qual es conserven només els fonaments. L'interior del recinte consta de dos nivells: l'inferior és un replà d'extensió reduïda i el superior, un planell que inclou la base d'una tor-

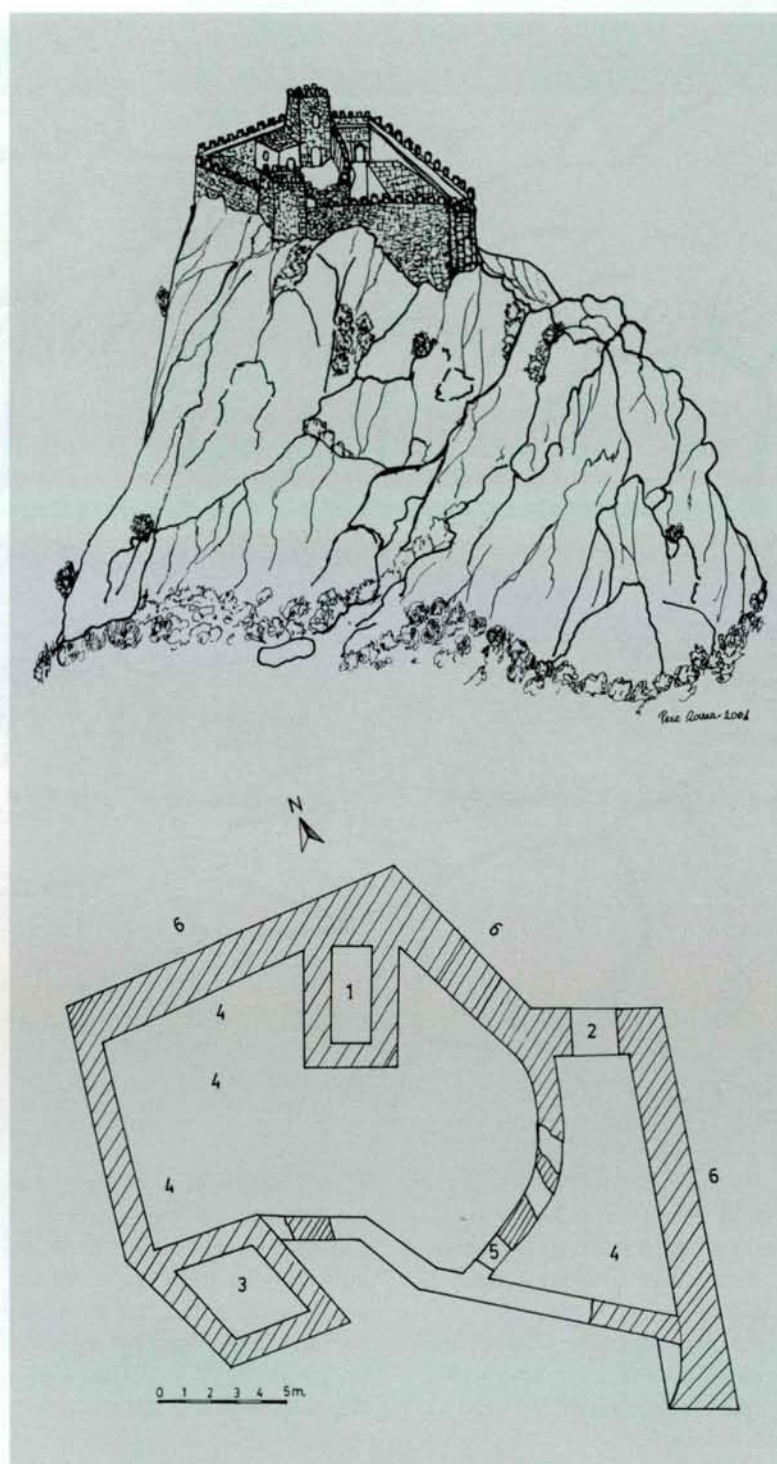
re rectangular afegida a la muralla nord. Té unes mides exteriors de 4,30 de llarg per 3,60 d'ample. Per la seva situació enlairada, pot tractar-se de la torre major. Mitjançant els documents sabem que hi havia una capella dedicada a sant Miquel (advocació comuna de molts castells roquers). A la primera del segle XIV s'hi va fer una important restauració. També un terrat comunicava amb un camí de ronda que resseguia la muralla exterior. Autors del segle XIX diuen que a la darrera d'aquest segle es conservava una volta, on es refugiaven els pastors en cas de mal temps.

Les estances i altres elements bàsics compresos dintre el castell no podem situar-los perquè no en queda rastre. Sembla que una escala, en part esculpida a la roca, comunicava els dos recintes. Per la cara nord hi arriba el camí que transcorre damunt la penya viva fins a sota la porta. Pels voltants hi ha moltes pedres estimbades i trossos de teules del castell. Els entesos, segons les restes actuals, daten la construcció del castell al segle X, cosa que coincideix amb la documentació. El castell, que el segle XVII ja estava en part arruïnada, pertany a la propietat de can Vinyes, i mai no s'hi ha fet cap tipus de consolidació als murs. El pas dels anys, les inclemències del temps i la deixadesa apunten cap a un futur molt negre per a aquestes parets.

Història

L'any 1003, Eudald i la seva muller Tudela fan donació al monestir de Sant Pere de Camprodon d'un alou a Maçanet anomenat *Vilarbell* (Vilar de Belló, Can Vinyes i Can Llaona), que afronta al nord amb la roca de Cabrera. Altres documents del 1074 i 1095 ens indiquen els límits del «Vilarbell», que eren: al nord la roca de Cabrera i el prat de Savaiol, al sud el *Rumadal*, a l'oest el solà de Sant Pere, i a l'est *Vilardelet* (masos Dalmau, Robau i Grau).

Però la primera referència documental del castell la trobem l'any 1098, enregistrada al Llibre dels Feus: «Guillem Bernat, fill de dona Arsendis, prestà jurament pel castell de Cabrera a Bernat II, comte de Besalú» *castrum de Cabrera cum sua et*

La reconstrucció ideal del castell de Cabrera basada en les restes actuals.

Plànol del castell de Cabrera, en el qual veiem:
1. la torre de l'homenatge;
2. la porta;
3. la torre cisterna;
4. les estances (la sala, la capella, etc.);
5. la portella;
6. les muralles.

cum omnibus suis pertinenciis. L'any 1221, Beatriu d'Hortal fa testament i deixa al seu marit, Pere d'Orriols, *el meu castell de Cabrera i possessió de Maçanet*. Cap al 1260, figura com a senyor del castell Mascarós d'Hortal, fill o nét de Beatriu, que el 1269 va comprar part del delme a Jaume de Vallgornera; i el 1271, en nom seu i dels maçanetencs, demana al bisbe llicència per a edificar la capella de les Salines. El 1275, quan la capella ja estava acabada, Mascarós d'Hortal i la seva dona, Ermessenda de Ca-

brera, fan donació a la capella d'unes terres per al conreu i la facultat de construir un molí, molt a prop del castell, al salt de Monars. El seu successor adoptà el nom d'Arnau de Cabrera, però també a vegades consta com a Arnau de Maçanet i és que, almenys des del segle XIV, la propietat del castell de Cabrera anava aparellada amb la del castell de Maçanet.

El 1288 el castell fou pres i destruït per l'exèrcit francès. El gener de 1328, el bisbe demana a Arnau de Cabrera que intervingui en les greus discòrdi-

TOT ALLÒ QUE US INTERESSA

Més de 70 revistes d'abast nacional estan associades a l'APPEC.

Per a més informació: APPEC Rambla de Catalunya, 10, 1 er.

08007 Barcelona Tel. 412 76 28 Fax: 317 83 86

Ho trobareu a les revistes en català

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

INFORMACIÓ GENERAL
INFANTIL I JUVENIL
CULTURA
RELIGIÓ
POLÍTICA
PEDAGOGIA
AGRICULTURA I RAMADERIA
ESPORTS
MÚSICA
ARTS PLÀSTIQUES
TEATRE I CINEMA
CIÈNCIA I TECNOLOGIA
ENTRETENIMENTS
HISTÒRIA
FOLKLORE
SATÍRIQUES
ARTS DECORATIVES

La revista inclou:

- * Itineraris d'excursions a peu,
en bicicleta tot terreny, en esquís.
- * Articles sobre alpinisme.
- * Reportatges sobre muntanyes
i països llunyans.
- * Articles sobre història i fets de
l'excursionisme.
- * Dossiers i treballs sobre
medi ambient i defensa de la natura.
- * Informació sobre llibres, guies i
mapes que surten al mercat.
- * Vies d'escalada.

MUNTANYA publica sis números
de cinquanta-dues pàgines (Din A4),
impreses sobre paper ecològic de qualitat,
en color i en blanc i negre.

La primera revista excursionista catalana

MUNTANYA

Membre de l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC)

Oficina de guies - UIAGM

El Centre ofereix als seus socis la possibilitat de realitzar ascensions de tot tipus acompanyats per un guia d'alta muntanya. Ara podeu viure aquella escalada o travessa que sempre us ha atret, sense preocupar-vos de res i amb la tranquil·litat de saber-vos en bones mans.

PROGRAMA DE SORTIDES GUIADES PER A L'ANY 2002

12 i 13 de gener. Escalada en cascades de gel al Pirineu català o aragonès.
1-3 de febrer. Esquí fora de pista sobre glaceres: la Vallée Blanche i l'Argentièrre.
26 de març - 1 d'abril. Travessia amb esquís Chamonix-Zermatt.
28 de març - 1 d'abril. Travessia amb esquís Arolla-Zermatt.
12 de maig. Baptisme d'escalada a Montserrat.
20-24 d'agost. Mont Rosa: punta Gnifetti
25-29 d'agost. Cerví (estiu, 5 dies)

8 dies a la tardor. Mali, tresc i escalada per l'Alt Gourma.
12 dies a les vacances de Nadal. Argentina, travessia del Gel Continental patagònic.

Per a més informació:

Àrea d'atenció al soci, cada dimarts de 7 a 9 del vespre o parlant amb Joan Jover, telèfon 93 347 02 69

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA - *Club Alpí Català*

Paradís, 10 pral. – E-08002 Barcelona - Tel. 93 315 23 11, fax 93 315 14 08
Adreça electrònica: cec@cec-centre.org/oficina-guies - Web: www.cec-centre.org

Retalleu aquesta butlleta
i envieu-la a MUNTANYA
Centre Excursionista
de Catalunya,
Carrer del Paradís, 10 pral.
08002 Barcelona,
o al fax 93 315 14 08.

Cognoms _____
 Nom _____
 Adreça _____
 Població _____ Codi postal _____
 Se subscriu a la revista MUNTANYA (sis números l'any), a partir de l'any _____,
 amb la quota anual de _____ € (IVA inclòs).
 Barcelona, _____ de _____ de _____
 Signatura _____

**Pagament
per banc
o caixa**

Senyors del Centre Excursionista de Catalunya
Els prego que, d'ara endavant, el rebut anual de subscripció de la revista MUNTANYA
sigui presentat a:

Banc / Caixa _____
 Agència _____ núm. _____
 Adreça _____
 Població _____ Codi postal _____

Número de compte corrent

Número de llibreta d'estalvi

Nom del titular del compte o llibreta

_____
 Signatura

Barcelona, de de

ra civil catalana, fou partidari de Joan II contra el rei de França Lluís XI, per això els francesos, el 1462, es van apoderar del castell, on establiren una guarnició de quinze homes, sota el comandament d'un capità anomenat Martín Durcayo.

El 5 d'abril de 1468, Joan, duc de Calàbria i Lorena, lloctinent del seu pare Renat d'Anjou, que els catalans havien elegit rei d'Aragó, volent recompensar el cavaller Arnau de Foixà pels bons serveis prestats, confiscà tots els béns de Dalmau, entre aquests Cabrera. El 1497, Jaume Olivet vivia al castell de Cabrera, sota les ordres de Pere de Rocabertí. Altra vegada, el 1588, la senyoria devia estar segrestada, perquè es fa un capbreu a favor de Guillem Sunyer, del Reial Consell de Barcelona, com a senyor dels castells de Maçanet i Cabrera.

Els barons Bernat de Paguera, el 1606, i Josep de Sorribas i Paguera, el 1661, van intentar recuperar les jurisdiccions civil i criminal del castell, però fou inútil. El 1689, Francesc de Ros i la seva muller, Josepa de Sorribes, venen al monestir de Sant Daniel de Girona, la senyoria de Maçanet i els castells deriuets de Maçanet i Cabrera. Les seves ruïnes han inspirat llegendes, com les de la «barra de Rotllan», o la «tràgica mort de Pere Roquer, rector del poble de Cabrera», de Carles Bosch de la Trinxeria.

Castell de Maçanet

Quan parlem del castell de Maçanet hem de distingir dos espais fortificats. El més antic és la força o castell, que es correspon amb la «cellera» que envoltava l'església, de forma ovoide, que feia 80 metres de llarg per 55 d'ample i tenia una extensió de 3.500 metres quadrats. L'altre és el barri de la Borriana, fortificat entre 1390 i 1410; així, d'ençà del segle XV, va ser considerat tot plegat el castell o «murs de la vila». El nom de la Borriana, que vol dir «població fortificada», coincideix amb el que hem dit. El castell, aleshores, es confonia amb la mateixa vila (6.200 metres quadrats). El recinte sobirà o nucli fort era el més enlairat, comprenia el casal dels senyors, l'església i algunes cases. El recinte jussà

Encara en el mur de ponent del castell de Maçanet de Cabrenys es poden veure espitlleres i matacans.

s'estenia al màxim per emparar i donar cabuda a la població. Avui dia el castell es troba molt amagat entremig de les cases. Amb les restes i els documents intentarem fer una descripció aproximada d'aquest recinte.

Sembla que la residència dels senyors feudals es repartia entre can Massera i ca l'Esteve Quintana (1), estava adossada a la muralla i a una torre quadrada, «la torre presonera», on als baixos encara es conserva la presó (2). Al davant hi havia el pati del castell, avui més petit per la construcció de la sagristia. Un portal adossat a l'església s'unia per mitjà d'un mur molt gruixut amb can Dalmau (3); sembla que era un antic portal de la força.

L'absis del temple estava fortificat; al seu costat hi havia una torre rodona (4), que servia per a accedir a la torre del reliquiar o comunidor (24).

Els darreres de can Dalmau, conserven restes d'una torre i mur, amb una arcada molt interessant (18). Darrere l'absis hi havia una torre (12), que feia parella amb una torre quadrada (5), al costat del corriol que va a l'església. La força tenia tres entrades: el portal de llevant (9), que donava a l'actual plaça de la vila; la portella que menava al cementiri (8) i la portella del molí (10), que duia cap al molí i ribera de Fraussa.

Dessota la força, cap a l'est, la plaça Major era el centre de la vida pública, on tenien lloc les subhastes, arrendaments i encants, al més donant, dels béns comunals. També s'hi feien pregons i s'hi venia la carn i el peix. En un extrem sota el porxo, hi havia la taula de la carnisseria (22).

Al costat de l'escala que puja cap a l'església hi ha unes saeteres.

De la plaça es baixava cap al portal de la Ribera (11), i a la seva cantonada hi tenim un esperó (14), que inclou una torre, dos contraforts, un matacà i restes d'un mur que es dreça damunt la ribera.

Al cap del carrer de la Plaça hi havia un portal i pont de les Domes o d'en Collell (16), amb una torre al costat anomenada torre d'en Bou (17). Sota seu els valls o fossat resseguen el perímetre de les muralles.

Al carrer de la Borriana hi havia l'Hospital del segle XIV (13), i a l'extrem, el portal del mateix nom (15). Aquest portal d'aspecte ferreny conserva els carreus que formaven els muntants, les impostes i arrencades dels arcs. Té uns afegits de rajol, més moderns.

Al camí que anava al cementiri (21), hi havia un pont que travessava els valls. Fora del recinte hi havia el molí propi del castell (19) i el «camp del Colomer» (20); els coloms i els ous eren una menja molt estimada.

Dessota el molí, un pont de fusta servia per a travessar la ribera (23).

Al mur de ponent, hi podem veure una cortina amb espitlleres i dos matacans, i al del nord, espitlleres i restes de merlets. Sota les muralles, els valls o fossat seguien el seu perímetre. Avui les cases han anat cobrint-los; només ens en queda el record amb el carrer dels Valls.

Història

El nucli medieval anava creixent a redós de l'església de Sant Martí, és a dir, la cellera. A la segona meitat del

**El pati
del castell
de Maçanet
de Cabrenys.**

segle XIII (1271), hi havia trenta cases que formaven el recinte emmurallat de la Força. Alhora, extramurs naixia un carrer, el de Vinyagòlia o del Reliquier. El nom del Reliquier venia de l'existència en aquest lloc d'un comunidor o reliquier, que servia per a conjurar tempestes. Segons el cens de 1292, dintre la força de Maçanet, hi havia una guarnició de 38 homes. El 1294, Jaume II ven la jurisdicció de tot el terme maçanetenc a la batalla de Figueres. Sembla que en aquestes dates el castell pertanyia a la família Cabrera; el 1324 Arnau de Cabrera va vendre la notaria i escrivania de Maçanet a Pere Douçic. Simó de Cabrera, cap al 1330, va vendre el castell i domini de Maçanet a la vescomtessa de Rocabertí, Beatriu de Cabrenys.

Tot seguit Beatriu es va establir a Maçanet i va fer millores a les estances. En un procés judicial del 1330, en què es jutjaven uns fets ocorreguts a la plaça del castell, diu que: arribà a la plaça Berenguer Collell, clergue, portant un bastó de jugar a bitlles i, cridant, s'encarà a Guillema, esposa d'Arnau Metge dient-li: «Na vil femna, així tot lo dia damnes mon linatge», i li donà un cop de pal que la ferí greument, llavors ella sortí cridant: «viafora!» i es va refugiar a la casa de la senyora de Rocabertí, on

la va socórrer Jofre d'Avinyó, lloctinent d'aquesta senyora.

El domini del castell anava junt amb el de Cabrera i, alhora, tenia béns propis, que eren: el colomer, el molí i un hort a tocar els valls de la muralla i una vinya molt gran, «la vinyassa». El 1240, Beatriu arrenda per dos anys els censos i rèdits que rebo en tota la vall de Maçanet, Tapis i Olivada i les primícies del castell de Cabrera i molí meu de sota el castell. En un altre document hi consta Ramon de Buac, jutge ordinari del castell de Maçanet per la vescomtessa Beatriu. El notari de la baronia es deia Pere Vesar i vivia en una casa de la Borriana.

El successor Guillem Galceran de Cabrenys, el 1352, va fer un capbreu on figuren 102 capbreuadors, i el 1357 el rei li ven les jurisdiccions del castell. El 1364-1365 va fer enlairar i ampliar les fortificacions. El bisbe de Girona, el 1372, li mana que faci tapar el portal que havia fet obrir a l'església per a anar-hi directament del castell. En els fogatges de 1365-1370 hi consta, respectivament: castell de Maçanet, 100 focs; castell i terme de Maçanet, 88 focs.

A les acaballes del segle XIV i primèria del XV, s'amplia el castell fortificant el carrer del Reliquier i el portal de les Domes. Des d'ara el barri s'anomenarà de la Borriana i es fa un nou reliquier o comunidor damunt de l'església. El 1410, Guerau de Rocabertí va fer tancar a la presó del castell Antoni Caçador, àlies Arget, inculpat d'haver mort Joan Masó, rector dels Horts, que vivia al Fau. Guerau de Rocabertí va patir greus problemes econòmics, va ser empresonat i el rei li segrestà els dominis del Vallespir (1419). El procés fou llarg, hi hagué presentació de lletres i visites a Maçanet perquè el noble hi vivia a la casa o castell de Massanet en la qual vos fets principal domicili.

Vegem l'acta d'una d'aquestes visites, la del 5 de desembre de 1418: «Bernat de Travera, nunci de la procuració reial de Perpinyà, acudí al castell de Massanet i, quan fou al portal, preguntà pel noble Guerau de Rocabertí i li digueren que era a Barcelona. I després va preguntar per en Guillem Hug, son germà, i li contestà en Sabater, fill, que acabava

d'entrar; llavors dit Bernat entrà dins el castell i demanà a en Sabater, pare, si hi era mossèn Guillem, i li respon que hi era, que no feia gaire que havia entrat, després entra dins la casa en Bernat de Travera amb alguns infants que li mostraven el camí i dintre demanà si hi eren, o bé en Guerau o en Guillem Hug. Li respongueren, son procurador i dos joves vestits de blanc, que mossèn Guillem Hug hi era, i li demanaren què li volia, i ell els digué que li volia presentar una lletra del Procurador Reial de Perpinyà. I llavors un capellà que era tot farinós, llegí la lletra i preguntà qui l'havia deixat entrar sens llicència i que mossèn Hug no hi era, i aparegué una dona gran moresca vestida amb una cota folrada de pells que li demanà si era saig i ell respongué que no, que era un missatger de la Procuració Reial. Llavors dita senyora li digué que bé prou sabia el procurador que Guerau era pres a Barcelona. I de cop el capellà va llençar la lletra a terra i als peus de dit Bernat de Travera, que la va agafar i posà dintre una agulla de Pera que és prop del portal, dient-los que si no volien pujar la lletra al dit Guillem Hug, que ell mateix baixés i l'agafés. Llavors sortí del castell i va fer relació dels fets a dits Sabaters».

A causa de la guerra civil catalana, el 1468, el duc de Lorena va confiscar a Dalmau de Rocabertí, partidari de Joan II, els seus béns de Maçanet: el castell, molí i terres, i els concedí a Arnau de Foixà.

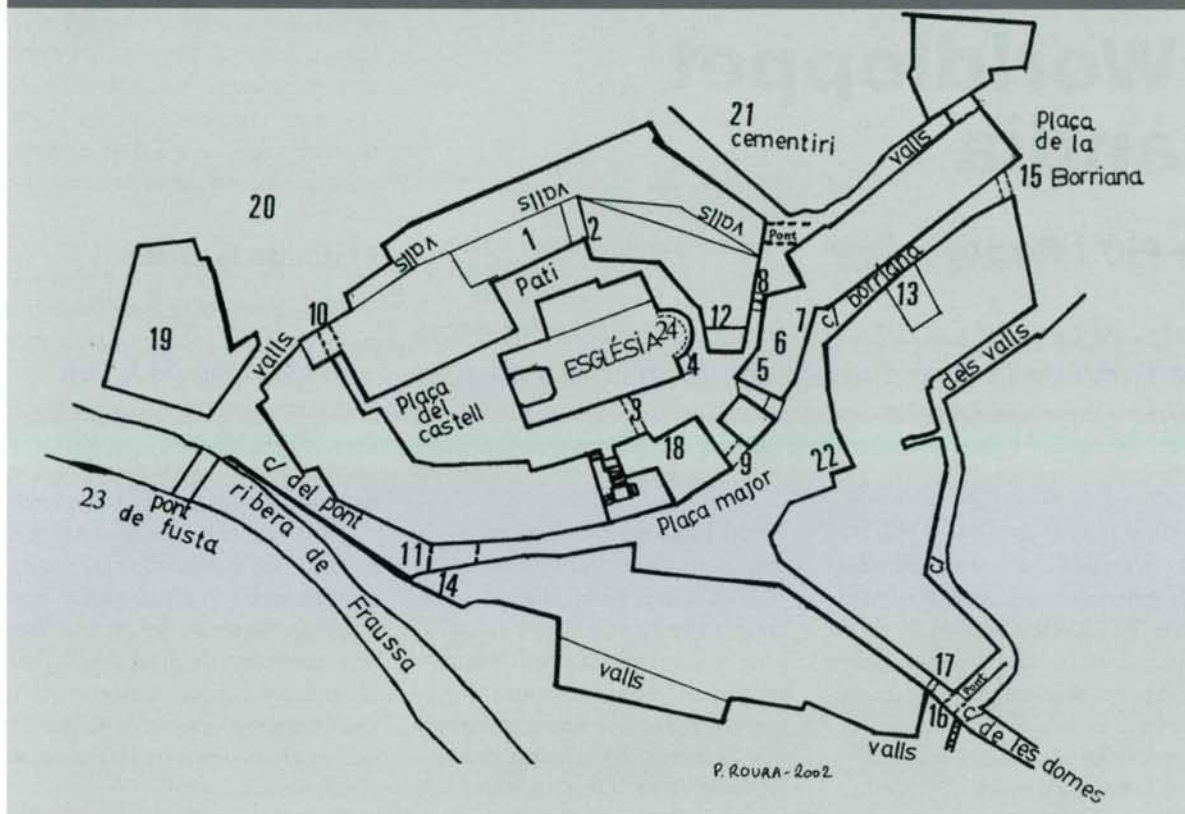
El 4 de desembre de 1468, el batlle entra dins del castell o força de Maçanet, obrint i tancant portes, i fa entrega a Arnau de Foixà de les claus del castell, i aquest en pren possessió. També el mateix dia se li fa entrega del molí i part del castell.

El 1570, Francesc de Rocabertí, senyor de Cabrenys, estableix un pati a Joan Lanta, prevere, dita la cort llarga, que afronta amb la torre presonera i amb el castell o casa de dit senyor. En el seu testament deixa aquest pati a la Universitat perquè hi facin l'Hospital, ja que l'antic del carrer Borriana, havia estat cremat per acció de guerra.

El 20 de juliol de 1576, es concedeix a la gent de Maçanet de poder fer basses per a posar fems i calç als

Reconstrucció del recinte fortificat de Maçanet de Cabrenys el segle XV

La numeració del plànol indica:

1. residència dels senyors;
2. torre presonera;
3. portal i muralla;
4. absis fortificat;
5. torre quadrada;
6. casa de la Vila;
7. rectoria;
8. portella del cementiri;
9. portal de la força;
10. portella del molí;
11. portal de la Ribera;
12. torre;
13. hospital;
14. esperó del castell;
15. portal de la Borriana;
16. portal de les Domes o d'en Collell;
17. torre d'en Bou;
18. torre i mur;
19. molí del castell;
20. el colomer;
21. cementiri;
22. taula de la carnisseria;
23. font comuna de la vila;
24. torre comunidor del «reliquier».

valls de les muralles. El 1588, altra volta la senyoria devia estar segregada, perquè en un capbreu actua com a senyor del castell Guillem Sunyer del Reial Consell de Barcelona.

El 1606, la Universitat va concordar amb Bernat de Paguera, donzell de Barcelona, senyor del castell, que aquest respectaria els drets del comú, al mateix temps que a la casa del castell es feien les actes d'un capbreu.

El 1624, el baró Felip de Sorribas estableix un tros de pati del castell a Simó Roger, rector dels Horts, per a fer-hi una cuina. El 1626, arrenda el molí del castell a Simó Olivet i Damià Terrauba per tres anys i 48 lliures l'any.

El 1642, fa donació del camp del Colomer i el prat Moador a Josep Escofet, el seu procurador. Anys més tard també li ven el molí.

El 1689, Francesc de Ros i Josepa de Sorribas venen al monestir de Sant Daniel de Girona la senyoria i castell de Maçanet. El castell aleshores ja constava com a derruït. Tot seguit l'abadessa de Sant Daniel va establir terres a la plaça del castell per a fer cases, incloent-hi el mateix edifici del castell. Algunes d'aques-

tes cases del voltant de l'església tenen com a paret mitgera la muralla de la Força, una paret d'un metre de gruix. El monestir també va construir una capella que s'anomenà Sant Onofre.

En aquesta mateixa època es va ampliar l'església amb una capella a llevant, que va aprofitar un tros de muralla i va tapar un portal, i la sagristia amb una capella que va ocupar el pati del castell.

Bibliografia

- Rafael DALMAU. *Els castells catalans*, vol. II. Alt Empordà. Barcelona, 1969.
- Joan BADIA. *L'arquitectura medieval de l'Empordà*. II A. Girona, 1981.
- Lluís MONREAL i Martí DE RIQUER. *Els Castells medievals de Catalunya (Empordà)*. Figueres, 1984.
- Joan COROMINES. *Onomasticon Cataloniae*. Vol. IV. Curial. Barcelona, 1995.
- Jordi BOLÒS i Víctor HURTADO. *Atles del Comtat de Besalú (785-988)*. Rafael Dalmau, Ed. 1998.
- Ferran DEL CAMPO JORDÀ. *Castells medievals (Alt Empordà)*. Figueres, 1989.
- F. MONSALVATJE I FOSSAS. *Notícies*

- Històriques*. Olot, 1889-1917.
- ALCOVER-MOLL. *Diccionari Català-Vallenc-Balear*. Palma, 1975.
- Josep M. MARQUÈS. *Pergamins de la Mitra (891-1687)*. Girona, 1984.
- Josep M. MARQUÈS. *Escriptures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*. Figueres, 1995.
- Lluís ALMERICH. *Els castells de Catalunya*. Editorial Millà. Barcelona, 1984.
- Jean CAPEILLE. *Dictionnaire de Biographies Roussillonnaises*.

Arxius consultats

- Arxiu del monestir de Sant Daniel. Capbreus i llevadors de comptes.
- Arxiu de la Catedral de Girona. Capbreu de la Masó. Documents de la Capellania.
- Arxiu Diocesà de Girona. Registres de Lletres. Llibre Verd. Visites Pastorals. Processos anteriors al segle XV. Beneficis. Pergamins de Candins i registes de Josep M. Marquès.
- Arxiu de Perpinyà. Documents Sèrie B. Biblioteca de Perpinyà. Cartulaire Roussillonnais. Manuscrit de Bernat Alart.
- Arxiu Històric de Girona. Protocols Notarials. Capbreu de Guillem Sunyer, 1588.

La cursa de la Worldloppet a Finlàndia

Rosa Maria Pié i Roger

Una vegada més, el Centre Excursionista de Catalunya ha estat present en una cursa de la Worldloppet, amb un equip d'esquí de fons il·lusionat per competir.

Enguany, la cursa de la Worldloppet que normalment fem els companys del grup d'esquí de fons del Centre fou al gèlid sòl de Finlàndia, concretament a Lahti, una petita ciutat d'uns cent mil habitants, situada al bell mig del sector occidental de la regió dels llacs, a 100 km d'Hèlsinki.

L'arribada a Lahti

En arribar-hi, ens quedàrem un xic sorpresos per l'escassa quantitat de neu que es veia: donàvem per fet que en un país com Finlàndia teníem ben assegurat el blanc element que necessitàvem per a gaudir de l'esquí. Més tard ens vam assabentar que la cursa llarga de 75 km l'havien reduïda a 42, una reducció prou notable i que confirmava la primera impressió que ens donà mentre anàvem en el bus de línia regular vers Lahti.

En aquesta primera etapa de la nostra estada a Finlàndia, vam poder constatar l'amabilitat dels seus habitants, ja que el bus ens va portar fins a la mateixa porta de l'hotel, un fet insòlit que ens deixà bocabadats. Realment, en general, són gent educada i acollidora que ens va deixar a tots un record molt agradable.

Des de l'hotel podíem anar caminant a les pistes, la qual cosa ens va agradar molt perquè solucionava el problema que representa haver-se de desplaçar en qualsevol mitjà de locomoció, tant per l'idioma, enrevessadament difícil,

com pel sòl, que era en molts punts una veritable pista de glaç.

L'endemà, naturalment, vam anar a conèixer els circuits. Tal com sospitàvem, no hi havia gaire tou de neu: els camions la transportaven d'un lloc a l'altre perquè l'itinerari de la cursa estigués en condicions. De totes maneres, poguérem fer una esquiadeta i gaudir d'aquell entorn, malgrat el fred, que era força viu; això sí, feia un sol esplèndid i el cel mostrava un blau intens que ningú no es pensava trobar en aquesta latitud.

El segon dia

El segon dia fou, si era possible, encara millor; no feia tant de fred i el lloc era tan bonic que senties una gran satisfacció lliscant per aquells indrets que configuraven tot l'immens parc esquiable: boscos majorment de pi roig i bedoll, arbres que et feien companyia en tot el recorregut i et mostraven la fortalesa de la seva existència, formant ombres misterioses que s'afuaven vertiginosament; el lloc, ple de soledat, t'envaïa l'esperit. Era un goig inexplicable que, pel sol fet de viure'l, et feia sentir feliç, et donava serenor, t'excitava, i feia que la malenconia i tot adquirís sentit.

Com que l'esquí no ho és tot, havíem de fer una mica de turisme i conèixer també Lahti i el seu entorn. Veritablement, muntarnos un tour fou un problema per a la noieta que conduïa el minibus i que a la vegada ens feia de guia, ja

que no hi havia gaire cosa a veure i les distàncies eren tan curtes que ben aviat ho vam donar per vist. Com a localitat turística, Lahti no té gaire interès; tan sols destaco com a fet important que fou elegida cinc vegades seu dels campionats del món d'esquí de fons.

El dia de la cursa

El dissabte aparegué un dia que no podia ésser pitjor; les previsions meteorològiques, malauradament, s'havien confirmat. Nevava a consciència... bé, de fet, havia estat nevant tota la nit i per a acabar-ho d'adobar, feia molt de vent. L'única cosa al nostre favor és que no feia fred. Malgrat la quantitat d'esquiadors que participàvem en la cursa, vaig quedar agradablement sorpresa del gran civisme que mostraren els finlandesos, i dic finlandesos perquè la majoria dels participants ho eren. No sé ben bé quants érem, però ens devíem acostar als set mil.

Sortosament, fins als deu quilòmetres, més o menys, el temps es va anar aguantant. Tant de bo hagués estat així durant tot el recorregut...! Començà a nevar amb ganes i el vent bufava cada vegada més. La cosa s'anava complicant. A poc a poc i a causa de la gran quantitat d'esquiadors que passaven abans que nosaltres i a la neu que anava caient, les traces es feien invisibles, la qual cosa significava treballar molt més.

Bona part del recorregut era pel bosc, que estava increïblement formós. Oferia, però, un aspecte fantasmagòric que t'encongia un xic. Em sentia terriblement sola, observada en tot moment pels habitants estàtics, amos i senyors del bosc que nosaltres envaïem impunement. Havíem d'esquivar una gran quantitat de tobogans, que primer havíem de conquerir i, per tant, necessitàvem totes les forces; això vol dir concentració i oblidar-te de la fantasia que t'inspirava l'entorn. El darrer avituallament fou a Tapanila. Allí ens digueren que tan sols faltaven quatre quilòmetres. Renoi, quins quatre quilòmetres! No s'acabaven mai. Quan vaig arribar a una gran pista on havíem estat esquiant feia dos dies, se'm va obrir el cor.

El grup d'esquí de fons del Centre que va participar a les proves de la Worldloppet, a Lathi.

Aleshores sí que ja li teníem el peu al coll. En uns segons em va passar per la imaginació la pel·lícula, pam a pam, del recorregut que ens faltava.

Eren les cinc tocases que la Montse, l'Àngels i jo fèiem l'entrada a l'estadi. Havíem acabat els trenta quilòmetres. Un nombrós grup de l'organització ens esperava i ens donaren una medalla a cadascuna, bastant grossa, per cert, i ens feren una abraçada, que a mi particularment em va emocionar. L'emoció fou encara més forta en veure alguns dels nostres companys: l'Agustí, en Roger i en Lluís, i com a colofó en Desi, un nou company que s'ha afegit al grup d'esquí de fons i que va córrer a fer-nos una abraçada. Malgrat que era només mitja tarda, era completament fosc. L'estadi, tot il·luminat, deixava veure la neu que continuava caient i tota la blancor immaculada que ens envoltava feia que les meves emocions es multipliquessin.

Un bon final

A l'hotel, en Timo, com a bon amfitrió, va organitzar un sopar històric. Fou una vetllada de com-

Dues membres de l'equip d'esquí de fons del Centre, a Lathi.

panyonia molt bonica. Tots estàvem contents i de bon humor. El fet d'haver finalitzat la cursa, cadascú en el seu nivell i en la seva distància, lluitant contra les inclemències del temps, era un repete que havíem superat amb dignitat.

Una vegada més, el Centre Excursionista de Catalunya ha estat present en una cursa de la Worldloppet i, cosa encara més important, ja som un grup ferm i nombrós, il·lusionat per continuar endavant amb el nostre grup d'esquí de fons.

Record de Josep M. Guilera i Albiñana (1899-1970)

Agustí Jolis i Felisart

Una breu recordança del nostre consoci alpinista doblat d'escriptor en fer quaranta anys d'haver acabat el seu darrer llibre: Unitat històrica del Pirineu.

El 1962, ara fa quaranta anys, en Guilera va lliurar a l'Editorial Aedos el text del seu darrer llibre, *Unitat històrica del Pirineu*, que va aparèixer el 1964. Aquest llibre clou la col·lecció iniciada amb *Excursions pels Pirineus i els Alps* (1927) i continuada per *Carnet d'un esquiador* (1931), *El Pirineu a trossos* (1958), *Excursions pels Pirineus* (1959), *Una història d'Andorra* (1960) i el llibre que ara comentem.

En Guilera no tan sols va escriure llibres, sinó que també va col·laborar amb articles en diverses publicacions. Ha estat el muntanyenc més fèrtil a l'hora d'escriure les seves vivències. Aquí volem destacar el darrer llibre perquè, per a tots els enamorats del Pirineu, és una obra cabdal on es recull la història hu-

mana de la serralada i les vicissituds que ha sofert i que han menat a estimar-la encara més, tot seguint la xarxa de camins i itineraris per les seves valls i els seus cims.

L'obra d'en Guilera és l'obra de l'home que va fer muntanya a l'estiu i a l'hivern. Això darrer des dels històrics inicis dels esports de neu al Montseny, a Ribes de Freser i a la Molina. El Pirineu i els Alps eren ben coneguts per ell i els va descriure amb ple coneixement i amor. És l'home a qui agrada la muntanya, que la recorre i que la descriu amb devoció.

Si bé el Pirineu i els Alps són el tema dels seus llibres, la seva condició d'excursionista el va fer coneixedor de totes les comarques i muntanyes del nostre país.

Per acabar volem posar en relleu la seva vàlua literària reproduint l'escrit que va fer l'any 1931 per a l'àlbum que els escriptors catalans dedicaren a Montserrat, escrit que va incloure a la primera pàgina del llibre *Excursions pels Pirineus*. Diu així:

Montserrat

La muntanya montserratina fa alguna cosa més que senyorejar les terres properes. No és castell que aclapari els cultius i els erms que domina, sinó que estén més enllà el seu abast i és fita i esguard de les contrades catalanes. No esdevé visió empètitida i negligible, ans monjoia destacada.

De les terres que rega el Llobregat, i des de les quals Montserrat ateny una visió sobrenatural, fins a les regions més llunyanes sempre una mateixa trencada silueta anima l'horitzó que s'ofereix des de tota punta enasprada i de qualsevulla serralada una mica alterosa.

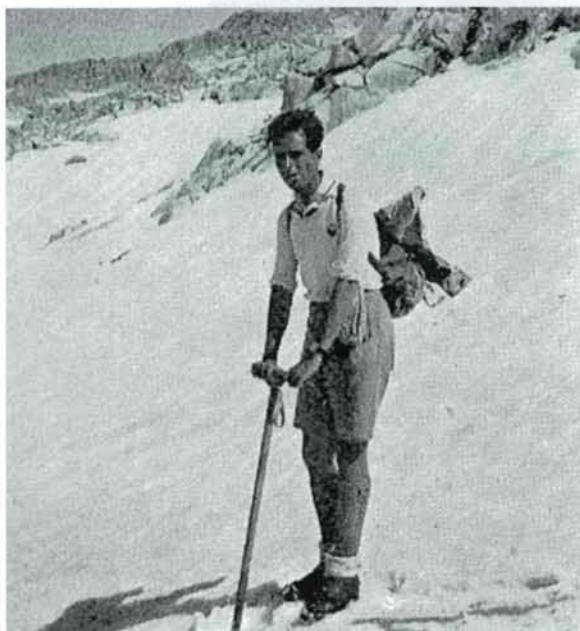
I és d'aquesta manera que Montserrat s'albira del Montseny i de les Guilleries estant, dins dels confins gironins. I és així que les llunyes terres de Tarragona s'enjoien també ofrenant al visitant la delícia del mateix panorama. Per això la nostra mirada, tan acostumada a descobrir Montserrat, també podrà trobar el perfil inconfusible mentre faci via enllà de la plana lleidatana.

Però no és sols de la terra baixa ni de les muntanyes que s'alcen a tocar que es pot contemplar la nostra muntanya. Ella és prou alta i atrevida, té suficient originalitat i li sobra bellesa per a destacar neta-ment i brillar amb fulgors de primera magnitud en el concert compacte i harmoniós que a casa nostra podem confegir amb les muntanyes que Déu ens ha donat. Dins d'aquesta gran orquestra que emplena l'hemicicle que va del Canigó fins a l'alt Pallars, Montserrat sempre és el gran i eminent solista que a la banda de migjorn desgrana tots els aguts de la seva silueta.

Tots hauríem també de voler veure-la de lluny estant, reculant un bon tros i enlairant-nos fins a un bell cim pirinenc. D'allí veurem una massa compacta, d'un blau agrisat, que rep a contrallum l'espèctec del sol. Tindrà per auri dosser una franja de Mediterrània que eixirà per sobre les muntanyoles de la Costa i a la qual el sol del migjorn cura de donar brillantor i rutilàncies de metall fos.

Cal veure Montserrat de prop i de lluny. D'arran mateix de les seves penyes anar enllà fins als cims nevats. Sempre i de tot arreu, a nosaltres, catalans, Montserrat no ens semblarà una altra muntanya, un cim més, ni la tindrem per una serralada satèl·lit, ans la considerarem i la seguirem venerant com la farola plantada al bell mig de Catalunya, com al millor fita i bellesguard dels excursionistes.

Josep M. Guilera, a la Maladeta l'any 1958.

Ha mort Jesús Angulo Bielsa

Artur Peix

Una recordança d'un consoci nostre que durant molts anys va col·laborar en els cursos de cinema i vídeo, en els quals s'ocupava d'ensenyar tot el relacionat amb la tècnica.

Amb un retard que lamentem molt, ens hem assabentat de la mort de Jesús Angulo i Bielsa el passat 3 de març de 2002 i creiem que és el nostre deure fer-ho saber a tots els nostres consocis i amics, car es tracta d'una persona que durant molts anys (des del 1956), ha estat lligat al nostre Centre, de qui tots hem rebut ensenyances i que tots hem estimat, si bé, per raó de l'edat, els últims anys havia estat allunyat de les nostres activitats.

L'Angulo, nascut l'any 1918, era l'home que, ben segur, sabé més de tecnologia —abans de cinema i després de vídeo—, i la seva col·la-

boració fou sempre imprescindible en tot allò que fes referència a la tècnica, primer des de la cabina (durant molts anys en fou el vocal, càrrec que li comportà, entre altres, la responsabilitat de les projeccions de la UNICA'65, celebrada a Sant Feliu de Guíxols) i, posteriorment, dirigint o donant lliçons en molts cursets de cinema amateur, dins i fora de la nostra entitat. Com era natural en ell, la posterior aparició del vídeo el menà a interessar-se pel nou mitjà i, així, la seva col·laboració en els nostres cursets de vídeo, fins fa pocs anys, resultà insubstituïble.

Fou col·laborador habitual de re-

vistes dedicades al món de la imatge, com ara *Arte Fotográfico* i *Eikonas*. El seus treballs minuciosos eren el manual perfecte que tots esperàvem de les càmeres i projectors que apareixien al mercat.

Llicenciat en Ciències Exactes, amb vocació pedagògica, es pot dir d'ell que fou un home que de la tècnica en féu una mística, i podem assegurar que una majoria dels actuals «cineistes» i «videistes» hem estat, en alguna ocasió, alumnes seus. Però, per sobre de tot, era un home molt amic dels seus amics, entre els quals, és clar, ens comptem nosaltres, i és per això que ens dol especialment la seva absència.

La seva filmografia fou escassa, però un film seu, *Aquí bomberos!...*, realitzat amb la col·laboració d'Antoni Antich, fou guanyador del Premi Ciutat de Barcelona de l'any 1961.

La Medalla de la UNICA de l'any 1993, la hi lliuràrem en un acte entranyable a la nostra sala d'actes, el 14 de març de 1994.

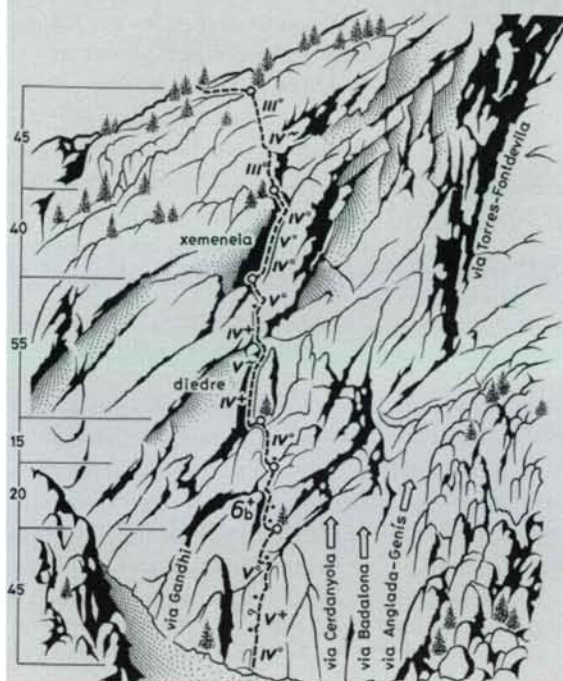
Des d'aquí volem transmetre el nostre més sentit condol a la seva esposa, filla i nét, i els podem assegurar que el pas d'en Jesús Angulo per la nostra entitat, no ha estat pas estèril: gràcies Jesús!

Jesús Angulo, a la dreta, conversant animadament amb Artur Peix, a la sala d'actes del Centre, en la celebració del Centenari del Cinema, el 28 de desembre de 1995.

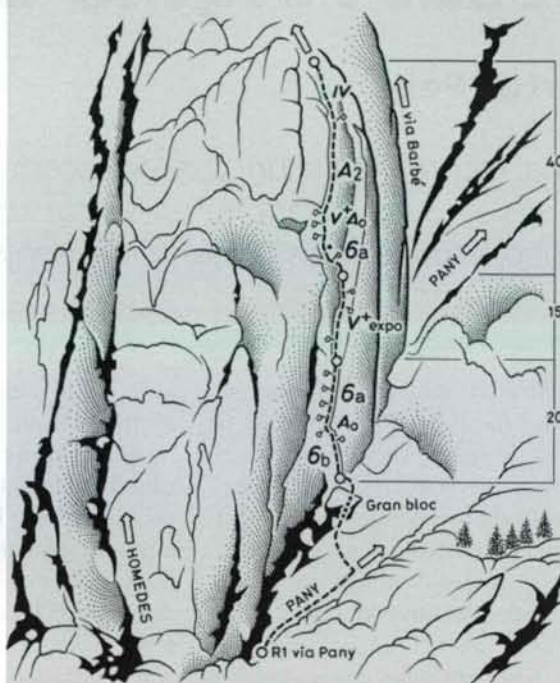

Pedraforca (els Cabirols)

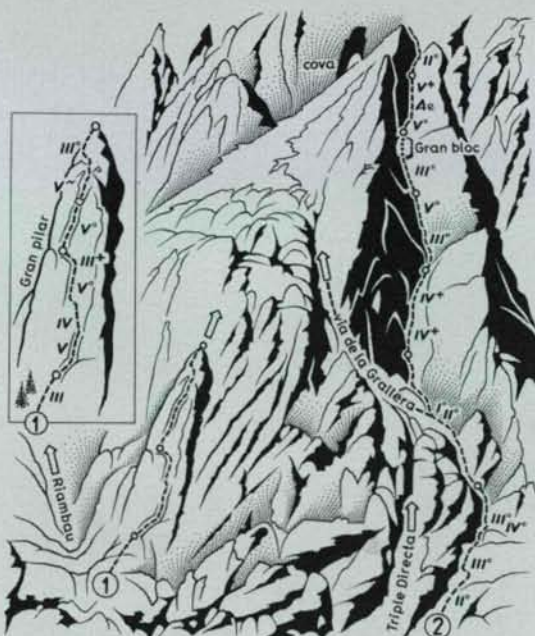
Via de la Nina (220 m, ED+), 1a. asc.: 4-VIII-2002, per Àlex Vives i Armand Ballart. Material: joc de tascons i aliens.

Mont-rebei: paret de Catalunya

Via «Vaga general» (75 m, ED/A₁), 1a. asc.: 20-VI-2002, per Joan Martí, Àlex Vives i Xavi Bonatti. Material: friends, tascons i pitons variats.

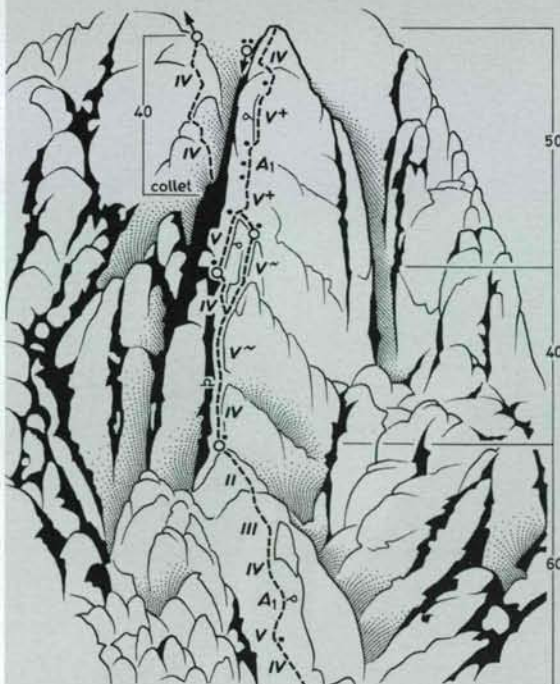
Pedraforca (la Grallera)

1. Via «Cristina» (150 m, MD), 1a. asc.: 29-VII-2002, per Ferran Martínez i Aleix Font.

2. Via «Grallera 20002» (300 m, MD/A₁), 1a. asc.: 7-VII-2002, per Sergi Catalan i Àlex Vives. Material: 3 pitons, tascons i friends mitjans.

Pedraforca (torre Capeta)

Via «Làtiner» (150 m, MD+/A₁), 1a. asc.: 16-VI-2002, per Remi Brescó i Jordi Camprubí. Material: 3 pitons, tascons i friends mitjans.

NOTÍCIES

Jacint Verdaguer i Santaló (1845-1902) en el centenari de la seva mort

El Centre Excursionista de Catalunya, en ocasió del centenari de la mort del poeta i excursionista mossèn Jacint Verdaguer, s'ha afegit als actes organitzats per institucions i entitats de tot Catalunya, programant un seguit d'excursions, conferències, presentació d'un llibre i una exposició. Cal recordar que Mossèn Cinto fou soci de la nostra entitat i molt vinculat a l'excursionisme durant tota la vida.

A partir del mes de març i fins al juny, es programaren cinc excursions de cap de setmana amb les quals s'uniren a peu Folgueroles, poble on va néixer el poeta, i Vil·la Joana, a Vallvidrera, lloc on va morir, passant pel Montseny, Sant Llorenç del Munt i Montserrat.

Les conferències tingueren lloc a la sala d'actes. Una, el dijous 23 de maig, a càrrec de Josep M. Garrut i Roma, president de la Secció d'Història i Art, versà sobre el Verdaguer

de Folgueroles, la vida i ambient del poble en l'època del poeta. En la segona, el dijous 30 de maig, Narcís Garolera i Carbonell, professor de Filologia Catalana a la Universitat Pompeu Fabra, un dels millors especialistes de l'obra verdagueriana, ens parlà del Verdaguer de l'època conflictiva amb el títol «Verdaguer, un home conflictiu, un escriptor genial».

El dijous 13 de juny, també a la sala d'actes, fou presentat el documentat llibre *Del Canigó a l'Aneto*, original de Narcís Garolera i Curt Wittlin, lingüista i catalanòfil, que ha resseguit els camins que Verdaguer va fer pel Pirineu. Una edició comentada i il·lustrada de la llibreta d'excursions del poeta durant els anys 1882 i 1883, en què, a més, ha col·laborat amb la presentació i diversos dibuixos el nostre consoci Jordi Solà i Franquesa.

Per cloure els actes en memòria de Verdaguer, en la sala Albert Gordon, durant el passat mes de novembre, fou instal·lada l'exposició: «Andorra pels camins de Verdaguer», un recorregut pels indrets que visità el poeta a les valls d'Andorra.

En aquests actes han col·laborat: la Casa-Museu Verdaguer de Folgueroles, el Museu-Casa Verdaguer de Vallvidrera, el Centre de Cultura Catalana del Principat d'Andorra i Senders de Catalunya.

F. B.

Homenatge a Jacint Verdaguer [1845 - 1902]

En el centenari de la seva mort

Març - Novembre 2002

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

El Centre en el 25è aniversari de La Bressola

El passat 2 de juny, a l'esplanada del Palau de Congressos de Perpinyà, se celebrà la festa per a commemorar el vint-i-cinquè aniversari de les escoles de La Bressola, l'escola catalana de les comarques nord-catalanes.

Concert de la coral Mont Taber, del Centre Excursionista de Catalunya, a la Vil·la Joana el diumenge 9 de juny durant els actes del centenari de la mort del poeta Mn. Jacint Verdaguer.

El Centre Excursionista de Catalunya hi fou present, instal·lant un estand en la fira d'entitats, des d'on es van difondre les nostres activitats per a donar-les a conèixer.

La festa s'inicià a les deu del matí i tancà a quarts de sis de la tarda, amb la participació de molts infants i pares de les escoles, amb ballada de sardanes, grups d'animació, il·lusionistes, els Castellers del Riberal i de Figueres, entre altres actes.

La presència del Centre en les comarques nord-catalanes és un fet que s'ha anat repetint al llarg dels anys. Des dels inicis de la nostra entitat, aquestes comarques han rebut i reben una atenció especial. Cal dir que en aquesta festa de La Bressola, a més del Centre Excursionista de Catalunya, també hi participà el Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català, entitat amb la qual ens uneix una llarga amistat de més de vint anys d'activitats conjuntes.

En l'aniversari de La Bressola hem volgut ser-hi, pel que han representat i representen aquestes escoles per als habitants d'aquestes comarques com a possibilitat de continuar vivint en català.

La nostra presència en aquest acte vol ser un suport i un reconeixement a una feina ben feta a favor de la cultura i la llengua catalanes.

F. B.

La transhumància i els camins ramaders a Catalunya

El Grup de Ciència i Tècnica, inscrit en les seccions d'Història i Art i Muntanya, va organitzar un nou cicle la temporada 2001-2002 dedicat a la transhumància i els camins ramaders a Catalunya.

Un conjunt d'activitats per a divulgar el món pastoral i els camins per on els ramats pujaven i baixaven del pla a muntanya.

A partir de l'octubre del 2001 i fins al juny del 2002, es programaren sis conferències, sis excursions, una exposició, i s'organitzà, amb la col·laboració de la Secció de Fotografia, un concurs fotogràfic.

Les conferències anaren a càrrec d'estudiosos especialistes en el món pastoral, com Joan Rovira, Ferran Miralles, president de l'Associació d'Amics dels Camins Ramaders, Ignasi Ros, historiador i antropòleg, Àlex Fornós, director del Museu del Montsià, i el Dr. Joan Vilà-Valentí, geògraf catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona.

En les excursions van seguir alguns trams de camins ramaders, del Penedès, el Vallès, la Noguera, el Montsià i el Berguedà, i en algunes ocasions foren acompanyats pels mateixos pastors. Per a completar la visió de la transhumància i els camins ramaders, durant tres setmanes del mes de juny, a la sala d'exposicions es va instal·lar «Els pastors i els seus camins».

En aquest cicle hi participaren com a organitzadors l'Associació d'Amics dels Camins Ramaders i vam tenir la col·laboració del Museu del Montsià i de Vall de Núria.

Tant en les conferències com en les excursions i visites hi participaren un grup d'una trentena de socis que seguien amb interès aquest cicle, en què pogueren conèixer el món dels pastors i els camins que utilitzaven al llarg i ample de la nostra geografia, de la mà dels millors especialistes.

F. B.

XV Concurs de fotografia de temes obligats

Resultat del concurs corresponent al tema «portes de muralla», segons

decisió del jurat del dia 27 de juny, format per Antoni Abel i Bonada, Joaquim Ferràndiz i Rovira i Hilari Sanz i Gonel. Els resultats són els següents:

Apartat blanc i negre: Foto «Montblanc», de M. Rosa Campaña, 8 punts, guanyadora de l'apartat; «Isàvena», de Neus Sánchez, 6,5; «Prades», de Maria Bonet, 6; «Puillorc», d'Estanislau Torres, 5,5; «Hostalric», d'Emili Vicente, 5,1; «Montlluis», de Josefina Garriga, 4,8; «Ayllón», de Roser Romaní, 4,5; «Toledo», d'Eduard Estrada, 3,8; i «Hita», de Dora Serra, 3,8.

Apartat paper color: Foto «Hostalric», d'Emili Vicente, 6,6 punts, guanyadora de l'apartat; «Sagunt», de Josefina Garriga, 6,3; «Trujillo», d'Antoni Borrell, 6,1; «Montlluis», de Maria Bonet, 6; «Barcelona», de Montserrat Jacas, 6; «Àvila», de Roser Romaní, 6; «Àvila», de Neus Sánchez, 6; «Puillorc», d'Estanislau Torres, 6; «Barcelona», de M. Rosa Campaña, 5,5; «Cordes», d'Eduard Estrada, 5,1; «Inèdita», d'Antoni Ollé, 5; «Girona», de David Anglés, 4,5; i «Alcañiz», de Dora Serra, 4,5.

Apartat diapositives: Foto «Hostalric», d'Emili Vicente, 6,8

Un ramat d'ovelles al pont de Serradui, a la Baixa Ribagorça, fotografiat durant una excursió del cicle sobre la transhumància organitzat pel Grup de Ciència i Tècnica del Centre.

punts, guanyadora de l'apartat; «Prades», de Roser Romaní, 6,6; «Inèdita», d'Antoni Ollé, 5,6; «Montblanc», de Dora Serra, 5,3; «Terol», d'Eduard Estrada, 4,1; i «Daroca», de Josefina Garriga, 3.

Resultat total del Concurs de fotografia de temes obligats 2001-2002

Blanc i negre: Emili Vicente, 24,3 punts; Maria Bonet, 22,6; Neus Sánchez, 22,6; Roser Romaní, 20,6; Dora Serra, 19; Estanislau Torres, 18,8; Josefina Garriga, 18,7; M. Rosa Campaña, 18; Eduard Estrada, 16,5; Montserrat Jacas, 11,4; Antoni Borrell, 4,5.

Paper color: Emili Vicente, 27,2 punts; Estanislau Torres, 25,6; Montserrat Jacas, 25,5; Maria Bonet, 25,4; Neus Sánchez, 25,1; Antoni Ollé, 23,8; Josefina Garriga, 23; Antoni Borrell, 22,6; Roser Romaní, 22,1; Eduard Estrada, 20,5; M. Rosa Campaña, 19,9; Dora Serra, 19,1; David Anglès, 18,2; Antoni Parellada, 5,3; Antoni Fort, 4,8; Núria Felip, 4,6; Llorenç Gómez, 3,3.

Diapositives: Roser Romaní, 25,5 punts; Antoni Ollé, 24,2; Emili Vicente, 23,7; Eduard Estrada, 22,2; Josefina Garriga, 18,9; Dora Serra, 15; M. Rosa Campaña, 10,6; Montserrat Jacas, 6,3; Llorenç Gómez, 5,3.

Guanyadors del Concurs de fotografia de temes obligats 2001-2002

Apartat blanc i negre: 1r. premi: Emili Vicente; 2n. premi: Maria Bonet i Neus Sánchez; 3r. premi: Roser Romaní.

Apartat paper color: 1r. premi: Emili Vicente; 2n. premi: Estanislau Torres; 3r. premi: Montserrat Jacas.

Apartat diapositives: 1r. premi: Roser Romaní; 2n. premi: Antoni Ollé; 3r. premi: Emili Vicente.

Versos per a ser cantats - Joan Costa

Joan Costa, que fou vicesecretari del Centre l'any 1965, i secretari el 1971, ensems que corrector de proves de la nostra revista MUNTANYA, traspassat l'any 1997, fou al mateix temps un poeta dotat d'una vena lírica evocadora i inexhaurible.

Excursionista enamorat de les nostres muntanyes i amant de la nostra terra, entrellaçava d'una faísó espon-

tània i harmoniosa, els camins que recorria i els itineraris que portava a terme amb els versos que brollaven, frescos i abundosos, de la seva ploma, amb una vigoria i una inspiració que a voltes recorden Joan Maragall o Guerau de Liost.

Ara, la seva vídua Neus Marcé ha aplegat amorosament un bell conjunt de poesies que ell escrigué al llarg de les seves ascensions i travesses.

En llur majoria, foren musicades pel seu gran amic i també consoci nostre, Salvador Castells, i algunes d'elles, cantades per la nostra Coral, i també per la Coral Joventut Terrasença.

La poesia excursionista catalana s'enriqueix, així, amb un bell aplec de rimes inèdites, que la modèstia natural del seu autor féu que no pretengués mai que fossin publicades, però que tenen un lloc adequat en l'antologia poètica del nostre excursionisme.

Amb aquest emotiu volum, els amics que amb ell compartírem inoblidables jornades de muntanya, revivim la seva presència i, com en un somni, evoquem els paisatges que la seva ploma tan acuradament descriu, i que ben segur que farà vibrar el lector novell, al ressò d'una veu amara da de la bellesa de la nostra terra.

J. G. C.

El Centre Excursionista de Catalunya pel camí de Sant Jaume i la Via de la Plata

Aquest és el setè any que el Centre Excursionista de Catalunya organitza un recorregut a peu pels camins històrics de la península Ibèrica. Aquestes caminades per les llargues rutes peninsulars s'iniciaren l'any 1996, a Tarragona, i per etapes arribarem a Padrón, passant per Santiago de Compostel·la, seguint en part el camí de Sant Jaume, pel camí francès. Vam anar de la Mediterrània fins a l'Atlàntic, més de mil quilòmetres a peu, resseguint l'Ebre, la meseta i les muntanyes lleoneses i gallegues. La nostra arribada a Santiago de Compostel·la fou a l'estiu de 1999, coincidint amb l'Any Sant.

L'any 2000 continuarem aquesta activitat fent el tram del camí francès que va de Sant Joan de Peu de Port fins a Logronyo. Travessarem el Pirineu fins a Roncesvalles i passarem per Iruñea (Pamplona), Puente la Reina i Lizarra.

El 2001 decidírem fer la Via de la Plata, la ruta xacobeà del sud. Sortírem de Mèrida i, per Cáceres i el Puerto

de Béjar, arribarem a Salamanca, prop de tres-cents quilòmetres per aquest camí ple de testimonis històrics, sobretot de l'època romana, no en va aquesta Via era de les més importants de la Península en aquella època i fins ben entrada l'època medieval.

Aquest any, del 28 de juliol fins al 8 d'agost, vam continuar la Via de la Plata i una part del camí mossàrab o sanabrès, iniciant el nostre recorregut on l'havíem deixat l'any passat, a la ciutat de Salamanca, i per Zamora i la Puebla de Sanabria arribarem a Gudiña, població ja gallega. Setanta hores a peu, amb dos-cents vuitantados quilòmetres de recorregut per terres castellanes i gallegues. Hi participaren quaranta socis del Centre Excursionista de Catalunya, set del Centre Excursionista Serres del Mestral, de l'Hospitalet de l'Infant, dos del Centre Excursionista de Tarragona i un del Centre Excursionista d'Olot.

El pas dels nostres socis pels pobles de Castella i Galícia ha estat notícia; no es recordava el pas d'un grup tan nombrós de caminants per aquestes terres.

A la sala de sessions de la Diputació de Zamora forem rebuts per la diputada de Cultura, Marisa Martín. En aquesta visita el Centre va oferir a la Diputació de Zamora la medalla del 125è aniversari. La premsa de Zamora també es va fer ressò del pas dels nostres socis, amb la publicació d'un reportatge en el diari *La Opinión*.

Aquestes llargues caminades són uns viatges a peu amb els quals ens podem fer càrrec amb tot detall de la geografia, el patrimoni arquitectònic, i són també l'ocasió de parlar amb els habitants dels petits pobles i ciutats per on passa el camí, tota una experiència difícil d'oblidar.

Francesc Beato i Vicens

Inauguració del refugi de la Torre de Carmanxel a la Jonquera

El diumenge 2 de juny a la Jonquera, comarca de l'Alt Empordà, s'inaugurà un refugi per a excursionistes.

Aquest refugi s'ha instal·lat en un edifici històric de la població, la Torre de Carmanxel, una antiga torre de vigilància de finals del segle XVIII, que l'Ajuntament ha restaurat i habilitat com a aixopluc per a excursionistes. El manteniment i la gestió ha estat cedida al Centre Excursionista Jonquerenc (Secció de Muntanya de l'Associació Cultural i Esportiva Jonquerenca).

És situat a la part alta de la població, just on té l'inici el bosc, i gaudeix d'una gran vista sobre l'entorn. Disposa d'aigua corrent, electricitat, sanitaris, i està moblat amb taula, bancs i lliteres per a divuit persones.

Per la seva situació al vessant occidental de l'Albera, és un bon punt de sortida per a fer excursions per aquest parc natural, a més de servir com a punt de parada per als senderistes que fan la travessia pirinenca pel GR-11 o bé el GR-2, que té el seu inici a la Jonquera.

Per a utilitzar aquest refugi cal posar-se en contacte amb el Centre Excursionista Jonquerenc (carrer Major, 101. Apartat de correus 41. 17700 La Jonquera), o telefonar, en hores d'oficina, a l'Ajuntament de la Jonquera (tel. 972 55 40 05), o també a la Policia Municipal d'aquesta població (tel. 972 55 49 75).

Francesc Beato

La Universitat Catalana d'Estiu homenatja el Centre Excursionista de Catalunya

El passat 22 d'agost, la Universitat Catalana d'Estiu, que aquest any celebrava la seva trenta-quatre edició a Prada de Conflent, va retre un homenatge al Centre Excursionista de Catalunya, amb el qual va voler fer un reconeixement per la fidelitat que al llarg de 125 anys ha mantingut en defensa de la cultura i el país.

El president de la Universitat Catalana, Joandomènec Ros i Aragones, va fer d'introducció i amfitrió de l'acte, destacant l'obra en favor del medi ambient que al llarg dels anys ha dut a terme la nostra entitat. Després prengué la paraula el professor

d'Història Contemporània a la Universitat Rovira i Virgili Josep M. Roig i Rosich, que situà en el context històric el naixement de l'excursionisme a Catalunya i la seva posterior evolució. El tercer a intervenir fou el nostre president, Enric Nosàs i Sisquella, que, a més d'agrair l'homenatge, va parlar de les propostes de futur de la nostra entitat per a continuar treballant en pro de la cultura i l'esport, oferint a la societat l'oportunitat de participar en una obra col·lectiva engrescadora per al nostre país. Tancà l'acte el conseller de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya, Felip Puig, que remarcà la importància de l'homenatge que celebràvem, recordant l'obra que al llarg de tants anys ha dut a terme i continua fent el Centre Excursionista de Catalunya, agraint la feina feta i encoratjant-nos a seguir pel mateix camí de fidelitat al nostre país.

En el decurs d'aquest homenatge s'estrenà el vídeo que es muntà expressament per a aquesta ocasió, en el qual es fa el mateix viatge que en el cant IV del poema Canigó van fer Gentil i Flordeneu per sobre el Pirineu. En aquesta filmació poguérem gaudir del recorregut que va imaginar Jacint Verdaguer sobre la gran serralada.

Més d'un centenar de persones assistiren en aquest acte, entre les quals hi havia alcaldes de poblacions de muntanya, presidents de Consells Comarcals, el president de la Diputació de Lleida, membres de la Generalitat de Catalunya, excursionistes d'entitats del Principat i de les comarques nord-catalanes i una representació de socis del Centre, entre els quals alguns membres de la Junta Directiva.

Agraïm a la Universitat Catalana d'Estiu la deferència d'haver organitzat aquest homenatge a la nostra entitat.

F. B.

LLIBRES & MAPES

Aneto. El monarca del Pirineo

Alberto Martínez Embid. Ediciones Desnivel. Madrid 2002. 368 pàgs., il·l.

De llibres del Pirineu se n'han publicat moltíssims i de l'Aneto en particular molts altres. No en va l'Aneto és el cim culminant de la serralada i el que ha atret més l'atenció dels excursionistes, des d'abans de la seva conquesta, fa cent seixanta anys; un cim envoltat de llegendes i objecte de desafiaments i victòries, i també d'inevitables tragèdies.

Aquest llibre que ara acaba de veure la llum és una obra diferent, en molts aspectes, de totes les que s'han publicat fins ara sobre el tema. Es tracta d'una monografia completa sobre la muntanya que, a més de la temàtica muntanyenca, aprofundeix molts altres aspectes que s'hi relacionen: les històries i llegendes que envolten el monarca, el descobriment de la seva primàcia, les fonts termals, les exploracions inicials, la conquesta, els personatges, els guies, el grup de la Plèyade amb Henry Russell, els escaladors, el segle XX, mossèn Oliveres i Juli Soler Santaló, els refugis i albergs, la massificació, els escriptors, etc., etc.

És una obra de gran interès, il·lustrada amb magnífiques fotografies en color i en negre, dibuixos i croquis, i d'un elevat nivell literari que el lector sempre ha d'agrair. En aquest cas l'autor és un muntanyenc complet, escriptor i periodista, director de publicacions de Montañeros de Aragón i autor d'obres i nombrosos articles de temàtica pirinenca.

Com a cloenda, creiem necessari ressenyar també l'extensa bibliografia que conté (llibres i articles), el glosari i els exhaustius índexs onomàstic i toponímic.

J. Bordons

El refugi de la Torre de Carmanxel, a la Jonquera.

Guía de la naturaleza de Gallocanta

Diversos autors. Prames Ediciones. Saragossa 2001. 168 pàgs., il·l.

Aquesta magnífica obra, dedicada a la llacuna endorreica de

Gallocanta, cofinançada pel programa LEADER Europeu i el Govern d'Aragó, és el fruit d'uns quants anys de treball dels diversos autors que han intervingut en la seva elaboració aportant-hi els seus coneixements.

El llibre, amb el text dividit en sis capítols i un glossari, bibliografia i llista de serveis turístics, és un minuciós estudi d'aquesta singular llacuna d'aigua salada situada en un paisatge de muntanya, a 990 metres i un dels llocs humits més importants de la Península, que al final de la dècada dels setanta va estar a punt de ser dessecat, cosa que hauria fet desaparèixer la seva gran biodiversitat.

L'estudi comprèn la conca de la llacuna, els diferents ambients, les aus, els amfibis, rèptils i mamífers, i finalment presenta vuit itineraris, que es descriuen amb força detalls per a conèixer la llacuna i tot el territori que l'envolta. Tot això acompanyat d'abundants mapes i ex-cel·lents fotografies en color, gràfics i dibuixos que converteixen l'obra en una completa i útil guia per a conèixer la naturalesa i l'entorn de Gallocanta.

J. Bordons

Guía del Parque Cultural del Río Martín

J. Royo i J. C. Gordillo. Prames Ediciones. Saragossa 2002. 118 pàgs., il·l.

La col·lecció de «Guías Turísticas de Prames» ens va oferint uns llibres de qualitat, aplegant una rica informació i amb unes

il·lustracions en color realment extraordinàries, que poden satisfer els més exigents.

El Parc Cultural del riu Martín, situat al nord de la província de Terol, comprèn el tram mitjà del riu amb els municipis de Montalbán, Torre de las Arcas, Obón, Alcañete, Alacón, Oliete, Ariño i Albalate del Arzobispo. La

guia, que és una tercera edició, renovada i ampliada, s'obre amb unes pàgines sobre el medi geogràfic físic, la vegetació i la fauna, i dedica una atenció especial a la història de la vida en el Parc, on es troben nombrosos abrics amb pintures i centres d'interpretació. La part central i més extensa del llibre són les pàgines dedicades a les rutes turístiques, que visiten detingudament tots els pobles i els indrets d'interès natural, cultural i artístic amb abundant informació gràfica complementària.

Les últimes pàgines tracten també de la cultura popular, la gent i les festes, i el llibre acaba amb la bibliografia recomanada.

Com els altres de la col·lecció, és un llibre eminentment pràctic i a la vegada dona una completíssima informació.

J. Bordons

BIBLIOGRAFIA RECENT D'INTERÈS EXCURSIONISTA

a cura de Martí Puras i Rexach i amb la col·laboració de Llibreria Quera

Guies itineràries

Per camins i corriols. Les rutes d'Amer. Grup Excursionista Amerenc Esquelles.

Passejades des de Cardedeu. Ajuntament de Cardedeu.

Esglésies i ermites del Montseny. Josep Castells i Pere Comas. Ajuntament de Cardedeu.

Parque Nacional de Cazorla, Segura y las Villas. Senderos PR. Justo Robles Álvarez. Editorial Alpina.

Excursiones en la Pedriza del Manzanares. Domingo Pliego. Editorial Desnivel.

Itineraris pels cingles de Bertí des de Riells del Fai. UEC Vall de Tenes. UEC.

Topo Guide. PR. Le Béarn à pied. Randonnées pédestres.

Topo Guide. PR. Midi-Pyrénées à pied. Randonnées pédestres.

Topo Guide. PR. Haute Garonne à pied. Randonnées pédestres.

Topo Guide. PR. Hautes Pyrénées à pied. Randonnées pédestres.

Rutes a 74 capelles del Valles Occidental. Antoni Ollé i Benaiges. Col·lecció «La Butxaca de Muntanya», 5.

Rutes i camins del Bages. El Pla de Bages a peu i en BTT. J. Planell i M. Vilarnau. Editorial El Farell.

Senderos por el Pirineo Navarro. Volumes I i II. Caja de Ahorros de Navarra. *Excursions escollides des de la Costa Daurada.* Antoni Cabré i Puig. Col·lecció «Azimut», 31. Editorial Cossetània.

Cartografia

Mapa Gorges du Tarn. Parc National des Cévennes. 1:25.000. TOP 25 IGN.

Mapa Andorra-Cadé. Parc Nacional Cadé-Moixeró. 1:50.000. ICC i Rando Éditions, núm. 21.

Literatura de muntanya

Excursions a la Pica d'Estats. Lluís Marià i Vidal. Editorial Cossetània.

Un viatge per les Guàrdies i el Montseny. Josep Tarrés i Emili Rams. Col·lecció «Camí Ral», 20. Editorial Dalmau.

Excursions i viatges. Mn. Jacint Verdaguer. 3 volums. Editorial Barcino.

Escalada

Escaladas en los Alpes. Albert Frederik Mummery. Núm. 32. Editorial Desnivel.

Bicicleta de muntanya

El Garraf en BTT. 15 itineraris. Joan Tutusaus i Martí. Col·lecció «Azimut», 21. Editorial Cossetània.

La travesia de los Pirineos en BTT. Editorial Prames.

Volta en BTT al Ripollès. Albert Castellet i Pere Oller. Editorial Alpina.

Bages Sud. Excursions voltant Castellvell i el Vilar. J. A. Pallàs. Editorial El Brogit.

El camí dels Bons Homes. De Berga a Montségur en BTT. Editorial Altaïr.

Natura

Guía de las mariposas de España y Europa. Tom Tolman i Richard Lewington. Lynx edicions.

Huellas y rastros de animales del Pirineo. Carlos Lastanao. Editorial Barrabés.

Arbres i arbustos del bosc mediterrani. Ramón Pascual. Editorial Pòrtic.

Catàleg dels ocells dels PPCC. Jordi Clavell i Corbera. Editorial Lynx.

Art

Catalunya romànica, 19. Barcelonès, Baix Llobregat i Maresme. Editorial Pòrtic.

Catalunya romànica, 20. Baix Ebre, Montsià, Terra Alta i Matarranya. Editorial Pòrtic.

1876
1996

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
120 ANYS D'HISTÒRIA

Si ja el teniu,
el podeu regalar.
Si no...
us el podeu regalar.

El podeu adquirir a la recepció
del Centre Excursionista de Catalunya.
Els socis del Centre gaudeixen
d'un preu especial.

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ITINERARIS PEL MASSÍS DEL CARLIT

JOAN M. VIVES I TEIXIDÓ

Recull d'excursions pel massís del Carlit, punt culminant del Pirineu oriental situat al nord de la comarca de la Cerdanya que està sota l'administració francesa. L'existència del refugi de la Bullosa permetrà de fer boniques excursions per aquestes muntanyes que amaguen, encara, racons ben poc freqüentats.

DARRERS TÍTOLS PUBLICATS:

Pica d'Estats-Monteixo. Vall Ferrera (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martín.

Catllaràs-La Quar, David Aloy i M. Mercè Leonart.

Mont-Roig - Certascan. Vall de Cardós (excursions amb esquís), M. Broch i E. Martín.

novetat

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

Ausiàs Marc, 92-98 int. - Fax 247 35 94 - 08013 Barcelona Distribució: L'Arc de Berà, Centre Difusor d'Edicions Catalanes
Comandes i administració: Polígon Montigalà, Bèlgica, 617 - Tel. 465 30 08 - Fax 465 87 90 - 08917 Badalona

Aquestes dues guies enriqueixen el coneixement que es té d'uns territoris amb una llarga tradició excursionista. La vall de Núria i el massís del Canigó esdevenen a l'hivern paratges curulls de neus verges que faran fruir tot muntanyenc desitjós d'aventurar-se a recorre'ls amb esquís. De la mà de dos bons coneixedors del terreny, anireu descobrint, mentre obriu traça, un món de possibilitats: els refugis, alguns força nous; recorreguts inèdits; travessies que no oblidareu; amanit tot amb unes bones dosis d'informació sobre l'anàlisi de la neu i el risc d'allaus. Tot plegat forma una eina valuosa que permetrà planificar amb antelació les vostres sortides d'una manera més segura i eficaç.

COL·LECCIÓ
GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

LA VALL DE NÚRIA

BALANDRAU-TAGA-PUIGLLANÇADA

(EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTserrat

MIDA NATURAL

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

EL MASSÍS DEL CANIGÓ

CARANÇÀ-MENTET-COSTABONA

(EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTserrat

NOVETAT

**Les
trobareu
a les
llibreries
del ram.**

